

Adelin PETRIȘOR

Țara cu un singur gras

EGO
PUBLICISTICĂ

Adelin
PETRIȘOR

Țara cu un singur gras

Prefață de Emil Hurezeanu

Cu 16 fotografii din Coreea de Nord

POLIROM
2013

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4066-9
ISBN PDF: 978-973-46-4067-6
ISBN print: 978-973-46-3938-0

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: © Adelin Petrişor, *Kim Jong Un salutând mulţimea adunată la parada militară* (fotografie câştigătoare a categoriei „Editorial Non-Pro“, International Photography Awards, 2012)

elefant.ro

ADELIN PETRIŞOR (n. 1975) este unul dintre cei mai cunoscuţi jurnalişti de război din România. Şi-a început cariera în anul 1994, la postul de radio 2M+. A lucrat la Tele 7abc, TVR, Antena 1 şi Realitatea TV. În prezent este corespondent special al televiziunii publice. A transmis din Irak, Afganistan, Liban, Israel, Algeria, Albania, Egipt, Tunisia, Siria şi alte zone de conflict. În 2006 a realizat un reportaj în închisoarea americană Guantánamo. În timpul ofensivei americane din Irak, în 2003, a fost singurul corespondent român care a transmis din Bagdad. De-a lungul timpului a intervievat personalităţi precum Yasser Arafat, Ehud Barak, Benjamin Netanyahu, Valentino Rossi, ayatollahul Mohammad Fadlallah, Jaap de Hoop Scheffer. A fost distins cu Marele Premiu APTR în 2003, Premiul pentru cel mai bun reportaj în 2007 şi Premiul pentru documentar politic în 2009. În 2012 a participat la International Photography Awards (Los Angeles) cu cinci fotografii realizate în Coreea de Nord, fiind printre finaliştii la Marele Premiu „Discovery of the year“ şi adjudecându-şi premiul la secţiunea „Editorial Non-Pro“. Documentarul *Coreea de Nord, nimic de invidiat* a rulat la TIFF în 2012. În 2013 a fost ales în selecţia oficială la Astra Film Festival Sibiu, unul dintre cele mai importante festivaluri de documentare din Europa de Est. La Editura Polirom a mai publicat *Războaiele mele* (ediţia I, 2010; ediţia a II-a, 2013) şi albumul de fotografii *Coreea de Nord, un lagăr cât o ţară* (2012).

Un cavaler la masa prinţului Război

E imposibil să nu-l cunoşti şi să nu-l recunoşti pe Adelin Petrişor. Deşi încă foarte tânăr, a îmbătrânit în toate uniformele de campanie ale ultimelor războaie globale. În Afganistan, Irak, Egipt, Liban, Libia şi, mai nou, dar nesurprinzător, dacă-l cunoşti, în Coreea de Nord.

Mi-l imaginez stând în carlinga avioanelor militare româneşti, slab, copilăros, curajos, nervos, cerând voie să fumeze, dar documentat, un fel de Radu Beligan tânăr în rolul unic de corespondent de război, interpretând piesele nescrise ale unui Mihail Sebastian, dacă acesta din urmă ar fi apucat să fie un fel de pandant *avant la lettre* al lui Robert Kaplan sau Ian Buruma, în căutarea explicaţiilor lumii.

Dar să nu exagerăm, vorbim acum de Adelin Petrişor. Un *grand reporter*, cum spun francezii, dublat de „izmana pe călător“, cum spuneau mai demult românii. Reporter de televiziune, dar chiar mai mult decât atât. Omul e mereu în ofensivă, pe urmele războaielor noastre mai noi şi asimetrice. Are o expresie facială, dar şi profesională febrilă, nestatornică, amică cu spectatorul şi inamică cu teroristul, când îl vezi şi nu-l mai auzi, sub katiuşele pseudoeliberărilor noului ev. E om de echipă, un excelent coechipier. Înţelege perfect, mai întâi, austeritatea esenţială a actului de război, care nu poate fi transmis decât în acelaşi fel: scurt, sec, informat, detaşat. Îşi iubeşte camarazii de front; ofiţerii şi piloţii care-l duc la faţa umflată a locului, cameramanii cu care pactizează băieţeşte până la ieşiri semilicenţioase din poveşti mortuare – vezi episodul cu Grasu’ din cartea de faţă, la sosirea în Phenian.

E loial apoi, în primul rând, telespectatorului, chiar mai mult decât cititorului. Adică nu face reportaje scrise, ci filmate. Cinetica neastâmpărată a personajului este însă mereu însoţită pe un *crawl*, nevăzut, dar simţit de bunul simţ al imaginii, al informaţiei şi al oportunităţii de a se fi nimerit taman acolo.

De data aceasta, în paginile de mai jos, Adelin Petrişor încearcă să schimbe registrul şi să transforme documentarul filmat în carte scrisă. Veţi constata singuri dacă a reuşit. Oricum, notez cu plăcere că teleagitaţia lui contagioasă intră într-un foarte nimerit contrapunct cu statica sumbră a celui mai interzis stat al planetei. Coreea de Nord este un fel de distopie înfometată a absurdului ideologic cu bombă nucleară, aşa cum, odinioară, un fost preşedinte francez numea Uniunea Sovietică o Voltă Superioară cu armă atomică. Cine ajunge azi în Coreea de Nord? Câteva zeci de ziarişti aleşi pe sprânceană. Adelin Petrişor, după cum povesteşte, s-a ales aproape singur. El surprinde inefabilul morbid al acestui topos carceral cu umor, bunăvoinţă şi reflex critic. Trăsături indispensabile exploratorului de profesie fără poliţe de asigurare pentru întâlnirea cu monştrii nonsacri.

Teza tânărului nostru coleg este că s-a întors, mergând în RPD Coreeană, în ceea ce ar fi devenit România dacă n-ar fi fost ce-a fost. Cu decenii în urmă, la microfonul Europei Libere, făceam eu însumi deseori comparaţii între autarhia nocivă a ceauşismului terminal şi ideile ciuce ale liderului cu umflătură imensă în ceafă care devenise Kim Ir Sen. România era însă şi atunci, în izolarea ei autodistrugătoare, o aberaţie a sistemului comunist european. Adică omul se mai putea feri sau chiar era ferit de malaxor. Coreea de Nord este o patologie a celor mai malefice experimente asiatice, în

care insul a fost de mult abandonat sub copitele milenarismului hoardei. Această ţară este o anomalie indescriptibilă prin cruzimea cu care liderii ei îşi tratează cetăţenii, dar şi prin excepţia geopolitică, la fel de monstruos inexplicabilă, care îi este în continuare „amenajată“, în câmpul de tensiuni dintre Rusia, China, Japonia şi SUA.

Adelin Petrişor sesizează cu abilitate şi agilitate acest ghem neverosimil de suferinţă, supunere, mancurtizare, dezumanizare şi umor negru involuntar. Nu cred că ambasadorul Coreei de Nord de pe Şoseaua Nordului din Bucureşti, care i-a oferit viză de călătorie la un ceai, oarecum amical, are motive de supărare. Una dintre calităţile de bază ale cărţii şi ale personajului care este Adelin Petrişor e că, prin graba jovială şi politeţea sa adolescentină înşelătoare, reuşeşte să te convingă de ceva, apoi de contrariu, fără să rămâi cu regrete.

În bivuacul restrâns al jurnaliştilor români de politică externă însoţind expansiunea conflictelor mondiale, cu pricepere şi empatie, Adelin Petrişor este un personaj distinct, oricât de răsfăţat. Îşi achită cheltuielile pentru păstrarea acestui statut cu seriozitate şi putere de convingere, asumându-şi riscuri inexistente în studiourile talk-show-urilor sterilităţii domestice, cu o mereu proaspătă şi simpatică dorinţă de aventură.

În peisajul mediatic românesc de azi, atât de previzibil, ca să folosesc un eufemism foarte generos, o astfel de apariţie sau, mai exact, dispariţie (cu repetiţie pe fronturile lumii din care România este parte chiar dacă nu ştie) merită salutată şi încurajată.

Emil Hurezeanu
Bucureşti, 25 august 2013

Pentru Smaranda, Maria şi părinţii mei,
cu dragoste şi speranţa că le-am dat şi motive de mândrie, nu doar emoţii

Mulţumiri

Aş vrea să le mulţumesc operatorilor care, de-a lungul celor 18 ani de presă, m-au însoţit în deplasările din zonele de război: Liban, Albania, Irak, Afganistan, fosta Iugoslavie, Israel, Libia, Egipt, Tunisia, Algeria sau Siria. Cu siguranţă, fără curajul şi profesionalismul lor, reportajele mele nu ar fi fost la fel. Cum nu sunt foarte mulţi nebunii care au făcut asta, îi voi enumera aici, fără teamă că lista va ocupa prea mult loc: Mihai Nagy, Cosmin Herea, Mihai Jipa, Dorin Bunea, Florin Dobre, Dan Gecui şi Cătălin Popescu (zis şi Grasu').

Nu în ultimul rând, aş vrea să-l amintesc pe Ferenc Vasas, profesor de jurnalism şi bun amic, cel care a fost lectorul acestei cărţi.

Tuturor le mulţumesc frumos!

Pregătiri

Ştiu ce a însemnat comunismul românesc. Din fericire, l-am trăit pe pielea mea mult mai puţin decât au făcut-o alţii, doar vreo 14 ani. Dar a fost de-ajuns ca să gust din mai toate „plăcerile“ unei vieţi controlate dement de un regim ostil omului: mâncare pe cartelă, cozi la alimentară, lumină şi apă caldă cu program, propagandă turnată cu găleata în puţinele ore de program TV, manifestări faraonice organizate pentru omagierea dictatorului.

Mai târziu, când aveam să-l descopăr pe Orwell, am înţeles că întotdeauna există şi mai rău, dar mi-am zis că e ficţiune, că e ceva scornit de mintea unui scriitor dezamăgit de socialismul la care visa, imaginativ şi pervers. Aveam să văd că *O mie nouă sute optzeci şi patru* îşi poate găsi lejer corespondentul în realitate, şi asta se întâmplă în Coreea de Nord, o ţară închisă, condusă de un regim autoritar comunisto-ereditar, singurul de acest tip din lume.

Habar nu am dacă fondatorul comunismului coreean, Kim Ir Sen, s-a inspirat din Orwell sau a inventat, ajutat de camarilă, toate metodele bolnave prin care a făcut dintr-un popor jucăria unei familii. Cert este că El, „liderul suprem“, a venit la putere în 1948, cu un an înainte ca Orwell să publice *O mie nouă sute optzeci şi patru*. De atunci, liderii nord-coreeni au avut suficient timp să rafineze metodele prin care-şi torturează propriul popor.

Acelaşi Kim Ir Sen a născocit doctrina juche; în traducere, termenul ar însemna „prin noi înşine“. Timp de 20 de ani, până în ’70, liderul suprem şi alţi câţiva teoreticieni au elaborat această doctrină. Iată două dintre ideile ei principale: Coreea de Nord trebuie să se bazeze pe resursele proprii, iar componenta militară a regimului trebuie să fie foarte puternică. Teoretic, juche înseamnă că puterea aparţine poporului, oamenilor de rând, ei fiind responsabili de construcţia viitorului ţării. În practică, lucrurile stau cu totul altfel. Puterea este concentrată în mâinile liderului, ajutat de o camarilă formată din politruci şi generali. Regimul a izolat practic ţară şi, prin propagandă şi forţă, a modelat poporul aşa cum a vrut.

Kim Jong Un, al treilea şi actualul lider absolut, a dus doctrina juche mai departe. El le-a vorbit celor din partid despre „kimilsungism“ şi „kimjongism“, cuvinte derivate din numele bunicului, respectiv tatălui său. În opinia tânărului dictator, aceste cuvinte definesc ideologia revoluţionară a erei juche.

Poate vi se pare mult prea mult. Da, aşa este, dar numai pentru o lume deschisă. Pentru Coreea de Nord nu e nimic neobişnuit. La şcoală, copiii învaţă că fondatorul avea puterea să oprească sau să aducă ploaia şi că, la moartea sa, au lăcrimat toate vietăţile pământului.

Din cauza izolării Coreei de Nord la nivel mondial, se ştiu mult prea puţine despre această ţară. Despre lideri s-a aflat totuşi câte ceva, în special din portretele creionate mai mult sau mai puţin corect de serviciile de informaţii occidentale.

Nu ştim însă mai nimic despre oamenii obişnuiţi, despre viaţa de zi cu zi. Minusculul produs intern brut, unul dintre cele mai mici din lume, ne arată că în Coreea de Nord se trăieşte cumplit de greu. Însă nimic mai mult. Toată lumea vorbeşte despre foametea dintre 1994 şi 1998, dar nimeni nu

ştie dacă atunci au murit sute de mii de oameni sau câteva milioane. Datele diverselor organizaţii nonguvernamentale şi ale Naţiunilor Unite se bazează pe estimări şi nu pot fi luate în considerare într-un studiu serios. De exemplu, în funcţie de sursă, în marea foamete de după ’90 au murit între un sfert de milion şi trei milioane şi jumătate de oameni. O nebunie, un adevărat genocid, cum nu a mai fost după cel de-al doilea război mondial. Toată lumea vorbeşte despre lagărele de muncă forţată, însă pe hărţi acestea au apărut abia acum câţiva ani, şi asta după ce au putut fi intervievaţi câţiva supravieţuitori – foarte puţini.

Este clar că nu doar regimul de la Phenian a recurs la propagandă. În lupta cu clanul Kim, şi Occidentul s-a folosit de această armă. Sigur, în Vest, propaganda arată altfel, însă tot propagandă se numeşte.

În aceste condiţii, o vizită în Coreea de Nord este visul oricărui jurnalist de pe planetă. Doar aşa poţi încerca să vezi cu ochii tăi dacă poveştile oribile auzite sunt doar legende urbane sau reprezintă cruda realitate.

Prin 2007 am făcut primii paşi spre această rară experienţă jurnalistică. Am căutat pe internet, în speranţa că voi găsi un e-mail al ambasadei la care să pot trimite o cerere oficială. Am găsit doar câteva telefoane, la care, din nefericire, nu mi-a răspuns nimeni o bună bucată de vreme. După mai multe încercări, într-o bună zi, o voce piţigăiată mi-a dat speranţe oferindu-mi un fax la care să-mi trimit solicitarea. Firavul semn bun a fost urmat, normal, de o lungă perioadă de tăcere. Nimeni nu-mi putea confirma nici măcar primirea cererii, ce să mai vorbim de procesare, aprobare…

Între timp am schimbat redacţia şi, o perioadă, s-a aşternut praful pe visul meu jurnalistic. După vreun an am reluat asaltul asupra ambasadei nord-coreene. Aceeaşi demenţă a telefoanelor la care nu răspundea nimeni. Înarmat cu o hârtie cu antet în care ceream viză de jurnalist, mi-am luat inima-n dinţi şi m-am dus la ambasadă.

Clădirea este situată într-una dintre cele mai bune zone ale capitalei, undeva în nord, pe malul lacului Herăstrău. În cea mai mare parte a ambasadei nu stau diplomaţii nord-coreeni. Nu. Îşi are birourile o mare firmă rusească de produse petroliere. Legenda urbană spune că, în urmă cu mulţi ani, din cauză că Phenianul le-a tăiat fondurile (nu le-a mai plătit nici măcar salariile), diplomaţii au fost obligaţi să se autofinanţeze şi au închiriat sau au vândut – nu se ştie – clădirea firmei ruseşti.

Ajuns la poarta reprezentanţei nord-coreene, am fost întâmpinat de un jandarm plictisit şi, în acelaşi timp, extrem de mirat să vadă pe cineva doritor să stea de vorbă cu un oficial al ambasadei.

— Bună ziua. Ce doriţi? m-a întrebat bărbatul întredeschizând uşa gheretei în care-şi făcea veacul.

— Aş vrea să stau de vorbă cu cineva de la consulară…

— De la consulară? a repetat el arcuindu-şi sprâncenele, mirat probabil că există şi oameni care ar dori o viză pentru Coreea de Nord. Sunaţi la interfon şi vorbiţi cu ei, mi-a spus şi mi-a arătat un aparat amplasat pe poarta scorojită a reprezentanţei diplomatice.

În timp ce jandarmul închidea uşa gheretei, am apăsat înfrigurat butonul, întrebându-mă dacă voi avea mai mult noroc decât am avut cu telefonul. După câteva secunde, o voce de bărbat m-a întrebat într-o română aproximativă ce doresc. Când am spus că sunt jurnalist şi că vreau să vorbesc cu un

diplomat, legătura s-a întrerupt pur şi simplu.

Am rămas contrariat în faţa interfonului, neştiind dacă să mai stau sau să plec. M-am uitat la jandarm: a ridicat din umeri şi mi-a zâmbit uşor stânjenit. Până să-mi revin din uimire, ca-ntr-un film de groază, poarta mare a ambasadei a început să se deschidă scârţâind; imediat şi-a făcut apariţia un bărbat slab, de vreo 50 de ani, îmbrăcat cu pantaloni de stofă şi o cămaşă albă, bine apretată. Tacticos, folosind o telecomandă, omul a închis poarta, de parcă se temea ca nu cumva să intru în ambasadă şi să cer azil politic.

— Ce doreşte? m-a întrebat uitându-se undeva pe lângă mine.

— Sunt jurnalist şi aş vrea să fac un reportaj la Phenian, i-am zis întinzându-i hârtia cu cererea oficială.

— Aha, da, da, înţeleg. Şi când vrea să plecaţi?

— Păi, asta depinde de dumneavoastră. Aş dori să vorbesc cu cineva de la dumneavoastră, să-i explic ce am dori să filmăm şi să aflăm care sunt condiţiile, am îngăimat, fericit că, în sfârşit, am întâlnit un oficial nord-coreean.

— Bine, la revedere! mi-a răspuns scurt bărbatul, s-a răsucit pe călcâie şi, ajutat de aceeaşi telecomandă, s-a strecurat în curtea reprezentanţei diplomatice, închizându-mi poarta în nas.

Perplex, sub ochii jandarmului pe care, probabil, îl distra absurdul situaţiei, nu ştiam dacă să mă bucur că, în sfârşit, am putut plasa cererea oficială sau să fiu supărat pentru că şansele de a ajunge în ţara familiei Kim păreau din ce în ce mai mici, dată fiind atitudinea diplomatului. Au mai trecut câţiva ani şi, aşa cum mulţi dintre dumneavoastră nu aţi primit niciun semn de la reprezentanţii Phenianului, nici eu nu am aflat dacă solicitarea mea a fost analizată, aprobată sau respinsă. Nimic. Linişte în eter, cum spun militarii când pleacă la luptă şi nu vor să fie descoperiţi de inamic.

La un moment dat am aflat că, în sfârşit, reprezentanţa nord-coreeană la Bucureşti are un ambasador. Era oarecum ciudat, pentru că la Phenian noi eram reprezentaţi doar de un *chargé d'affaires* şi, în diplomaţie, de obicei, o ţară păstrează nivelul de reprezentare al partenerului. Să fie ăsta un semn că nord-coreenii se deschid măcar un pic? m-am întrebat şi am reînceput ofensiva telefoanelor.

Între timp, după o pauză de aproape un an, semnasem cu televiziunea publică. Nu am avut curaj să le spun noilor şefi nimic despre demersurile mele disperate. Mi se păreau fără prea mari şanse de reuşită. La un moment dat, după al nu ştiu câtelea telefon, am reuşit să vorbesc cu noul ambasador. Diplomat de carieră, fost şef al misiunii din Franţa, Kim Son Gyong era, într-adevăr, un partener de dialog. Spre surprinderea mea – nu mai aşteptam nimic bun –, noul ambasador m-a invitat la un ceai, la el la birou. Momentul mi s-a părut un real pas înainte.

După nişte ani buni, zeci de faxuri şi telefoane, reuşisem, în sfârşit, să deschid uşa ambasadei. Cu oarecare emoţie, am trecut de poartă, care s-a deschis cu acelaşi scârţâit lugubru, şi m-am îndreptat spre scările de marmură, unde eram aşteptat de o doamnă. Fără să-mi spună nimic, femeia m-a condus într-un salon mobilat auster.

În mijloc erau două fotolii, o canapea şi o măsuţă de cafea. Pe un perete al încăperii trona, normal, portretul liderului absolut nord-coreean Kim Jong Il. După câteva minute a apărut şi şeful misiunii, un

bărbat de vreo 50 de ani, care mi-a strâns mâna puternic şi m-a invitat, în engleză, să iau loc. Spre deosebire de alţi diplomaţi ai ambasadei, Kim Son Gyong nu ştia româna, însă vorbea fluent în franceză şi engleză.

Cred că am stat de vorbă vreo jumătate de oră. Am povestit despre TVR şi vizitele lui Ceauşescu de dinainte de 1989. Judecând după standardele nord-coreene, omul era mai mult decât deschis. Chiar şi din perspectiva unui european, se vedea că diplomatul ştia să vorbească cu un jurnalist. De altfel, mi-a mărturisit că, în mandatul de la Paris, a avut astfel de contacte. Nu, interviuri nu avea voie să dea, însă, ca şef de misiune, îi era mai uşor să se întâlnească cu străinii. Probabil că toate aceste schimburi de idei erau consemnate în rapoarte pentru Phenian.

Kim Son Gyong mi-a promis că va face tot posibilul să-mi faciliteze o vizită în Coreea de Nord, însă a subliniat de câteva ori că nu va fi uşor. Ambasadorul mi-a explicat că, în ţara sa, jurnaliştii nu intră când vor, ci doar când sunt invitaţi de la centru.

Ştiam asta. Încercasem să ajung la Phenian printr-o firmă de turism britanică având sediul în Beijing. În momentul în care i-am spus patronului că sunt jurnalist nu s-a mai oprit din mulţumiri. Pentru că eram contrariat, britanicul mi-a explicat că nu pot să merg, dar că-mi mulţumeşte pentru sinceritate. Dacă i-aş fi ascuns adevărul, m-aş fi dus şi aş fi fost descoperit, eu aş fi riscat să fiu judecat pentru spionaj, el şi-ar fi pierdut licenţa, iar angajaţii săi care însoţeau grupul ar fi fost arestaţi. Foarte puţine astfel de firme duc în Coreea de Nord în fiecare an câteva grupuri de occidentali; ele sunt mai mult decât sever controlate.

Cred că aţi ghicit că au urmat luni de aşteptare. Nimic. Cum făcuserăm schimb de cărţi de vizită, l-am mai sunat de câteva ori pe diplomatul nord-coreean. De fiecare dată a fost extrem de politicos, însă mi-a servit doar promisiuni.

Între timp, în decembrie 2011, lumea a aflat că liderul Kim Jong Il a murit în urma „epuizării fizice şi mentale“. Anunţul a fost făcut de o prezentatoare a televiziunii de stat din Coreea de Nord. Dictatorul murise cu două zile înainte, însă niciun serviciu secret nu aflase acest lucru – atât de închisă este ţara condusă de dinastia Kim.

De altfel, în sudul democratic a urmat un scandal de proporţii pe această temă, ce i-a avut în centrul atenţiei pe şefii serviciilor de informaţii care au aflat despre moartea celui mai mare duşman de la televizor. Asta spune, cred, mult despre cât de greu accesibilă este ţara familiei Kim.

După moartea conducătorului, lumea a văzut imagini cu zeci de mii de nord-coreeni care jeleau, îşi smulgeau părul din cap şi se loveau cu pumnii. Tot atunci a apărut şi noul conducător, Kim Jong Un, fiul cel mai mic al lui Kim Jong Il, un tânăr despre care nu se ştia mare lucru. Nici măcar vârsta exactă nu era cunoscută.

În presa occidentală au apărut relatări potrivit cărora noul lider ar fi studiat în Elveţia, fiind înscris la şcoală drept copilul unui diplomat nord-coreean. Or fi poveşti? Cine ştie? În orice caz, în aceste condiţii, Coreea de Nord devenea o ţintă şi mai importantă pentru media internaţională. Pentru mine, pe acest subiect, nu se anunţa însă nimic interesant. Aceeaşi tăcere enervantă din partea ambasadei. Asta până pe la începutul lunii martie 2012.

Într-o dimineaţă deschid un e-mail. Era în engleză şi am văzut ceva legat de Coreea. Convins că era de la un diplomat sud-coreean pe care-l cunoşteam, am început să citesc fără prea multă tragere de inimă. La un moment dat am îngheţat. Era ceva legat de Pyongyang (numele capitalei nord-coreene în engleză).

Cu ochii aproape ieşiţi din orbite, am descoperit că era un mesaj de la ambasadorul nord-coreean care se scuza că mi-a pierdut numărul de mobil şi mă ruga să iau legătura URGENT cu el pentru că exista posibilitatea să plecăm la Phenian. Cu greu mi-am reprimat un urlet de bucurie. Am făcut-o nu pentru a nu-mi speria colegii, oameni cu inima tare de altfel, ci mai mult dintr-un fel de superstiţie. După atâţia ani de aşteptare, brusc, mi s-a făcut teamă că nu era decât un fel de alarmă falsă. Câteva zile nu le-am împărtăşit nici măcar şefilor de la TVR vestea bună. După încă o discuţie telefonică cu ambasadorul, am stat de vorbă cu Anca Lăzărescu, directorul de la acea vreme al departamentului de ştiri al TVR.

— Anca, am primit aprobare să mergem o săptămână la Phenian, în aprilie, cu ocazia sărbătoririi a 100 de ani de la naşterea lui Kim Ir Sen.

— Hait! a exclamat şefa redacţiei.

— Doar atât? Mergem, nu? am întrebat-o pe Anca.

— Daaa, sigur, numai că m-ai luat prin surprindere cu vestea asta. Eşti sigur că ne dau viza?

— Da, chiar ambasadorul lor mi-a vorbit de invitaţie, i-am zis şi, pe scurt, i-am povestit Ancăi epopeea legăturii mele cu reprezentanţa nord-coreeană.

Deşi bugetul pentru deplasare nu era unul fabulos – câteva mii de dolari –, mi-a fost teamă că mai-marii din TVR nu-şi vor da acceptul. Televiziunea avea probleme mari cu banii, datorii către diverşi parteneri, precum şi la bugetul de stat. Am stat cu inima cât un purice până când referatul cu deplasarea la Phenian a parcurs complicatul drum birocratic din televiziunea publică. Alexandru Lăzescu, preşedintele TVR din acel moment, nu s-a opus şi, după zile de aşteptare, am primit undă verde. Urma să-mi îndeplinesc un vis pentru care luptasem ani în şir. Mi-am ales ca partener pentru această aventură asiatică un operator care îmi era şi prieten foarte bun, Cătălin Popescu, zis Grasu'.

— Faci mişto de mine, nu? mi-a zis colegul în momentul în care i-am dat vestea că plecăm în Coreea de Nord.

— Nu, chiar mergem! Hârtiile au fost aprobate, urmează să ne ia bilete de avion şi gata. Plecăm.

— Du-te dracu', nu te cred! Dacă mă minţi, îţi doresc să te treacă ăştia la *Tezaur folcloric*, ca să fii mâna dreaptă a Marioarei Murărescu.

— Grasule, chiar nu glumesc. Avem invitaţie la Phenian. Şefii au fost de acord şi acum treaba-i în mâinile noastre.

— Păi, ne lasă ăia să tragem vreun cadru sau ne ducem ca să fie drumul cu oameni?

— Vom vedea. Sunt câteva lucruri importante. Vor să lanseze o rachetă care, chipurile, să plaseze un satelit pe orbită, vor fi o paradă de proporţii şi probabil multe alte demonstraţii gen Ceauşescu.

Aveam mare încredere în Grasu'. Era un operator talentat şi îl ştiam bine ca om. Eram compatibili. Era vesel, avea umor. La filmări ne distram tot timpul, chiar şi în zone de război.

La începutul anului 2011 am filmat împreună în Egipt căderea preşedintelui Hosni Mubarak. Am trecut amândoi prin momente grele. Am fost fugăriţi de susţinătorii preşedintelui aflaţi la vânătoare de jurnalişti occidentali. La un moment dat am fost chiar luaţi pe sus de nişte civili care ne acuzau de spionaj. Am fost atunci ameninţaţi cu cuţitul, cu pistolul, iar Grasu' a reuşit să filmeze pe ascuns toate aceste lucruri. Protestatarii ne-au luat caseta, dar nu şi cardul din cameră, aşa că imaginile noastre au fost difuzate o zi întreagă de postul de ştiri Euronews.

Într-una din zilele revoluţiei mergeam amândoi prin zona Pieţei Tahrir, încercând să trecem neobservaţi. Aveam doar o cameră ascunsă şi îi filmam pe susţinătorii lui Mubarak, hotărâţi să-i scoată din piaţă pe protestatari, dar şi pe jurnaliştii străini. Mergeam ca un robot; de frică, îmi simţeam genunchii ca de plastilină. Grasu' era şi el speriat. Amândoi încercam să nu întoarcem capul când auzeam urletele unor oameni care se apropiau în fugă. Nu ştiam dacă ne descoperiseră sau ţinta era altcineva. După câteva zeci de minute de tăcere mi-am zis că ar fi bine să fac ceva ca să mai detensionez atmosfera. Mai aveam ceva de mers până la hotelul nostru şi pericolul era departe de a fi trecut.

— Grasule!

— Ce-i? a întrebat precipitat prietenul meu, convins că observasem ceva.

— Ai fute-o pe…? şi i-am dat numele unei femei complet dizgraţioase pe care o ştiam bine amândoi.

Da, poate că e un gest care nu-mi face absolut deloc cinste, însă aşa am crezut eu în acele momente extrem de tensionate că îi pot abate atenţia de la indivizii furioşi, înarmaţi cu macete şi răngi. Normal, Grasu' a rămas cu gura întredeschisă preţ de câteva secunde, timp în care eu am încercat să par relaxat chicotind, însă doar Dumnezeu ştie ce nod aveam în gât.

— Eşti un bou, bă! Un bou sinistru, pervers şi descreierat. Cum poţi să te gândeşti la aşa ceva când aproape-am făcut pe noi de frică?

Şi m-a ţinut tot aşa până am ajuns în siguranţă la hotelul în care eram cazaţi. Din când în când îi mai adresez acea întrebare şi râdem de fiecare dată ca doi apucaţi. Da, cu bune şi rele, am trecut împreună prin multe, inclusiv atunci când am filmat în Japonia, în zonele devastate de tsunami sau la centrala de la Fukushima, unde nivelul radiaţiilor era de câteva zeci de ori mai mare decât cel normal. Vă daţi seama că, în aceste condiţii, plecarea alături de Cătălin era de bun augur.

Cu câteva zile înainte de a ne urca în avionul care avea să ne ducă la Beijing, ambasadorul ne-a invitat pe amândoi la reprezentanţa din Herăstrău. Am băut un ceai în timp ce un diplomat ne-a aplicat pe paşaport mult visatele vize nord-coreene.

— Să ştiţi, domnule Petrişor, că vor mai fi ocazii de acest gen. Depinde doar de dumneavoastră, mi-a zis omul zâmbind subţire.

— Cum? Nu prea înţeleg… am zis eu făcând pe prostul.

— Depinde de ce transmiteţi. Noi suntem foarte atenţi şi…

— Să ştiţi că încerc să nu plec niciodată cu idei preconcepute. Nu am o agendă ascunsă. Voi vorbi doar despre ce văd. Sunteţi conştient de diferenţele dintre ţara mea şi a dumneavoastră?

— Sunt. Am trăit şi la Paris, şi la Phenian. Totuşi, dacă ne veţi privi cu înţelegere, nu veţi mai avea niciodată probleme cu viza, a mustăcit diplomatul. Uite, am un prieten francez care este corespondent la Tokyo pentru un mare ziar. Călătoreşte frecvent, fără probleme, în Coreea de Nord. Este unul dintre puţinii occidentali cu intrare bună la noi.

Am dat din cap şi am încercat să schimb subiectul întrebând de programul vizitei noastre.

— Vom merge la graniţă? Vom ieşi din capitală?

— Nu cred. Staţi doar o săptămână şi vor fi atâtea lucruri de văzut. Sărbătorirea a 100 de ani de la naşterea liderului suprem Kim Ir Sen este o sărbătoare uriaşă. Poporul va face tot posibilul să vă arate asta, a zis ambasadorul şi şi-a aprins o ţigară din care a tras pe îndelete.

— Totuşi, aveţi detalii legate de program? Vom vedea racheta, vom merge la paradă?

— Da, şi asta, dar şi multe, multe altele…

Am ieşit din ambasadă aproape levitând de fericire. Cu un zâmbet tâmp întipărit pe faţă, m-am dus la maşină gândindu-mă că, într-adevăr, suntem şi mai aproape de aventura jurnalistică în ţara clanului Kim. Şi Grasu' era vesel, însă mult mai rezervat. Nu el se luptase ani în şir cu reprezentanţii nord-coreeni. El se gândea ce cameră, ce obiective să ia ca să filmeze uriaşa paradă militară la care urma să asistăm. Capul îi stătea mai degrabă la grandangulare, filtre, lumini. M-am uitat la el cum îşi socotea pe degete lista cu echipamente şi am fost sigur că va şti să surprindă foarte bine megalomania unui regim dictatorial unic în lume. Şi într-adevăr, Grasu' nu mi-a înşelat aşteptările, însă, având întotdeauna o abordare abruptă, avea să-mi complice relaţia cu ghidul nord-coreean, un om care nu prea înţelegea umorul colegului meu. Dar despre toate acestea ceva mai încolo.

Drumul

Aveam să descopăr că este complicat să ajungi în Coreea de Nord chiar şi atunci când ai viză. Am pornit spre peninsulă via Beijing. De acolo urma să zburăm la Phenian cu compania nord-coreeană, una dintre cele mai slab cotate din lume, mai cu seamă din cauza vârstei depăşite a flotei. Îmbietor, nu-i aşa?

Am încercat să fac rezervări pentru ultimul segment de zbor, însă Air Koryo nu avea o pagină web. Nu-şi poate face rezervare oricine doreşte. Nu. Dacă vor ei să te primească, îţi dau şi bilet. Ambasadorul nord-coreean la Bucureşti mi-a dat asigurări că voi fi în avionul spre Phenian fără probleme. În momentul în care ajungeam în China, trebuia să mă duc la biroul Air Koryo şi să plătesc biletele. De rezervare nu era nevoie, ambasada se ocupase de asta pe filiera ei.

Eram foarte stresat pentru că nu stăteam foarte mult în Beijing şi nu voiam cu niciun chip să pierd avionul spre Phenian. Cum era de aşteptat, drumul de la aeroportul internaţional din Beijing până în centru, la hotelul unde Air Koryo avea reprezentanţa, a durat o veşnicie. Capitala Chinei are o populaţie comparabilă cu a României şi un trafic pe măsură. Teoretic, depăşiserăm orele de program şi nu mai puteam să cumpărăm biletele pentru Coreea de Nord. Am intrat în panică, am pus mâna pe telefon şi l-am sunat pe ambasadorul nord-coreean la Bucureşti.

— Bună ziua, Adelin sunt.

— Bună ziua, domnule Petrişor. Aţi ajuns în China, da?

— Da, însă am o mare problemă. Încă nu am ajuns la Air Koryo şi, teoretic, biroul lor s-a închis, i-am zis precipitat diplomatului.

— Ha, ha, ha, nu vă faceţi probleme! Vă aşteaptă oricât. Poate nu-nţelegeţi, dar s-a luat decizia să fiţi în avion şi veţi fi, m-a liniştit ambasadorul.

— Dar dacă nu vor mai fi locuri? am întrebat timid, speriat oarecum de varianta în care diplomatul mi-ar fi spus „asta e viaţa".

— Cum să nu fie locuri, domnule Petrişor? Facem! Dăm pe cineva jos şi sigur ajungeţi. Lucrurile acestea sunt aprobate la nivel înalt şi nu sunt negociabile.

Da, mergeam într-o ţară în care puterea era centralizată. Când se hotărăşte ceva se şi întâmplă. Singurele reguli sunt cele impuse de regim. Când partidul ia o decizie, toţi o execută. Air Koryo nu e o companie comercială care vrea profit. Este o unealtă de plimbat oamenii de colo-colo, aflată la discreţia regimului, nu a pieţei concurenţiale.

Citisem că, din cauza aparatelor foarte vechi, de tip Tu-154 şi IL-62, compania aeriană era pe lista neagră a Uniunii Europene. Ştiam că are o flotă mică, de numai nouă avioane, cele mai multe fiind vechi şi nu tocmai bine întreţinute. Nord-coreenii au doar două aparate noi, moderne, două Tu-204.

Am ajuns la reprezentanţa liniei aeriene la două ore după închidere. Aşa cum îmi dăduse asigurări ambasadorul nord-coreean la Bucureşti, eu şi Grasu' eram aşteptaţi de două funcţionare tinere şi frumoase. Ne-au luat paşapoartele şi câteva sute de dolari, preţul a două bilete dus-întors, şi, după câteva minute, totul era aranjat. Una dintre domnişoare ne-a explicat într-o engleză curată la ce oră

trebuia să fim a doua zi la aeroport. Uşurat, am plecat spre hotelul în care urma să dormim o noapte. Da, mai trecuserăm un hop, dar câte vor mai fi? mă tot întrebam în gând. Grasu' era relaxat şi se pregătea de acţiune.

— Petre, suntem pe treabă, tată. Mâine la prânz suntem în „curul pământului“, acolo unde n-a mai călcat vreo echipă de televiziune de la noi de vreun sfert de secol, îţi dai seama? încerca să mă încurajeze colegul meu.

Când era foarte entuziasmat şi binedispus, Grasu' mi se adresa cu apelativul „Petre“. Făcea referire la o poveste mai veche, petrecută pe vremea când lucram la Antenă. Aveam acolo un coleg operator meseriaş, însă puţin sărit de pe fix. El mă tot bătea la cap să-l iau în război, iar eu nu ştiam ce să inventez ca să nu-l refuz prea abrupt. La un moment dat, omul s-a întors la muncă după un concediu medical de vreo două luni. Avea chef de ceva acţiune şi, în momentul în care m-a văzut pe holurile televiziunii din Băneasa, a început să zbiere: „Joacă-mă, Petre! Joacă-mă!“. Colegii s-au amuzat şi, de atunci, de multe ori, când plecam la diverse filmări, operatorii mă strigau în glumă Petre.

— Stai să vedem şi ce putem filma, i-am replicat lui Grasu'. Din câte ştiu, fiecare echipă are un ghid, care-i un fel de Dumnezeu: asta filmezi, asta nu, mergem pe aici, nu pe acolo. Ce dracu', ţi se pare că vom face ce ne taie capul, ca-n Egipt?

— Poate că nu, dar sunt şi părţi bune. Sigur nu ne va putea face nimeni nimic, se hlizea Grasu', plin de energie.

— Hai să ne liniştim! Nu vom avea telefoane celulare, nu ştiu cum vom face coordonarea pentru directurile din *Telejurnal*.

— Ce ai, mă? Te doare capul? Ce direct?

— Pentru prima dată în istoria ţării, conducerea de la Phenian a aprobat ca agenţia Associated Press să monteze un *feed point*, i-am explicat eu.

Feed point-ul este locul special amenajat de unde jurnaliştii îşi pot transmite prin satelit reportajele sau pot intra în direct.

— Cuuum? Te arestează dacă ai telefon pe satelit, dar îi lasă pe ăştia cu ditamai antena? E foarte tare! s-a entuziasmat Grasu'.

— Stai tu liniştit, că toţi oamenii AP-ului sunt dublaţi de nord-coreeni. Doar nimic nu mişcă fără ştiinţa regimului, liniile telefonice sau cele video sunt monitorizate permanent. Ştii replica aia dintr-un film românesc apărut imediat după revoluţie? „Nici musca nu iese de aici nefutată!“

— Da, cam aşa, suntem toţi la mâna lor, a conchis pe un ton grav Grasu'. Dar asta nu înseamnă că trebuie să fim trişti. Vom asista la istorie, colegu'. Înţelegi?

Înţelegeam. Am fost norocos că, într-un timp relativ scurt, cam 15 ani, am avut parte de multe evenimente marcante, însă acest gând nu îndepărta stresul şi nu răspundea numeroaselor întrebări pe care mi le puneam. Cum ne vom înţelege cu ghidul? Ce vom putea filma? Îl vom vedea pe Kim cel mic?

Ultimul lucru pe care-l admitea mintea mea era să mă întorc acasă cu doar câteva cadre.

Da, era important că intram în premieră în Coreea de Nord, însă nu era şi suficient. Trebuia să

vedem cât mai mult din ceea ce se petrecea acolo, să vorbim cu oamenii de rând. A doua zi, dis-de-dimineaţă, ne-am dus la aeroport. Şi Grasu', şi eu am fost fericiţi să descoperim că la chinezi sunt camere generoase pentru fumat, lucru care, cel puţin pe mine, m-a ajutat să mă calmez puţin. Am văzut şi aeronava trasă la burduf şi am mai avut un motiv de bucurie.

— Grasule, avem o şansă să nu ne prăbuşim. Zburăm cu cea mai modernă aeronavă a lor, un Tu-204, i-am spus vesel colegului.

— Lasă, Petre, că oricum nu cădem noi aşa de uşor. Şi oricum, zborul este scurt, puţin peste o oră. Mergem şi cu deltaplanul! mi-a zis Cătălin făcând pe voinicul.

Aeronava arăta foarte bine. Tu-204 este cel mai recent proiect al celor de la Tupolev, care doar au proiectat aeronava, nu au şi construit-o. La bord te simţeai exact ca într-un Boeing sau Airbus. Aveai până şi monitoare cu cristale lichide. Cu câteva minute înainte de plecare, pe ecrane a început să ruleze un film de prezentare. Mă aşteptam să fie ca în orice alt avion, un material despre măsuri de siguranţă, proceduri de evacuare, ieşiri de urgenţă şi aşa mai departe. Am rămas cu gura căscată când am auzit un cântec patriotic şi am văzut fotografia lui Kim Ir Sen.

— Ce dracu', mă?! Şi filmul din avion îi cântă pe lideri? m-a întrebat Grasu'.

Am dat să scot telefonul ca să filmez, dar o însoţitoare de bord s-a apropiat în fugă şi mi-a spus precipitată:

— *No picture, sir! No picture!*

Nici prin cap nu-mi trecea atunci cât de des aveam să aud acele cuvinte în scurta mea şedere la Phenian. Zborul a fost relativ scurt şi plăcut. Abia am avut timp să-mi adun gândurile, că aeronava a şi început coborârea.

În acel moment am început să privesc mai atent peisajul, fiind convins că nu voi avea voie să ies din capitală, să văd zona rurală. Pâlcuri de case sărăcăcioase, dar şi blocuri mici, curate treceau repede pe sub aripa avionului. Ce m-a frapat a fost că, deşi am văzut şi localităţi mai mari, nu am putut observa decât drumuri bătătorite, niciunul asfaltat.

Se spune că reţeaua nord-coreeană de drumuri lasă de dorit, că este chiar şi sub infrastructura proastă de pe la noi. De fapt, nici nu prea au nevoie de şosele asfaltate. Numărul de maşini este foarte mic, mai ales că, în afara armatei şi a altor câtorva instituţii, nimeni nu are voie să deţină un autoturism.

Ulterior aveam să aflu de la ghid că demnitarii au maşină de serviciu doar de la ministru adjunct în sus. Toată lumea merge cu tramvaiele şi autobuzele sărăcăcioase, cu bicicleta sau pe jos. Aveam să observ că o stradă considerată cu trafic la ei este tot atât de aglomerată ca un drum dintr-un cartier bucureştean duminica, la prânz.

Aterizarea a decurs normal şi, la câteva minute după deschiderea uşii, ne-am îndreptat pe jos spre aerogară, o clădire mică, meschină, aflată în renovare. Clădirea aeroportului arăta mai degrabă ca a unui cămin cultural dintr-un sătuc îndepărtat al României. Pe rând, am trecut prin filtrele de securitate, iar bagajele ne-au fost scanate de nişte militari. După ce ne-au fost verificate şi paşapoartele, când am dat să ies, nerăbdător să fumez o ţigară, o domnişoară drăguţă îmbrăcată într-o uniformă verde mi-a pus o mână-n piept:

— *Sir, phone? Phone?*

— Ce doriţi? am întrebat-o în engleză.

— *Phone, phone,* repeta femeia în buclă.

Am scos celularul şi i l-am întins. L-a înşfăcat imediat şi mi-a făcut semn să o urmez. Într-o cămăruţă de doi pe doi metri erau mai multe sertare. A băgat mobilul meu într-unul dintre ele şi mi-a întins un carton. Îmi era clar că îmi voi vedea telefonul abia la plecare şi că, între timp, serviciile lor de securitate vor copia tot ce găsesc în el. Aflasem asta de la un amic care fusese acolo ca turist. M-am hotărât să mă joc puţin cu funcţionara.

— Când îl primesc înapoi, doamnă? am întrebat-o în engleză.

— *Go, go!* mi-a zis femeia şi mi-a arătat uşa.

Mi-am dat seama că o discuţie cu funcţionara era doar o pierdere de timp, mai ales pentru că vocabularul ei în limba engleză se rezuma la câteva cuvinte.

La ieşirea din clădirea aeroportului am văzut vreo patru autocare. Chiar lângă uşă stăteau câteva zeci de jurnalişti. Printre ei erau câţiva americani, ruşi, chinezi şi britanici. Ca şi noi, aveau aparate foto sau camere video profesionale. Mi-am aprins o ţigară, gândindu-mă la ce va urma.

La un moment dat şi-a făcut apariţia un fotograf nord-coreean îmbrăcat în uniforma poporului: un costum cu guler-tunică, purtat de cei din aparatul de stat, lansat – de cine altcineva? – de Kim Jong Il. Bărbatul, cu un aparat foto de ultimă generaţie atârnat de gât, uşor disperat, a început să ne facă semne să ne grupăm. Îşi agita mâinile haotic, zâmbea tot timpul şi vorbea în coreeană.

Cei mai mulţi dintre jurnaliştii străini ne uitam la el bulversaţi, neînţelegând de ce trebuie să stăm la poză. Cu greu, ne-am strâns cu toţii şi, extrem de mulţumit, fotograful oficial a tras câteva cadre. Am intrat în vorbă cu un tip blond care fuma lângă mine.

— Salut! Ai zâmbit frumos pentru poza din ziarul de mâine? l-am întrebat şi i-am întins mâna, prezentându-mă.

— Salut! Daaa, am tras cel mai sexy zâmbet. Angus, ITV – o cunoscută şi puternică staţie de televiziune britanică, mi-a spus şi mi-a strâns mâna.

— Cred că ne-am mai intersectat. Nu cumva ai fost în Tripoli primăvara trecută, în timpul războiului? l-am întrebat sub impresia că figura îmi era foarte cunoscută.

— Ba da, am stat o lună la hotel Rixos, mi-a răspuns zâmbind. Ce mică-i lumea!

— Ai idee ce facem acum? Văd că stăm chiar lângă autocarele cu care vom pleca, dar nu se întâmplă nimic.

— Păi, trebuie să ne întâlnim toţi cu ghizii. Fiecare echipă are un ghid care vorbeşte limba ţării din care vine echipa. Totul e studiat şi aranjat. L-ai cunoscut pe al tău? m-a întrebat jurnalistul britanic.

— Nu, am stat şi am aşteptat, dar, cum a trecut aproape o oră, mai bine dau o raită pe aici şi, cine ştie, poate-l întâlnesc. Sigur e un ghid şi pentru mine. Ce n-aş da să se fi greşit şi să se fi uitat să mi se desemneze unul!

Am plecat să văd ce-i prin zonă. Mergând spre autocare, am dat de o baracă părăginită pe care scria cu vopsea *Shop*. Da, aşa arată *duty free*-ul aeroportului internaţional din Phenian: ca un dormitor

mobil în care se odihnesc muncitorii de pe un şantier. Curios, am decis să intru să văd ce era de vânzare în cel mai urât magazin pe care-l văzusem până atunci, când cineva m-a bătut pe umăr. Un bărbat de vreo 40 de ani îmi zâmbea cu gura până la urechi.

— Adelin Petrişor? a întrebat şi mi-a întins o mână moale şi transpirată. Eu sunt Ri, ghidul tău, a continuat în română. Bine ai venit în Republica Populară Democrată Coreeană.

— Mulţumesc! Voiam să beau o cafea. Intrăm?

— Da, da, eşti invitatul meu, mi-a zis bărbatul şi, politicos, a deschis uşa *shop*-ului.

Înăuntru era, de fapt, un bar în faţa căruia se aflau câteva mese sărăcăcioase. Într-o vitrină frigorifică se zăreau câteva prăjituri destul de turtite. Nici urmă de clienţi. Atmosfera m-a dus cu gândul la cofetăriile comuniste în care nu găseai mai nimic. În spatele barului era o femeie şi, ca toţi cei pe care-i întâlnisem până atunci, avea un zâmbet larg, întins pe toată faţa. Era îmbrăcată ca ospătarii din cârciumile de dinainte de ’89 de la noi: cu cămaşă albă apretată şi vestă neagră lucioasă, probabil din cauză că a fost spălată şi călcată de foarte multe ori.

Ghidul a comandat câte o cafea şi apă şi ne-am aşezat la masă. Am început să discutăm despre program, despre ce vom face în zilele următoare. La cele mai multe dintre întrebări, răspunsurile lui Ri erau standard: nu ştiu, vom vedea, programul nu a fost definitivat.

Româna lui era căznită. Se vedea că se străduieşte mult să-şi amintească cele mai multe cuvinte. Oricum, ne înţelegeam şi asta era cel mai important. Bărbatul ne-a povestit că a fost diplomat acreditat la Bucureşti timp de vreo trei ani. Vorbea cu nostalgie despre Herăstrău, terase, restaurante. Spunea că i-a plăcut mult Bucureştiul şi că, în viitorul apropiat, spera să se întoarcă la post. Am stat de vorbă 10-15 minute. Nu am putut să beau cafeaua, avea un gust oribil. Probabil că aşa era celebrul nechezol de pe vremea lui Ceauşescu.

— Ri, cum plătim? Am doar dolari. E vreun schimb valutar aici? am întrebat, hotărât să achităm nota. Doar e aeroport.

— Nu e niciun schimb valutar, dar poţi plăti cu valută. Cafeneaua este doar pentru străini, nu e nicio problemă, mi-a zis ghidul.

— În regulă, dar tot trebuie să schimbăm bani ca să avem la hotel, nu?

— Nu. Străinii plătesc doar în dolari sau euro peste tot. La hotel, la restaurant, la bar nu îţi trebuie woni [moneda nord-coreeană].

Citisem că, de fapt, banii lor nu valorează mai nimic şi că, pe piaţa neagră, e preferată valuta. Oricum, străinii nu aveau voie să aibă woni, ci erau obligaţi să plătească doar în dolari, euro sau yuani, moneda chinezească.

De altfel, într-o săptămână nu am reuşit să văd nici măcar o singură bancnotă nord-coreeană, deşi am cerut asta. Nu am putut să aflu nici care e cursul oficial; ghidul mi-a spus că nu-mi trebuie această informaţie din moment ce voi plăti doar în dolari. Găsisem pe internet că, în urmă cu câţiva ani, oficial, un won echivala cu ceva mai puţin de trei dolari, un curs total nerealist. Ulterior, tot oficial, un dolar a ajuns la peste 140 de woni.

Puţinii oameni care au reuşit să evadeze din Coreea de Nord au povestit însă că inflaţia galopantă făcuse, în urmă cu vreo patru ani, ca, pe piaţa neagră, un dolar american să echivaleze, de fapt, cu

4.000 de woni. Dumnezeu ştie care mai e situaţia acum. Oricum, ţinând cont de economia aproape inexistentă a ţării, cursul poate merge doar înspre mai rău, nicidecum spre mai bine.

Însoţiţi de Ri, ne-am urcat într-unul dintre autocare. Şi ceilalţi jurnalişti însoţiţi de ghizi au făcut acelaşi lucru şi, la aproape două ore de la sosire, în coloană, ne-am pus în mişcare. Autocarele erau vechi şi ponosite, dar foarte curate. Toţi ziariştii s-au lipit de geamuri, încercând să prindă cât mai mult din atmosfera nord-coreeană.

Aeroportul este situat în afara oraşului şi acest drum reprezenta singura şansă să vezi şi altceva în afară de centrul Phenianului. Şoseaua pe care mergeam era aproape pustie. Puteai număra pe degetele de la o mână maşinile întâlnite. M-am apucat să fac fotografii. Iniţial, am făcut-o mai discret, de teamă să nu mi se spună că nu am voie, însă, când am văzut că ghizii par relaxaţi, mi-am montat obiectivul de 200 mm şi am început să trag în rafale imagini cu oameni, case, câmpuri, liziere, tot.

Mi-a sărit în ochi că erau foarte mulţi nord-coreeni care mergeau pe jos. Culoarea dominantă era cenuşiul. Toţi, dar absolut toţi erau îmbrăcaţi în culori terne. Unii purtau uniforma poporului şi aveau în piept insigne cu chipul liderilor. Mergeau încolonaţi ca şi cum cineva i-ar fi mânat din urmă. Nimeni nu gesticula, nimeni nu era exuberant. Nu, fiecare îşi vedea de drumul lui şi atât.

Din loc în loc, pe drumul de la aeroport am observat grupuri de muncitori care plantau panseluţe. Fiecare grup era monitorizat de un poliţist în uniformă. În Coreea de Nord, uniforma poliţiştilor este apropiată de cea a militarilor. Cu caschete ridicol de mari, cu mâinile la spate, răscrăcănaţi, oamenii legii stăteau cu ochii pe cei care îngrijeau spaţiile verzi. Imaginile mi s-au părut suprarealiste, aveau ceva ce aducea mai degrabă a lagăr decât a ţară care se laudă că este condusă de voinţa populară.

În rest, clădirile care îmi treceau cu repeziciune prin faţa ochilor erau cenuşii şi terne, exact ca acelea construite de comuniştii români în cartierele periferice ale capitalei. Pentru o clipă m-am gândit că în Coreea de Nord culorile au fost scoase în afara legii. Fireşte că nu e aşa, însă griul-şobolan pe care îl întâlneşti la tot pasul îţi dă un sentiment ciudat, care-ţi face părul măciucă. Pentru mine, acest drum a reprezentat începutul unei întoarceri în timp. Totul, dar absolut totul îmi aducea aminte de vremurile mizere de dinainte de 1989: lipsa culorilor, muţenia oamenilor, feţele lor mereu îngândurate, blocurile urâte, maşinile vechi şi puţine, numărul mare de oameni ai legii.

La un moment dat am surprins un ofiţer cu multe stele pe umăr care pedala de zor pe o bicicletă din secolul trecut. Nu ştiam gradele şi l-am întrebat pe Ri. Era un colonel de armată.

— Petre, unde dracu' m-ai adus? gândi Grasu' cu voce tare.

— Vorbeşte mai încet, că Ri înţelege româna şi stă la un metru de noi! am încercat să-l liniştesc pe colegul meu.

— Vă place Phenianul? a intervenit ghidul.

— Încă nu am văzut mare lucru, m-am scuzat eu imediat, evitând un răspuns tranşant.

Nu am terminat bine, că Grasu' s-a şi simţit obligat să mă completeze.

— E de belea, Ri! Mai rar aşa ceva, s-a hlizit el, uitându-se fix în ochii ghidului.

— Ce înseamnă „de belea", Cotolin?

Aşa pronunţa Ri numele colegului meu.

— Adică e frumos, Ri! E… ceva rar, înţelegi?

Am încercat de multe ori să-l temperez pe Grasu', să-i spun că trebuie să fie mai diplomat, însă temperamentul lui vulcanic mi-a zădărnicit toate eforturile. Vorbea cu Ri direct, fără ocolişuri. Relaţia lor era plină de umor şi merita urmărită. La un moment dat, la o filmare, Ri l-a întrebat pe Cătălin dacă ar vrea să vină cu familia în vizită în Coreea de Nord. Orice om normal ar fi scăldat-o. Nu şi Grasu'.

— Ri, mă crezi chiar atât de prost? Ce să fac aici? Tu încă plângi după libertatea de la noi şi nici noi nu suntem vreo mare democraţie, iar eu să vin la Phenian? Păi, ce, sunt bou?

Replicile astea brutale îl lăsau pe ghidul nord-coreean fără suflare. Se uita la mine şi se străduia să zâmbească. Totuşi, relaţia cu Ri avea să fie bună. De multe ori a încercat să ne ajute, atât cât îi permitea însă statutul.

Drumul cu autocarul a durat vreo jumătate de oră. Ne-am oprit în uriaşa parcare a hotelului Yanggakdo, destinat exclusiv străinilor. Este a doua clădire ca înălţime din Coreea de Nord: are 170 de metri şi 47 de etaje. Hotelul este situat pe o insulă de pe fluviul Taedong, care străbate capitala Phenian, are 1.000 de camere şi a fost dat în folosinţă în 1992. Ultimul etaj este un restaurant care se roteşte. Yanggakdo este construit special pentru a lua ochii străinilor, însă, la o privire mai atentă, observi că nu a mai fost renovat de două decenii, are nişte lifturi cu care faci o veşnicie şi oferă servicii chiar mai proaste decât cele de pe litoralul românesc.

După cum mă aşteptam, cazarea a durat mult. Eram un grup numeros, iar la recepţie erau doar doi angajaţi. Ri s-a bătut ca un leu cu ceilalţi ghizi ce încercau să-şi cazeze jurnaliştii de care răspundeau, s-a băgat în faţă şi a reuşit până la urmă să ne obţină o cameră. Nu am fost chiar ultimii cazaţi. Am aflat că nu se primesc carduri de credit. Sincer, m-aş fi mirat să primească. De asemenea, recepţionera ne-a cerut să plătim în avans totul.

— Păi, de ce, Ri? Unde putem fugi fără să plătim? am întrebat mai mult în glumă.

— Adelin, aşa e regula. Vă rog, lăsaţi şi paşapoartele! Nu mai aveţi nevoie de ele. Vă fac eu o acreditare.

— Şi când le luăm înapoi?

— Peste o săptămână, când veţi pleca, da? Totul e în regulă acum, şi-a frecat Ri mâinile, mulţumit.

— Mergem în cameră, facem un duş şi ne vedem peste o oră? i-am sugerat ghidului.

— Da, sigur, cum vreţi. Eu mă ocup de acreditare şi încerc să aflu programul pentru zilele următoare, ne-a spus ghidul şi s-a pierdut în mulţimea din holul hotelului.

Am fost cazaţi în partea superioară a hotelului, pe la etajul 26, dacă-mi amintesc bine. Sigur, drumul cu liftul nemodernizat dura o veşnicie. Camera era destul de mică, avea două paturi, mobilier foarte vechi şi un televizor color cu tub, imens. Era, în schimb, foarte curată, lucrul cel mai important. Grasu' a fost fascinat de noptierele care aveau un radio încorporat, după modelul anilor '80.

— Câte microfoane şi camere or fi montat ăştia aici, Petre? m-a întrebat colegul meu cu un zâmbet larg.

— Are vreo importanţă? i-am răspuns eu, tot cu întrebare.

De la fereastra noastră vedeam un imens şantier, privelişte ce s-a dovedit mai interesantă decât credeam. În fiecare dimineaţă asistam la gimnastica de înviorare a muncitorilor. Câteva sute de oameni se aliniau şi făceau exerciţii fizice în timp ce din nişte difuzoare de tablă în formă de goarnă răsuna muzică patriotică.

Da, aceasta era camera căreia urma să-i spunem casă în următoarea săptămână. Sunt destul de obişnuit să mă mut din hotel în hotel, am călătorit foarte mult şi asta e o condiţie *sine qua non* a profesiei mele. Stătusem şi în condiţii mult mai proaste, dormisem sub cerul liber, pe jos, cu puşcaşii marini, în Irak.

Camera din hotelul nord-coreean îmi dădea fiori, şi nu din cauza mobilierului sau a mărimii, ci din cauza gândului că cineva ne va scotoci bagajele atunci când vom fi plecaţi şi, cu căştile pe urechi, ne va monitoriza fiecare respiraţie…

Să ştiţi că nu sunt închipuirile unui european paranoic. Aveam să descoperim că cineva ne-a intrat în cameră, ne-a verificat imaginile de pe o cameră şi ni le-a şters.

Grasu' fixase un GoPro (o cameră mică folosită în sporturile extreme) pe geam pentru a face un *time laps* cu Phenianul, adică un procedeu prin care laşi camera să meargă ore-n şir şi, la editare, dai totul pe repede înainte. Este foarte spectaculos, poţi vedea o zi întreagă într-un cadru: norii, soarele se mişcă pe repede înainte.

Ulterior, când am verificat cardul camerei, am descoperit că mai multe fişiere au fost şterse. Cel care umblase la aparat fusese atât de nepriceput, încât schimbase nişte setări şi camera arăta că imaginile rămase au fost înregistrate pe la 1600. Oricum, n-a fost o mare problemă. Plecaserăm convinşi că autorităţile ne vor sufla mereu în ceafă sau, cum se zice la hochei, noi şi ei, reprezentanţii regimului, vom fi într-un permanent *body-checking*. Şi nu mă înşelasem.

Până la urmă, chiar nu aveam de ce să ne plângem: noi urma să plecăm după o săptămână, dar vreo 25 de milioane de oameni nu aveau încotro şi erau obligaţi să rămână. Oricât de complicate sunt condiţiile în care lucrează un jurnalist străin în Coreea de Nord, ele nu se compară cu cele ale jurnaliştilor de acolo. Străinii sunt însoţiţi permanent de ghid şi poartă o banderolă albastră pe mână, pe care este scris în coreeană „presă“.

M-am tot întrebat de ce, până când mi-am dat seama că era un avertisment pentru localnici, care fugeau din calea ta ca dracu' de tămâie. O eventuală discuţie cu un străin te poate arunca într-un lagăr de muncă forţată. Jurnaliştii nord-coreeni purtau uniforma poporului şi aveau o banderolă galbenă pe mână.

A fost imposibil să vorbesc cu vreunul. La un moment dat, la una dintre demonstraţiile menite să impresioneze Vestul, am încercat să schimb o vorbă cu un cameraman al televiziunii de stat. În momentul în care i-am zis „bună“, bărbatul a lăsat coarnele camerei – lucra pe un car de transmisiuni –, a tăiat-o şi nu s-a mai întors. În locul lui a venit un alt cameraman.

M-am uitat la televizor, pe ziare. Totul era despre lider, tânărul Kim Jong Un, sau despre bunicul ori tatăl lui. În rest, nimic. Închipuiţi-vă deci cam cum e să fii jurnalist într-o astfel de ţară. Textele

sunt aceleaşi, se schimbă detalii minore de la un eveniment la altul, ştirile sunt DOAR pozitive când se vorbeşte despre lider şi DOAR negative când sunt înfieraţi imperialiştii. Cred că se poate lucra lejer cu două şabloane.

Phenian

Fuseserăm preveniţi încă de la început că nu puteam părăsi capitala. Am fi vrut să ajungem la graniţa cu Sudul, însă am fost refuzaţi, invocându-se lipsa de timp. Zona rurală, care se pare că este un dezastru, nici nu a intrat în discuţie. De altfel, la nivel mondial, singurele imagini care ilustrează sărăcia lucie de la ţară au fost filmate cu camera ascunsă de diverşi reprezentanţi ai unor ONG-uri.

Este celebru un documentar făcut cu ajutorul unor medici care s-au dus pe spezele lor în Coreea de Nord, ca să opereze gratis pacienţi cu cataractă. La un moment dat este filmat un nord-coreean care, în urma operaţiei, şi-a recăpătat vederea. Omul începe să plângă în hohote şi să mulţumească. Nu medicului, aşa cum v-aţi fi aşteptat, ci liderului de atunci, Kim Jong Il. Da, da, s-a postat lângă poza din încăpere şi, cu voce tare, şi-a tot exprimat recunoştinţa.

Cât priveşte vizita noastră, trebuia să ne mulţumim doar cu Phenianul, cel mai mare şi mai dezvoltat oraş din Coreea de Nord. Capitala are o populaţie de 3,3 milioane de locuitori, iar centrul oraşului a fost modernizat astfel încât să ia ochii puţinilor străini acceptaţi în ţară.

Primul meu contact cu Phenianul, după cum am menţionat, a fost hotelul pentru străini Yanggakdo. Înalt, placat cu sticlă, ţi-ar putea lua ochii de la distanţă. Când te cazezi, îţi dai seama că, de fapt, hotelul este o clădire fără dotări şi prost întreţinută. Yanggakdo are însă ceva la care râvnesc toţi localnicii: un *shop*, un magazin destinat exclusiv străinilor. Am intrat în acel magazin curios să văd ce se vinde. Ştiam de *shop*-urile de pe vremea lui Ceauşescu, unde găseai băuturi fine, ţigări, cafea, blugi, electronice. Am intrat cu camera pornită, dar, în aceeaşi clipă, o doamnă a început să strige cu voce ascuţită:

— *Mister, mister! No pictures, no!*

Grasu' a făcut câţiva paşi înapoi şi a continuat să filmeze pe ascuns. Eu am rămas să văd oferta pentru care orice om normal din oraş aproape-ar fi ucis. Galantarele din sticlă nu erau pline. Marfa era răsfirată serios, ca să nu apară prea multe locuri goale. Cea mai mare parte era ocupată de diverse ceaiuri de ginseng. Puteai găsi whisky, coniac, ţigări cubaneze şi ruseşti. La raionul de dulciuri erau produse din Federaţia Rusă şi China. Un frigider era înţesat cu apă minerală şi băuturi carbogazoase foarte cunoscute, iar un altul era plin ochi cu conserve chinezeşti de carne de porc. Comparându-l cu orice non-stop din orice cartier muncitoresc din România, pot spune cu mâna pe inimă că magazinul era o mizerie. Era însă unul dintre cele mai bune din oraş, inaccesibil oamenilor simpli.

— Eeee, ce zici, Adeline? Frumos, nu? Vrei să cumperi ceva? am auzit deodată vocea lui Ri, care apăruse din spatele unor lăzi.

— Nu, doar mă uitam să văd ce au. Ce facem cu acreditările şi programul?

— Acum veneam după voi să vă fac fotografii. Mâine legitimaţiile vor fi gata.

Ne-a luat pe amândoi şi ne-a dus în holul principal al hotelului. Ne-a pus cu spatele la un perete lambrisat şi, cu o „săpunieră“, un aparat foto mic, pac-pac, ne-a făcut pozele pentru legitimaţii.

— Ri, nu ne-ai zis cum vorbim acasă. Avem acces la internet? a întrebat Grasu'.

— Cotolin, puteţi vorbi în România prin centrala hotelului, e simplu.

— Deci cerem legătura din cameră şi… m-am băgat eu în discuţie.

— Nuuuu! Vezi biroul acela de lângă recepţie? Mergi acolo, îi dai operatoarei numărul de telefon şi vorbeşti.

Am rămas mască. M-am uitat la coada imensă din faţa biroului şi m-am gândit cât îmi va lua să dau un simplu telefon în redacţie sau acasă. În ultimii 15 ani nu mai fusesem niciodată într-o astfel de situaţie.

De obicei, pe lângă mobil, mai aveam un telefon pe satelit cu care puteam vorbi de oriunde, aveam acces la internet şi din deşert, şi de pe mare, şi din vârful muntelui. Acum trebuia să stau la o coadă imensă şi să-i cer unei centraliste în uniformă să-mi facă o legătură în România. Modalitatea arhaică de comunicare mi-a adus aminte de perioada facultăţii, când mergeam la poştă pentru a suna cu taxă inversă acasă, ca să le cer bani alor mei.

Despre internet nici nu putea fi vorba. Era un calculator de pe care, chipurile, puteai doar să-ţi verifici e-mailul, însă nu am fost atât de tâmpit să-mi introduc parolele în acel calculator de birou, care, după cum arăta, era un 286. După vreo două zile am reuşit să mă descurc şi cu internetul, şi cu telefonul. Ştiam că, oricum, toate comunicaţiile îmi erau monitorizate, însă măcar nu mai eram obligat să stau la coadă pentru a vorbi două minute. Am apelat la cei de la Associated Press, al căror birou era tot în hotel. Ei erau singurii de la care puteam transmite. M-am dus să văd de unde vom face directul, cine era producătorul.

— Adeline, ce faci, omule? am auzit o voce cunoscută.

Şeful operaţiunilor AP era un prieten pe care-l întâlnisem în Irak, în timpul campaniei din 2003. Ultima dată ne văzuserăm cu un an în urmă, în timpul războiului din Libia.

— Ciaran, ce mică-i lumea, prietene! De ce dracu’ ai plecat din Bangkok pentru fundul ăsta de lume?

Ciaran McQuillan era şeful operaţiunilor din Asia şi avea biroul în Thailanda. L-am cunoscut în aprilie 2003 la Bagdad. Eram disperat să găsesc o cameră în hotelul Palestina, singurul în care Saddam Hussein înghesuise toţi corespondenţii străini. Jurnaliştii nu erau mulţi, până într-o sută, însă securiştii irakieni umpluseră hotelul până la refuz.

Ciaran mi-a dat o cameră de la AP pentru că agenţia tocmai îşi retrăsese o parte dintre angajaţii occidentali deoarece declanşarea operaţiunilor militare era iminentă. Cu un an în urmă am transmis pentru TVR din Tripoli folosindu-mă tot de facilităţile AP. Şi acolo, şef era tot prietenul meu.

La Phenian, Ciaran mi-a fost din nou de mare ajutor. Am putut folosi liniile telefonice ale AP, internetul şi, mai mult, mi-a împrumutat un trepied pentru că al nostru a ajuns la Beijing la câteva zile după noi, când eram deja în Coreea de Nord. Ciaran ne-a explicat şi cum de a putut AP să opereze la Phenian, în premieră mondială. Absolut toţi inginerii şi angajaţii erau nord-coreeni, cel mai probabil din cadrul serviciilor secrete. Ei controlau transmisiunile, monitorizau telefoanele şi calculatoarele care aveau legătură la internet. Cum-necum, a fost bine, pentru că am făcut două transmisiuni în direct de la Phenian, lucru de negândit în urmă cu puţină vreme.

Hotelul era cel mai important loc pentru jurnalişti: acolo dormeam, de acolo transmiteam imagini

acasă şi tot acolo mâncam. Oricât am insistat să mergem în oraş, la un restaurant normal, nu am reuşit să-l înduplec pe Ri.

— Adelin, hotelul are patru restaurante, inclusiv cel rotitor de la etajul 47. De ce nu vrei aici?

— Voiam să văd ce mănâncă nord-coreenii, i-am răspuns ghidului.

— Mănâncă exact ce găseşti aici, nici mai mult, nici mai puţin.

Îmi aduc aminte că în prima seară am mâncat la un restaurant de la parter, era cu specific coreean. Ri ne-a comandat nişte pui cu nu ştiu ce condimente. Mâncarea mi s-a părut bună. Oricum îmi era foame şi chiar nu fac nazuri. Am cerut o cafea. Era, bineînţeles, un nechezol ordinar şi m-am gândit la un desert.

— Grasule, merge ceva dulce?

— Sigur, Petre, ştii doar că trebuie să mă menţin!

— Ce doreşte? a intervenit Ri în discuţie.

— Te rugăm, cere-i domnişoarei un meniu şi spune-ne ce au ca desert, i-am zis ghidului.

— Nu e nevoie, o întreb şi vă zic.

Chelneriţa a venit imediat, plină de solicitudine, şi a început să vorbească în coreeană cu Ri. Discuţia a durat minute bune. Am tot încercat să-l întrerup pe Ri ca să-l întreb ce Dumnezeu durează atât, însă el îmi făcea semn cu mâna să aştept. La un moment dat, tonul lui Ri a crescut în intensitate, iar chelneriţa a lăsat ochii în jos, ruşinată.

— Adelin, ce doreşte? a întrebat ghidul întorcându-se spre mine.

— Fructe, Ri! am zis ca să scap mai repede, pentru că deja toată scena mi se părea jenantă.

Discuţia cu chelneriţa era lungă şi fără finalitate.

Ri a lătrat ceva în coreeană, chelneriţa a făcut stânga-mprejur şi, după vreo zece minute, am primit desertul: un sfert de măr, tăiat subţire precum salamul, împărţit pe două farfurioare. Eu şi Grasu' am rămas muţi. Am mâncat sfertul de măr, am plătit şi am plecat întrebându-ne cum mănâncă o familie normală, dacă la hotelul pentru străini primeşti doar cu scandal câteva felii amărâte de măr.

Masa a reprezentat o aventură pe toată perioada şederii noastre la Phenian. Bineînţeles că trebuia să achităm şi notele lui Ri, însă nu aceasta a fost problema. După ce am încercat toate restaurantele, ne-am hotărât să mâncăm constant la unul care, chipurile, avea specific chinezesc. Orice comandai, primeai un amestec de pui şi legume, cu multe condimente. Amestecul era comestibil şi nu mi-am făcut probleme, până într-o zi, când am scos cu beţişoarele o bucată de pui care avea grăsime de un deget.

— Ri, puiul ăsta vine de la Cernobîl de are aşa multă grăsime? Nu cumva e porc? Eu am cerut pui, i-am spus ghidului arătându-i bucata de carne.

— Nu înţeleg. E pui. Stai că vorbesc cu chelneriţa.

A vorbit câteva minute cu fata, după care s-a întors la mine şi, pe un ton grav, mi-a zis:

— Adelin, e sigur pui. Sigur, sigur!

— Dacă o fi şobolan, sau pisică, sau câine? s-a băgat în discuţie Grasu', hlizindu-se.

Era fix genul de conversaţie care-i plăcea lui.

— Cotolin, cum poţi să spui aşa ceva? E pui, a ripostat Ri uşor ofuscat.

— Eu cred că ne abureşti, colegu’! Ne-ai dat şobolan şi te mai şi dai prietenul nostru, l-a tachinat în continuare Grasu’.

Schimbul de replici a mai continuat o vreme, însă nu am reuşit să aflu ce mâncaserăm. Era clar că nu pui, dar, atâta vreme cât hrana avea proteine şi nu ne-a fost rău, nu avea niciun rost să-mi bat capul.

În schimb, trebuia să-mi bat capul cu ce filmăm. Cum Ri încă nu avea programul, m-am hotărât să încerc să trag nişte cadre generale cu Phenianul. O făcusem de la geamul camerei, dar m-am gândit că restaurantul panoramic de la etajul 47 ar fi un loc bun. Profitând de faptul că Ri era la o şedinţă cu şefii lui, l-am luat pe Grasu’ şi am urcat la ultimul etaj al hotelului.

Restaurantul avea geamuri imense şi se rotea încetişor. În stânga se vedeau noii zgârie-nori ai Phenianului, iar în dreapta – nişte maghernişe care încă nu fuseseră demolate de regim. Căsuţele, care stăteau să cadă, erau proptite una-n alta, iar drumurile din cartier erau, de fapt, nişte poteci de pământ bătătorit.

Grasu’ s-a apucat de filmat partea frumoasă a oraşului. Câţiva chelneri fără treabă – în restaurant nu era niciun client – ne urmăreau de la distanţă, zâmbindu-ne în permanenţă. În momentul în care colegul meu s-a apucat să filmeze zona sărăcăcioasă, o femeie s-a apropiat de noi, a pus mâna pe obiectiv şi am auzit ceea ce avea să devină laitmotivul deplasării:

— *Mister, mister, no pictures! No pictures!*

— De ce? a întrebat Grasu’.

— *No pictures! No!* a continuat femeia ignorându-i întrebarea.

Imediat, toţi ospătarii s-au coagulat în jurul operatorului, ca nu cumva acesta să poată trage vreun cadru cu zona. Ce nu ştiau ei era că, oricum, el apucase să înregistreze inclusiv discuţia cu chelneriţa, aşa că le-am făcut cu mâna şi ne-am îndreptat spre liftul care, bătrâneşte, ne-a dus de la 47 la parter.

În holul hotelului ne aştepta Ri. Era agitat. Ne căutase şi nu ne găsise, ceea ce nu era bine. Misiunea lui era să ştie în orice moment unde ne aflăm.

— Vezi, Ri, dacă ne lăsaţi mobilele, ne găseaţi când doreaţi… Dar voi, nu, le-aţi încuiat la aeroport, a pus Cătălin sare pe rană.

— Cotolin, nu glumeşte cu asta, nu, nu! Uite, am aranjat să facem doar noi, nu cu grupul, o vizită în oraş, aşa cum a vrut Adelin. Mergem vedem monumente, ne plimbăm cu metroul.

— Vorbim şi cu oamenii, Ri? am întrebat eu, ştiind că acesta este cel mai delicat subiect.

— Poate vorbim, Adelin, a răspuns ghidul după o pauză scurtă.

Am ieşit în marea parcare a hotelului ca să găsim o maşină. La Phenian nu sunt taxiuri sau, cel puţin, eu nu am văzut niciunul. Străinii merg, de obicei, cu autocarele companiei naţionale de turism. În grupuri mici nu prea se pleacă nicăieri.

Aşa că a fost mai mult decât complicat să găsim un şofer care să ne ajute. Erau câteva maşini chinezeşti, ale unor demnitari veniţi la hotel, însă niciun şofer nu dorea să meargă cu noi. Ri era transpirat, agitat. Îşi muta servieta dintr-o mână în alta şi încerca să-i convingă pe şoferi, care abia dacă îl băgau în seamă.

Abia când am scos o bancnotă de 20 de dolari le-au lucit ochii şi unul dintre ei ne-a făcut semn să-

l urmăm. Şoferul ne-a dus, cale de vreo 15 minute, până în centrul oraşului. Se circulă foarte, foarte bine, bulevardele cu câte trei benzi pe sens fiind aproape pustii.

Trotuarele erau însă pline de oameni. În staţiile de autobuz era îmbulzeală mare, cei mai fericiţi fiind bicicliştii. În momentul în care am coborât din maşină, Grasu' s-a apucat să tragă câteva cadre cu oamenii. Era aproape imposibil să stabileşti un contact vizual cu cineva din mulţime. Ridicau ochii şi, când vedeau banderolele albastre de corespondenţi străini, ne ocoleau. Nu cred că am mai văzut o ţară în care cetăţenii să fie pur şi simplu speriaţi de un eventual contact vizual cu un străin.

Preţ de vreo jumătate de oră ne-am plimbat pe străzi şi am tras ilustraţie. La un moment dat am ajuns la o gură de metrou, moment în care Ri ne-a zis plin de mândrie:

— Veţi filma acum în metroul din Phenian. Este o operă de artă, e ceva ce nu aţi mai văzut.

— E mai frumos ca al nostru? a întrebat Grasu', căruia îi plăcea foarte mult să-l pună pe ghid în situaţii imposibile.

— Da, Cotolin, mult mai frumos! a venit scurt replica lui Ri.

Am început să coborâm nişte scări foarte abrupte, exact ca acelea ale metroului din Moscova. Grasu', care are rău de înălţime, a început să se vaite şi mi-a dat mie camera ca să filmez coborârea. Jos, pe peron, am găsit câţiva oameni care aşteptau trenul.

În mijloc, între linii, era un avizier la care era afişat ziarul din acea zi. Bineînţeles că erau doar ştiri despre sărbătorirea a 100 de ani de la naşterea fondatorului. Când ne-au văzut că filmăm, câţiva copii de şcoală primară au sărit pur şi simplu de pe scaune şi au început să citească atenţi ziarul acoperit de sticlă. Staţia era impunătoare, tavanul foarte înalt era încărcat cu candelabre, iar pereţii erau pictaţi cu chipurile liderilor, înconjuraţi de soldaţi şi pionieri. Arhitectura fastuoasă contrasta flagrant cu numărul mic al oamenilor din staţie, îmbrăcaţi sărăcăcios, în culori terne, care nici măcar nu-şi ridicau privirea din pământ. În momentul în care un tren a intrat în staţie, Ri a venit în faţa camerei lui Grasu' şi i-a pus servieta pe obiectiv.

— Gata, Cotolin! În tren nu se filmează!

— Ce dracu' faci, Ri? Trăgeam un cadru cu intrarea în staţie, s-a plâns colegul meu.

Am urcat într-un vagon sărăcăcios, cu scaune din lemn. Părea făcut în cel mai bun caz prin '60, '65. Pe pereţi atârnau portretele lui Kim Ir Sen şi Kim Jong Il. În nişte difuzoare care pârâiau se auzea un discurs al preşedintelui Parlamentului, legat, normal, de marea sărbătoare ce se apropia. Grasu' continua să filmeze pe ascuns. Eu aveam în mână microfonul, cu emiţătorul pornit, bineînţeles.

— Ri, de ce nu avem voie să filmăm aici? am întrebat eu.

— Adelin, e ca-n avion. Trenul are aparatură performantă şi camera poate interfera cu ea, înţelegi? mi-a explicat pe un ton serios Ri.

M-am uitat împrejur prin vagonul prăpădit care scârţâia din toate încheieturile şi mi-am muşcat buzele ca să nu izbucnesc în râs.

— Desigur, Ri! am răspuns scurt, cu ochii gata să-mi iasă din orbite.

Am parcurs cam două staţii. Legenda urbană spune că sunt vreo trei de toate şi că metroul e folosit doar de nomenclaturişti, nicidecum de oamenii de rând. Când să ne dăm jos, Grasu' mi-a făcut semn să rămânem mai la urmă ca să poată filma oamenii ieşind. Surpriză! Nimeni nu ieşea. Puţinii oameni

din vagon se încolonaseră în spatele meu şi aşteptau să iasă întâi străinii. Degeaba le-am făcut semn şi eu, şi colegul meu s-o ia înainte. Nimic. Oamenii stăteau neclintiţi. Până la urmă am ieşit noi, pentru că riscam să se închidă uşile.

— Mergem să vă arăt nişte statui ecvestre frumoase, ne-a anunţat Ri.

— E clar ceva rar! a mormăit în barbă Grasu'.

După câteva minute de mers pe jos am ajuns la un grup statuar care-i înfăţişa pe Kim Jong Il şi pe tatăl său, Kim Ir Sen. În faţă, câteva zeci de muncitori în uniforma poporului făceau plecăciuni adânci, în timp ce o femeie în costum tradiţional spunea la microfon câteva vorbe despre măreţia celor doi lideri.

M-am uitat în spate şi am rămas perplex. Erau câteva mii de oameni care aşteptau încolonaţi să ajungă să se închine la statuile ecvestre ale celor doi. Printre ei, foarte mulţi copii şi soldaţi. Ritualul era simplu. Grupul se apropia de statui. Începeau temenelele. Doamna spunea poezia. Organizaţi pe grupuri, oamenii înaintau şi depuneau flori. Se retrăgeau, se închinau şi plecau. Şi veneau alţii…

Cred că am stat acolo vreo 20 de minute. Eu făceam fotografii, iar Grasu' filma. M-am tot întrebat cât la sută dintre cetăţenii nord-coreeni fac asta pentru că au fost îngenuncheaţi de propagandă de peste şase decenii şi câţi dintre ei doar de frică. Oare câţi cetăţeni ai ţării familiei Kim mai au curaj să se gândească la libertate?

Plimbarea noastră prin Phenian a continuat cu vizitarea obiectivelor importante: Flacăra Juche şi Monumentul Partidului Muncitorilor. Ri ne arăta mândru fântânile arteziene din centru. Erau foarte puţini oameni pe stradă. În megafoane răsuna acelaşi discurs al preşedintelui Parlamentului pe care-l auziserăm şi în metrou.

În Coreea de Nord, propaganda nu ia niciodată pauză. De altfel, se spune că, în fiecare apartament, în bucătărie există un radio acordat pe frecvenţa oficială. Aparatul nu are buton de oprire, poţi doar să-l dai mai încet sau mai tare. Atât. Şi pe acolo picură propaganda… Ca şi metroul, statuile impozante, fântânile arteziene erau în contrast puternic cu tristeţea oamenilor veşnic posomorâţi, care se deplasau ca nişte roboţei dintr-un punct în altul, doar unde le era permis. Am rămas blocat când Ri mi-a explicat foarte degajat că-ţi trebuie aprobare pentru a merge în provincie, în vizită la rude. Pe principiul că nu merge fiecare unde-l taie capul.

La un moment dat, am văzut o fetiţă înarmată cu găleţi care a luat apă din fântâna din centrul oraşului şi a dispărut într-o scară de bloc. Auzisem că partidul construise în grabă blocuri impozante, însă multe nu aveau apă şi lift.

— De ce a luat acea fetiţă apă din fântână, Ri? Nu are apă curentă? l-am întrebat direct pe ghid.

— Poftim? Care fetiţă? a încercat el să tragă de timp.

S-a repliat, şi-a luat o mină serioasă şi, dregându-şi uşor vocea, mi-a spus:

— Adelin, dar ce ne crezi? Cum să nu avem apă potabilă? Avem de toate. Partidul ne dă apartamente…

— Sunt ale voastre? Le cumpăraţi? l-am întrerupt eu.

— Nu, nu există proprietate privată. Dar ce mă interesează? E al meu, e modern? s-a fudulit Ri. Tu

ce apartament ai? Câţi metri pătraţi are, Cotolin? a încercat el să schimbe discuţia.

— Păi, am unul de trei camere. Vreo 70 şi ceva de metri pătraţi. E al meu. Dar tu, Ri?

— Eu am un apartament de… a făcut o pauză de câteva secunde şi a continuat: de 150 de metri pătraţi. E nou, aproape de centru, s-a mândrit ghidul.

— Ai un căcat, Ri! Şi dacă ar avea 150 de metri, deşi nu cred, tot nu e al tău. E clar! i-a retezat-o colegul meu ghidului. Tu doar stai în el, prietene. E o diferenţă.

Dacă nu ar fi gâjâit în continuare megafoanele propagandei, cred că am fi putut auzi ce se întâmplă în Coreea de Sud. Conversaţia în grupul nostru s-a întrerupt brusc. Am început să mergem încet spre una dintre statuile care dominau zona, fiecare părând foarte prins cu ce are de făcut: eu cu fotografiile, Grasu' cu camera lui şi Ri cu supravegheatul. La un moment dat, la intrarea în ceea ce părea un magazin, am văzut câteva zeci de oameni aliniaţi de-a lungul peretelui. Nord-coreenii stăteau ciuciţi, iar coada nu părea că se mişcă.

— Ce-i acolo, Ri? Ce se întâmplă? Hai să mergem să vedem, am zis şi am dat să plec.

— Adelin, nu e nimic, e un restaurant care vinde produse tradiţionale şi oamenii aşteaptă ca ele să fie preparate, mi-a replicat ghidul.

— Nu cumva e un magazin care aşteaptă marfă? Ri, nu uita că am prins şi noi puţin comunism în care-am făcut foamea. Noi nu suntem americani, ca să nu ştim cum e să nu ai ciocolată…

— Nu, nu e asta. Haideţi să mergem! Trebuie să ajungem să vedem Arcul de Triumf, a zis Ri şi ne-a zădărnicit planurile.

Ne-a dus să ne arate un banal Arc, ceva mai mic decât cel din Bucureşti. Ghidul ne-a îndrugat câteva cuvinte, însă eu nu eram atent. Mă aflam lângă o gură de metrou unde era ceva activitate. Voiam tare mult să intervievez nişte oameni. La câţiva metri de noi, o femeie de vreo 30 de ani îşi ţinea de mână băieţelul care abia învăţase să meargă. Copilul era foarte frumos şi mi-a atras atenţia. M-am dus spre el şi am început să-i fac semne cu mâna. Mai întâi, femeia a intrat în panică, după care a început să-mi zâmbească stânjenită. Fără să mă întorc spre ghid, continuând să mângâi copilul, i-am spus:

— Ri, te rog, explică-i femeii cine suntem şi spune-i că vrem să o filmăm. Putem, nu-i aşa?

— Aaa, da, Adelin. De ce nu? a zis nord-coreeanul şi a început să vorbească cu doamna pe care o oprisem din drum.

Preţ de câteva minute, ghidul i-a explicat femeii ce e cu noi, timp în care eu şi Grasu' ne-am pregătit microfonul. Ştiam cât de complicată e viaţa cetăţenilor care intră-n contact cu străinii şi nu doream să pun întrebări grele, cu potenţial subversiv.

— Ri, te rog, întreab-o de ce e aşa de importantă sărbătorirea a 100 de ani de la naşterea lui Kim Ir Sen.

Mă gândeam că e o întrebare de încălzire. Eram convins că propaganda şi-a făcut treaba şi femeia îmi va turui de nu mă voi vedea. Surpriză! Eu am rămas cu microfonul întins şi… pauză. 10 secunde, 20 de secunde, 30 de secunde. Nimic. Ri a început să vorbească, uşor agitat, în coreeană. Tot nimic! Ri se întrebuinţa tot mai tare, deja se crispase, dar femeia nu scotea un cuvânt.

— Ri, e vreo problemă cu doamna? Nu vrem să o deranjăm…

— Nu, nu are nimic, doar că e emotivă, a zis Ri în română şi a continuat să-i vorbească în coreeană pe un ton din ce în ce mai ridicat.

Până la urmă, tânăra a scos câteva vorbe, însă îmi era clar că nu era un răspuns la întrebarea mea. Tot ce am reuşit să aflu a fost că era bucuroasă că poate participa la o astfel de sărbătoare, că era chelneriţă şi că îi mulţumea liderului pentru cadourile primite de copil.

— Ce cadouri? am întrebat.

— Bomboane, a venit imediat traducerea.

— Bomboane?

— Da, Adelin. Nu un fel, multe feluri de bomboane, mi-a replicat ghidul, extrem de mândru.

Ne-am luat la revedere de la femeie şi am plecat. Mă frământa discuţia dintre ea şi Ri de la început. Acasă, Isidor Urian, fost ambasador în peninsulă, şi în Nord, şi în Sud, foarte bun vorbitor de coreeană, m-a ajutat cu traducerea integrală. O scurtă paranteză: Isidor Urian a fost cel care a tradus la întâlnirile lui Nicolae Ceauşescu cu Kim Ir Sen. Este unul dintre cei mai valoroşi orientalişti. A studiat la Phenian şi a fost chiar coleg de facultate şi oarecum prieten cu Kim Jong Il.

După traducerea făcută de Isidor Urian, discuţia cu acea femeie fusese cam aşa:

— Hai, spune ceva! i-a zis ghidul.

Femeia tăcea cu privirea-n pământ.

— Hai, spune! De ce taci?

— Ce să spun?

— Nu ştiu. Spune ceva, orice… Ce cauţi pe stradă? Că te bucuri, că eşti foarte fericită. Numai spune ceva!

— Nu ştiu ce…

— Ceva, orice. Spune!

Abia după acest schimb de replici femeia a spus că e bucuroasă, că e chelneriţă, că a primit bomboane pentru copil. M-am tot întrebat de ce era aşa de speriată, mai ales că întrebarea era banală. Răspunsul standard dat de propagandă îl auzise de cel puţin câteva zeci de mii de ori până atunci… Era limpede că femeia nu dorea să aibă de-a face cu serviciile de securitate.

După fiecare interviu făcut pe stradă, Ri mai zăbovea puţin cu respectivul şi îi nota numele complet. Mai experimentasem asta în Irak, înainte de căderea lui Saddam Hussein. Aveam în permanenţă un om cu noi, care îi prelucra pe viitorii intervievaţi. Uneori, după ce vorbea puţin cu cel vizat de mine, se întorcea şi-mi spunea doar: „Nu e ce-ţi trebuie“.

După interviul de lângă Arcul de Triumf, care spunea mai multe decât m-am aşteptat despre atmosfera de teroare din Coreea de Nord, ghidul ne-a dus să vedem cea mai înaltă construcţie din Phenian. Eu îi cerusem asta.

Era simbolul megalomaniei regimului, un hotel în formă de piramidă de 105 etaje, Ryugyong. Construcţia faraonică a început în 1987 şi a fost oprită din lipsă de bani în 1992. În 2008 a fost reluată şi a fost terminată în 2012. Hotelul încă nu era deschis în timpul vizitei noastre, în aprilie. Construcţia de 300 de metri înălţime a fost terminată cu banii companiei egiptene Orascom, partener al guvernului

nord-coreean în punerea pe picioare a unei reţele de telefonie 3G, o afacere de câteva sute de milioane de dolari. Ri ne-a dus să vedem piramida de sticlă aflată undeva pe malul fluviului care străbate capitala Phenian. Grasu’ a tras câteva cadre, în timp ce eu am făcut câteva fotografii.

Când să plecăm, mi-a atras atenţia un bărbat care pescuia sub o salcie. Cel puţin aşa mi se păruse mie. Cum aveam obiectivul de 200 mm, am făcut repede nişte fotografii. Ri a izbucnit violent:

— Aşa, Adelin! Acum te duci acasă şi zici că nu avem ce mânca, iar oamenii prind ce pot pe marginea râului.

— Poftim? am întrebat contrariat. E o fotografie ca oricare alta, nu văd nimic ce ar putea dăuna imaginii regimului.

Ghidul s-a calmat brusc, m-a bătut pe spate şi mi-a zis că e timpul să mergem la hotel. Intrigat de reacţia lui Ri, am mărit fotografia. Omul nu avea în mână nici năvod, nici undiţă. Avea o capcană… Pentru ce animal nu ştiu, dar sigur era pentru ceva care ar fi trebuit să-i asigure hrana. Ce anume? Greu de spus. Sigur nu peşte…

Prima întâlnire cu micul „Mare lider“

Nici în a treia zi a şederii noastre în Coreea de Nord Ri nu avea un program clar. Imediat după micul dejun, pe la 7, a venit să ne spună că e ziua cea mare şi că în prima parte vom sta la hotel să urmărim în direct lansarea rachetei Unha-3.

Oficialităţile nord-coreene susţineau că era vorba de lansarea unui satelit, în timp ce Occidentul acuza regimul că încalcă rezoluţiile Naţiunilor Unite făcând un test balistic. De fapt, potrivit Coreei de Sud, Japoniei şi Statelor Unite, Coreea de Nord încerca să-şi perfecţioneze vectorul ce ar putea transporta un focos nuclear.

Autorităţile ne amenajaseră în hotel o sală care arăta ca un centru de comandă. Toate echipele străine se instalaseră aici. În total o sută de reporteri, cameramani şi fotografi străini, invitaţi de regim special pentru acest eveniment care ţinea lumea cu sufletul la gură. Televiziunile îşi puseseră trepiedele în spatele sălii, în timp ce pe mese erau pregătite zeci de laptopuri ale corespondenţilor. Pe un ecran uriaş era proiectată o miră. Pe acel *videowall* urma să vedem, în direct, lansarea.

— Adelin, vei asista la un moment măreţ, istoric, se împăuna ghidul nostru.

— Ri, păi, nu de asta am bătut atâta cale până aici? i-am replicat zâmbind.

După cât de agitaţi erau ghizii, am presupus că lansarea era iminentă. Am stat vreo jumătate de oră în sală. Nu s-a întâmplat nimic. Nu mai aveam stare, aşa că am ieşit cu Grasu’ la o ţigară.

— Petre, tu crezi că le va merge drăcovenia ăstora?

— De unde dracu’ să ştiu eu? Ce, sunt expert în rachete? Oricum, au reuşit să bage-n vrie toţi vecinii şi nu numai. Dacă vor reuşi să miniaturizeze bomba, pe care oricum o au, şi dacă-şi perfecţionează şi racheta cu mai multe trepte… va fi groasă. Ştii vorba aia cu „dai briciul pe mâna maimuţei“?

Am tot băut nechezol şi am sudat ţigări pentru că nu se mai auzea nimic de lansare. Pe ecranul uriaş din sala de presă se vedea tot mira. Jurnaliştii erau agitaţi, se fâţâiau de colo-colo. Nimeni nu ne spunea nimic. Ghizii dispăruseră. Eram câteva zeci de păcălici nervoşi care ne mişcam agitaţi, aşteptând un semn de la autorităţi. După vreo patru ore de fierbere, pe la prânz, un corespondent străin a intrat în sală şi ne-a dat o veste care ne-a lăsat muţi.

— Racheta a fost lansată la ora 7 şi 40 de minute. A explodat în aer. Am ştirea de la cei din redacţie, care citează presa sud-coreeană.

Nu ştiam ce să mai cred. Bătuserăm cu toţii atâta drum pentru că regimul dorea să se dea mare cu lansarea. Stăteam în centrul Phenianului, însă primeam ştirea de la cineva aflat la sute de kilometri, într-o altă ţară! Toată lumea era consternată.

— Ri, voi ne-aţi chemat aici pentru că n-aveaţi de cine să faceţi mişto? a izbucnit colegul meu.

— Cotolin, nu te enerva. Nici eu nu am ştiut nimic. Îmi pare rău, încerca să se scuze ghidul.

Singura reacţie a Phenianului a fost un scurt anunţ la televiziunea de stat. Prezentatorul a spus că racheta a explodat, iar specialiştii verifică să vadă ce a mers prost. Atât. Simţeam că mă urc pe pereţi. Oricum, era ceva mai bine decât în cazul lansării precedente. Atunci, Phenianul se bătuse cu

cărămida-n piept că a lansat satelitul pe orbită, deşi americanii nu detectaseră nimic în spaţiu. Acum, nord-coreenii măcar îşi asumaseră eşecul.

Detalii am aflat din presa japoneză. Racheta zburase fix 81 de secunde şi căzuse în mare, cam la 165 de kilometri de Seul. Testul se terminase cu un mare fâs. Lumea aproape o luase razna la gândul că Phenianul pregătise un nou test balistic. Japonia şi Coreea de Sud îşi luaseră măsuri suplimentare de securitate. În Tokyo fuseseră amplasate baterii de rachete Patriot, iar diverse curse aeriene fuseseră redirecţionate pe alte rute. Nervi întinşi la maximum, ameninţări dinspre Naţiunile Unite, dinspre Washington. Şi totul se terminase cu un mare fâs.

Da, era umilitor pentru regimul nord-coreean. Testul era un fel de „încoronare“ a noului lider. Kim Jong Un trebuia prezentat în aşa fel încât lumea să tremure la gândul că un dictator imberb are capacitatea să lovească ţinte la mare distanţă. Marele rateu era o veste bună pentru omenire. M-am întrebat ce avea să se întâmple cu cel care a condus echipa care s-a ocupat de lansare. Oricum, nici cel care a avut ideea să invite atâţia jurnalişti străini – o premieră pentru Phenian – nu cred că s-a simţit foarte confortabil. Încercam să-mi imaginez ce va urma. Cum vor încerca să ne impresioneze autorităţile nord-coreene?

— Adelin, Cotolin! Am o veste bună, ne-a zis ghidul după masa de prânz.

— Ne-ai adus bucăţi din racheta voastră ca să ne facem amulete şi să dovedim că am fost aici, l-a luat Grasu’ peste picior.

— Nu, nu! s-a făcut Ri că nu înţelege gluma. Astăzi veţi avea onoarea să-l vedeţi pe marele lider. Da, da!

— Tu ţi-ai propus să ne termini nervos, Ri, aşa-i? l-am întrebat, neştiind dacă să-l iau în serios sau nu.

După faza cu lansarea suflam şi-n iaurt.

— Nu, peste scurt timp va începe controlul de securitate. Se face în hol. După ce veţi fi verificaţi, vă veţi urca în cele patru autocare de afară. Vedeţi că, în afară de camere şi microfon, nu aveţi voie să aveţi nimic la voi, nici măcar ţigări şi brichetă! ne-a avertizat nord-coreeanul.

— De ce nu ţigări? Vă e frică să nu fumăm lângă el şi să facă vreun cancer pulmonar? s-a hlizit Grasu’.

Ri s-a făcut iar că nu înţelege şi a dispărut ca măgarul în ceaţă. Eu şi Grasu’ ne-am aşezat la coada care se formase deja. Securiştii aduseseră deja un scaner cu raze X şi un detector de metale. Controlul mergea greu, pentru că operaţiunea era extrem de serioasă. Procedura era următoarea: echipamentul era scanat, după care trebuia pornit, se filma sau se fotografia ceva, apoi materialul trebuia vizionat. La final camerele erau verificate să nu conţină explozibili. Oamenii treceau prin detectorul de metale. Mâinile erau verificate cu o substanţă pentru observarea eventualelor urme de materiale explozive şi, la final, un individ înarmat cu un contor Geiger-Müller verifica nivelul de radioactivitate al individului. Micuţul Kim Jong Un se temea, nu glumă, de un atentat. Vă daţi seama că verificarea antiteroristă era o operaţiune cronofagă. Până să ne vină rândul, cred că am ieşit de vreo cinci, şase ori la ţigară.

— Grasule, ce facem cu bricheta şi tutunul?

— Le luăm, dă-i dracului de paranoici! Le ascund în rucsacul cu microfonul şi acumulatorii. Găsesc eu un loc să bag câteva ţigări şi o brichetă, mi-a replicat hotărât colegul meu.

— Şi dacă le găsesc?

— Ni le iau, că doar nu ne-or arunca-n închisoare pentru că am vrut să fumăm lângă „Marele lider“! a început să râdă Grasu'.

După câteva ore ne-a venit rândul să trecem prin filtru. Ne-au verificat camera, trepiedul, aparatul foto şi rucsacul cu accesorii. Ne-au căutat de explozibili şi material radioactiv. Ne-au verificat cu atenţie fotografiile de pe acreditări.

— Grasule, ţi-e limpede că la poza ta se uită cu respect, pentru că semeni puţin cu şeful lor, la obrăjori mai ales, l-am tachinat pe colegul meu în momentul în care era controlat.

— Da, Petre, dar eu sunt mai înalt şi mai frumos, mi-a răspuns Grasu', uşor nervos pentru că, tocmai atunci, un securist îi cotrobăia prin rucsacul în care ascunsese ţigările.

Controlul la sânge s-a dovedit a nu fi tocmai la sânge. Am trecut fără probleme cu tot cu ţigări şi am fost îndrumaţi spre unul dintre autocare, unde trebuia să aşteptăm răbdători ca toţi colegii noştri să treacă prin filtru.

— Hai, mă, să fumăm o ţigară, mi-a zis Grasu', uite, aici, după maşină, că nu ne vede nimeni.

— Adelin, Cotolin, se poate? am auzit vocea ghidului. Parcă era interzis să luaţi ţigări cu voi.

— Ri, nu o mai arde aiurea, ia de-aici şi fumează! Azi e gratis, e la ofertă, i-a spus Cătălin şi i-a întins o ţigară.

Uşor vinovat, ghidul a luat-o şi a fumat-o cu noi, ascuns după autocar. Mă simţeam ca-n liceu, însă atunci mă ascundeam de profesori. Acum eram obligaţi să ne ferim de securiştii liderului nord-coreean. Toţi corespondenţii străini au fost controlaţi în vreo patru ore şi jumătate. Autocarele se puseseră în mişcare, dar noi tot nu reuşiserăm să aflăm unde Dumnezeu mergem.

— Va fi frumos! Îl veţi vedea pe lider, ne tot repeta Ri în momentul în care-l întrebam despre acţiune.

— Bine, bine, ne întâlnim cu el doar noi? E vreo manifestaţie, ceva?

— Toate la timpul lor, Adelin. Uitaţi-vă pe geam. Ce oraş frumos…

Eram oarecum emoţionat. Aveam să-l întâlnesc pe Kim Jong Un, cel mai tânăr şef de stat din lume. Serviciile secrete occidentale nu-i ştiau nici măcar vârsta exactă. Un se născuse pe 8 ianuarie 1983 sau 1984. Deci avea în acel moment 29 sau 28 de ani. Intrase în atenţia presei internaţionale prin 2010, când a apărut alături de tatăl său, Kim Jong Il, la tribuna oficială, în timpul unei parade militare. Era cel de-al treilea şi cel mai mic fiu al conducătorului.

Iniţial era văzut drept „moştenitor“ al fostului lider absolut fiul cel mare, Kim Jong Nam, însă acesta a căzut în dizgraţie în 2001, când fusese arestat de japonezi şi se găsise asupra lui un paşaport fals. Nam încercase să intre în Japonia ca să se distreze la Disneyland-ul din Tokyo.

Prin 2009, diplomaţii acreditaţi la Phenian au observat primele semne că dictatorul este hotărât să-i lase puterea fiului său cel mic. Kim Jong Un fusese numit „tovarăşul genial“ şi începuseră să îi fie

dedicate ode. În toamna anului 2010, Un a fost ridicat la gradul de general de armată, deşi nu avea deloc experienţă militară. Acest lucru s-a întâmplat în preziua unei reuniuni la vârf a Partidului Muncitorilor din Coreea de Nord. La o zi după ce a fost făcut general la apelul bocancilor, cum se zice pe la noi, Kim Jong Un a fost numit vicepreşedinte al Comisiei Militare Centrale, organism foarte important, care coordonează Armata Nord-coreeană. Ulterior, după moartea tatălui său, Un a preluat uşor-uşor toate funcţiile importante din stat: prim-secretar al Partidului Muncitorilor, preşedinte al Comisiei Militare Centrale, preşedinte al Comisiei Naţionale de Apărare şi comandant suprem al Armatei Populare.

Aşadar, eram pe cale să devin unul dintre puţinii jurnalişti din lume care aveau să-l vadă pe Kim Jong Un la scurt timp după „încoronare“. Oricum, eram printre primii care îl întâlneau. Nu aveam cum să nu fiu emoţionat, chiar dacă ştiam că, potrivit sud-coreenilor, Un este mai mult o păpuşă în mâinile mătuşii şi ale unchiului, Kim Kyong Hui, respectiv Jang Sung Taek.

Doamna Kim este fata fondatorului, Kim Ir Sen, unul dintre ultraconservatorii Partidului Muncitorilor, şi consideră că programul nuclear este cea mai de preţ comoară a ţării. Este una dintre foarte puţinele femei care, de-a lungul timpului, au apărut constant în fotografiile oficiale, alături de greii regimului. Soţul ei este vicepreşedintele Comisiei Naţionale de Apărare şi o figură-cheie a relaţiilor cu China, protector şi maestru păpuşar al Republicii Populare Democrate Coreene.

Diplomaţii occidentali bănuiesc că cei doi au stat în spatele lui Kim Jong Un şi s-au asigurat că nu va avea probleme în preluarea „tronului“. Potenţialii duşmani ar fi putut veni chiar din rândurile camarilei, nu mulţi fiind cei care-l vedeau pe Un drept un lider capabil să asigure supravieţuirea regimului.

În autocar îmi treceau prin minte tot felul de întrebări. Cum arată, de fapt, Kim Jong Un? Îl ştiam doar din fotografiile oficiale. Citisem undeva că-i plac baschetul şi Eric Clapton. Ce să zic, la muzică chiar nu are gusturi rele. Drumul nu a durat mai mult de 15 minute prin acel oraş fantomatic, cu puţini oameni şi cu şi mai puţine maşini. Undeva în centrul capitalei, şoferii celor patru autocare au încercat să parcheze. Un militar cu un kalaşnikov atârnându-i de gât a venit în fugă şi, pe un ton ridicat, a început să turuie ceva în coreeană. Din semne, am înţeles că nu aveam voie să parcăm acolo. Autocarele au pornit iarăşi la drum.

— Ri, deci ce vom filma? l-am întrebat pe ghid.

— E o manifestaţie importantă în cinstea fondatorului Kim Ir Sen. Vom asista la dezvelirea unor statui minunate ale lui Kim Ir Sen şi Kim Jong Il. Însuşi liderul va fi pe scenă, a spus Ri, foarte pătruns.

După încă vreo cinci minute, autocarele au parcat în sfârşit. Niciun securist nu ne-a mai gonit. Ghizii, ca nişte adevăraţi câini ciobăneşti, au început să adune corespondenţii străini precum o turmă.

— Adelin, Cotolin, trebuie să stăm tot timpul împreună! ne-a avertizat Ri. Da?

— Ri, nu vrei, tată, să ne ţinem de mână? s-a hlizit Grasu’. Am face un „*threesome* jurnalistic“ de zile mari.

Mi-am pus rucsacul cu acumulatori în spate şi am pornit-o în urma colegului meu. Corespondenţii străini formau un grup gălăgios şi eterogen, care contrasta puternic cu ceea ce era în jur. Mergeam, dar

nu ştiam încotro. La un moment dat, colegii care erau în faţă au luat-o la fugă pe un deal. Am început şi noi să alergăm în mare dezordine.

Când am ajuns în vârf am amuţit cu toţii. La picioarele noastre se revărsa o mare de oameni. Erau sute de mii de muncitori, elevi şi militari. Înghesuiţi serios, cei mai mulţi stăteau pe vine, încercând să se odihnească. Nu-mi venea să cred… Cât vedeai cu ochii, oameni cu flori, baloane şi pancarte. Erau de la copii de şcoală primară până la persoane de 50-60 de ani. În stânga mea era amenajată o scenă în mijlocul căreia tronau statuile acoperite cu pânză albă. Erau uriaşe, cam cât o clădire cu câteva etaje. De la scenă în jos, înghesuiţi bine, se înşiruiau demonstranţii.

— Ri, cam câţi oameni sunt aici? Estimez câteva sute de mii… am zis aproape în şoaptă, impresionat de privelişte.

— Adelin, probabil un milion, mi-a zis ghidul şi mi-a arătat cu mâna undeva în dreapta, la câţiva kilometri depărtare. Vezi? Şi acolo sunt oameni.

Da, erau demonstranţi şi acolo, însă trebuia să te concentrezi serios ca să-i observi.

— De ce Dumnezeu stau acolo? Nu văd nimic! Nici măcar nu zăresc scena…

— Au venit pentru că-şi iubesc liderul, Adelin, mi-a spus Ri.

Mai degrabă pentru că regimul e dement, mi-am spus în gând, neînţelegând ce rost are să masezi zeci de mii de oameni la câţiva kilometri de locul în care se desfăşura acţiunea.

— Când va începe? l-am întrebat pe Ri.

— Peste vreo oră, mi-a răspuns ghidul, consultându-şi ceasul.

— Şi de când sunt aduşi aici?

— Păi, de vreo trei-patru ore cred, a venit răspunsul ghidului.

Judecând după feţele obosite ale celor de lângă mine, sigur erau acolo de mult mai multă vreme. Undeva în dreapta, foarte aproape, am zărit un grup de pionieri. Nu aveau mai mult de nouă-zece ani. Erau în uniforme, cu cravată la gât şi stăteau pe vine, în aşteptarea momentului zero. Câteva fetiţe ţineau în mâini baloane multicolore.

M-am uitat uimit de jur-împrejur. Erau sute de mii de oameni şi nu se auzea nici măcar un murmur. Nimeni nu zâmbea, nimeni nu vorbea, nici măcar în şoaptă. Era o mare de oameni împietriţi. Demonstranţii ori erau foarte obosiţi, ori le era frică să fie oameni: să vorbească, să râdă, să gesticuleze.

Timp de o oră am filmat şi am fotografiat feţe imobile, copii frumoşi, dar lipsiţi de expresie, priviri în gol. Nu puteai vedea un zâmbet sau o grimasă! Nimic! Imaginaţi-vă că sunteţi pe Arena Naţională înaintea unui mare concert, iar terenul şi tribunele sunt pline ochi, însă nimeni nu scoate un cuvânt. Nu se auzea nici pâs. Era înspăimântător, deşi nu era niciun pericol iminent. Atmosfera era, pur şi simplu, ciudat de apăsătoare.

— Scoate o ţigară, Grasule! i-am cerut colegului meu.

Simţeam că o pot termina dintr-un singur fum.

— Ce bine o fi! Unii se riscă la filtru şi alţii fumează, se amuză operatorul meu.

— Lasă, nu mai face pe tine, că nici dacă te prindeau nu te aruncau în lanţuri. Tu vezi ce linişte e

aici deşi e puhoi de lume?

— Petre, eşti în Coreea de Nord. Normal că trebuie să fie ordine. Ce, suntem în club, să danseze ăştia pe mese? a încercat Grasu' să fie amuzant.

— Adelin, Cotolin, hai să mergem la scenă! În câteva minute, liderul va ajunge aici, am auzit vocea ghidului.

În secunda următoare m-a luat de mână şi m-a trecut de lanţul viu format din soldaţi şi poliţişti. Toţi corespondenţii străini au fost aduşi de ghizi în faţa scenei. Am stat chiar în faţa primilor demonstranţi. Microfoanele de la care urmau să vorbească demnitarii erau în stânga noastră, la doar câţiva metri.

Dintr-odată, în boxele de lângă scenă am auzit urale puternice şi aplauze frenetice. Cu o întârziere de câteva fracţiuni de secundă, demonstranţii au început şi ei să agite florile, baloanele şi pancartele şi să strige cât îi ţineau plămânii. Aha, deci aşa se dă startul, cu aplauze de pe bandă, m-am gândit, în timp ce pe scenă intrau vreo 30 de bărbaţi şi două femei. Mulţi dintre bărbaţi erau în uniformă militară. Demnitarii s-au înşirat cu faţa la oameni, în aşa fel încât să fie cât mai vizibili.

Atunci l-am remarcat pe lider. Era chiar în centru. „Marele lider“ era, de fapt, foarte mic: avea 1,60-1,65 metri. Nu era cel mai mic de pe scenă, însă era cel mai gras nord-coreean pe care-l întâlnisem. De fapt, în afară de Grasu', era singurul rotofei pe care l-am văzut în săptămâna petrecută la Phenian.

Kim Jong Un stătea în mijlocul demnitarilor şi, din când în când, le făcea cu mâna manifestanţilor, sporind în acest fel considerabil intensitatea ovaţiilor. Chiar şi îmbrăcat în anosta uniformă a poporului, liderul absolut părea mai degrabă un copil răsfăţat, ahtiat după fast-food. Tunsoarea foarte scurtă îi scotea în evidenţă faţa ca o lună plină.

Ceremonia a durat în jur de o oră. Au vorbit câţiva demnitari. Kim Jong Un i-a aplaudat rezervat şi, când numele i-a fost pomenit – credeţi-mă, i-a fost rostit aproape la fiecare frază –, a salutat zâmbitor marea de oameni. La un moment dat, sătul de cadre cu scena, m-am strecurat cu Grasu' în mulţime, ca să filmăm reacţiile oamenilor.

Erau ca nişte roboţei programaţi să execute două comenzi: să asculte şi să aplaude. La un moment dat, colegul meu l-a fixat cu camera pe un manifestant. Iniţial, omul nu a sesizat prezenţa noastră şi, deşi ceilalţi aplaudau, el stătea impasibil, lipsit de orice expresie. După vreo câteva secunde, nord-coreeanul a simţit că o cameră îl filmează şi, dintr-odată, a izbucnit în plâns. Dar nu aşa… de complezenţă. Nu. Din ochii oblici îi curgeau şiroaie de lacrimi. Omul ne-a demonstrat că putea plânge la comandă. Dacă cineva mi-ar fi povestit acest episod, nu l-aş fi crezut, însă l-am revăzut de zeci de ori, pentru că a fost filmat de colegul meu şi apare în reportajul nostru „Coreea de Nord, nimic de invidiat“.

Aşa cum era de aşteptat, demonstraţia s-a desfăşurat fără nici cel mai mic incident. Kim Jong Un nu a vorbit. I-a lăsat pe alţii să-i laude pe bunicul şi pe tatăl său, Kim Ir Sen şi Kim Jong Il. Spre sfârşit, liderul părea plictisit şi bătea uşor din picior. A fost salvat de dezvelirea celor două statui şi de focul de artificii care a marcat finalul demonstraţiei. Mi s-a părut o nebunie faptul că, deşi soarele era încă pe cer, timp de zece minute, organizatorii au lansat artificii. În uralele oamenilor adunaţi, liderul

a părăsit scena.

Ajutaţi de ghid, am început să ne croim drum printre demonstranţi. La un moment dat am ajuns într-un loc mai înalt. De acolo am putut filma cum, în aceeaşi linişte, sute de mii de oameni se grăbeau să elibereze locul. Am făcut un cap-sincron (reporterul vorbeşte către cameră) cu oamenii care foşgăiau de jur-împrejurul meu.

Cu greu am reuşit să ajungem la autocare. Acolo, toţi trei, inclusiv ghidul, ne-am aprins câte o ţigară din cele luate fraudulos de Grasu' şi am aşteptat să vină toţi jurnaliştii străini.

Asta fusese prima întâlnire cu noul lider. Nu dăduserăm mâna cu el, nu ne vorbise. De fapt, nici nu cred că se aşteptase cineva la asta. Ne lăsaseră doar să-l observăm de undeva de aproape. Ulterior am vorbit cu câţiva colegi britanici, americani şi japonezi. Avuseseră aceeaşi impresie. Kim Jong Un putea inspira orice, numai putere şi charismă nu. Şi ceilalţi jurnalişti cu care-am vorbit erau de părere că tânărul conducător semăna mai degrabă cu un copil durduliu scăpat la bombonieră decât cu un despot disperat să se înarmeze cu rachete nucleare. Supuşilor săi le inspira teamă, dar nu prin statură, siguranţă de sine, abilitate, ci cu ajutorul puternicului aparat represiv pe care-l moştenise de la tatăl său.

Am aşteptat ceva până am reuşit să ne regrupăm toţi la autocare. Se lăsase seara şi în centrul Phenianului se aprinseseră luminile. Şase sau şapte clădiri de peste 40 de etaje, abia construite, erau luminate de parcă am fi fost în Las Vegas. Când vezi asemenea imagini, nici nu-ţi vine să crezi că eşti în Coreea de Nord.

Oricum, toate aceste lucruri sunt doar pentru imagine, pentru a le lua ochii invitaţilor străini. La miezul nopţii, absolut toate luminile de stradă se sting din motive de economie.

Ba nu, nu chiar toate. Statuile liderilor rămân luminate. Cum altfel?

Pregătirile pentru „Marea sărbătoare“

Hotelul pentru străini în care stăteam era de obicei gol. Ştiu asta de la jurnalişti străini care au fost în trecut invitaţi în Coreea de Nord. Acum, la sărbătorirea centenarului naşterii lui Kim Ir Sen, autorităţile se străduiseră să-l umple. Erau în jur de 100 de jurnalişti, ghizii şi ceilalţi securişti care se ocupau de presă fiind încă vreo 200-300.

În rest, în hotel erau cazaţi diverşi artişti invitaţi de prin toată lumea: solişti, balerini, membri ai unor orchestre. Într-o seară, la coadă la telefon, am întâlnit chiar câţiva dansatori din Republica Moldova. Cei mai mulţi artişti erau însă din China, Rusia, Cuba, Venezuela, Iran – ţări considerate prietene de regimul de la Phenian. Ce căutau toţi aceşti artişti acolo? Fuseseră invitaţi la Festivalul primăverii, care, da, aţi ghicit, marca împlinirea a 100 de ani de la naşterea lui Kim Ir Sen.

Hotelul arăta ca un stup. La lift era mereu coadă, la masă era omor. Toţi se mişcau de colo-colo, fiecare după un program bine stabilit de gazde. În ceea ce ne priveşte, programul era strict, însă întotdeauna aflam ceva despre o acţiune abia în pragul plecării spre locul desfăşurării ei. Probabil că organizatorii consideraseră că am avea nevoie de multă adrenalină. Într-o dimineaţă stăteam împreună cu Cătălin în holul hotelului şi aşteptam să vedem ce ne-a ieşit în cafea, cum îi plăcea colegului meu să zică.

— Bună dimineaţa, Adelin, Cotolin! l-am auzit pe ghid, care se îndrepta vesel, cu mâna întinsă, spre noi.

— Tu ai puterea să ne-o faci bună sau să ne-o strici, Ri, i-am zis zâmbind.

— Adelin, tot vrei tu să stai cu oamenii simpli, ce-ai zice să mergem iarăşi în oraş, doar noi?

— Ar zice că-i nasol. Mai bine stăm la hotel şi bem cafea proastă, s-a băgat şi Grasu’ în discuţie.

Ne-am urcat într-un microbuz şi am plecat în oraş. Cu traficul anemic mă obişnuisem deja. Acum noutatea care sărea în ochi era aceea că mii de oameni mişunau pe trotuare, lucrau la spaţii verzi, curăţau, aranjau. Pregătirile pentru Marea Paradă ajunseseră pe ultima sută de metri. Militari îmbrăcaţi în uniformele lor verzi schimbau becuri, aranjau bannere, montau portretele liderilor. Maşina noastră a oprit chiar în centrul oraşului, lângă blocurile noi, de peste 40 de etaje, cele pe care, nu demult, le văzuserăm iluminate ca în Las Vegas. Am sărit din maşină. Grasu’ şi-a montat trepiedul şi s-a pus pe treabă. M-am uitat cu atenţie la zgârie-norii cu apartamente şi am observat că, de fapt, toate acele clădiri uriaşe erau nelocuite. Auzisem că multe blocuri din centru erau goale, însă erau iluminate doar pentru a da bine.

— Ri, când au fost terminate aceste blocuri?

— În această primăvară. Nu-i aşa că sunt foarte frumoase? m-a întrebat, plin de sine, ghidul.

— Da, sunt, dar nu-s locuite. De ce?

— Păi, nu cred că au avut timp să le dea oamenilor, dar sigur se va întâmpla curând acest lucru, m-a încredinţat Ri.

— Măi, Ri, cât de coios trebuie să fii ca să primeşti casă aici, în zona zero? a zis Grasu’, neluându-şi ochii din vizorul camerei.

— Cotolin, nu înţeleg… a tras de timp ghidul.

— Tre’ să fii cel puţin general ca să-ţi dea Partidul casă aici, asta ziceam.

— Cotolin, nu. În Coreea de Nord oamenii sunt egali, să ştii!

— Da, Ri! De aia unii merg cu Mercedesul S600 şi alţii îşi fac piciorul frumos, i-a tăiat-o colegul meu.

Discuţiile dintre Ri şi Grasu’ erau întotdeauna aproape… contondente. Am încercat de multe ori, fără prea mare succes, să-l liniştesc pe colegul meu, să-l determin să fie mai diplomat.

— Şi ce pot să-mi facă dacă le spun că sistemul lor mi se pare de căcat? îmi zicea Grasu’ de fiecare dată când încercam să-l determin să o lase mai moale.

— Teoretic, nimic! Practic, ce-ai zice de un kilogram de heroină, în bagaj, la plecare?

— Crezi că mi-ar face asta? a tresărit operatorul meu.

— Nu ştiu, dar ar putea.

Lângă mine şi Ri, la doar câţiva metri, patru-cinci soldaţi stăteau aplecaţi şi trebăluiau ceva. Mi-a sărit în ochi un lighean roşu. Militarii adunau apa de pe şosea cu nişte cârpe pe care le storceau în respectivul lighean. M-am frecat la ochi. Nu-mi venea să cred că în secolul XXI nişte oameni adunau apa de pe asfalt cu cârpe, doar pentru că pe acolo urma să treacă liderul. Discret, i-am făcut semn Grasului să filmeze, în timp ce eu l-am ţinut de vorbă pe Ri, ca nu cumva să ne spună că, de fapt, nu aveam voie să înregistrăm. Ulterior, la hotel, când povesteam cu colegul meu despre momentul cu ştersul asfaltului, acesta a izbucnit:

— Petre, ştii că am văzut asta şi la noi, în democraţia curului? Era Adrian Năstase premier şi venea la inaugurarea unui pod. Am filmat cum un inginer îl punea pe un muncitor să adune cu mâna chiştoacele de la rigolă… Chiar nu e de râs, e de plâns! a conchis Grasu’ pe un ton extrem de serios, ceva cu totul neobişnuit pentru el.

Am reuşit să fotografiez soldaţii care curăţau bulevardul cu cârpele. Mă înfior şi acum când văd acele imagini.

Ri ne-a dus mai departe prin Phenianul care „se îmbrăca în haine de sărbătoare“, cum spunea el. Peste tot vedeai grupuri de soldaţi înarmaţi cu lopeţi, cazmale şi mături. Pe un pod, am trecut pe lângă o astfel de coloană. Soldaţii mergeau cadenţat şi cântau cântece patriotice.

Aveam senzaţia că m-am întors în timp şi retrăiesc perioada copilăriei. Participasem la diverse manifestaţii comuniste, cu flori şi cântece pentru Nicolae şi Elena Ceauşescu. Mi-aduc aminte că o colegă de la gimnaziu a fost aleasă să-i dea flori „tovarăşei“. A fost controlată medical şi ţinută în carantină în ziua întâlnirii academicianului cu „recunoaştere mondială“. De fapt, Ceauşescu importase din Coreea de Nord manifestările megalomane. Prin ’70, fusese în vizită la tovarăşul Kim Ir Sen şi îi plăcuse cum fusese primit. Zeci de mii de oameni l-au întâmpinat cu ovaţii nesfârşite pe drumul de la aeroport până în centrul Phenianului. Aveau inclusiv pancarte în limba română.

Ambasadorul Isidor Urian, cel care a tradus pentru Nicolae Ceauşescu la întâlnirile cu Kim Ir Sen, spune că tovarăşa a fost foarte impresionată şi l-a tot bătut la cap pe dictator să adopte modelul. Şi aşa au ajuns ai noştri să organizeze pe stadioane acele spectacole pe cât de monumentale, pe atât de

greţoase, în care oamenii scriau cu ajutorul unor cartoane pe care erau nevoiţi să le poarte „mesaje mobilizatoare“ şi desenau cu trupurile lor portretele celor doi dictatori.

Ri ne-a dus în piaţa Kim Ir Sen, unde mii de dansatori se antrenau pentru un specatacol uriaş ce avea să se desfăşoare seara, după „Marea paradă“. Imaginaţi-vă o piaţă cam cât cea din faţa Parlamentului, plină ochi cu tineri. Nu se auzea nicio muzică. Într-o linişte cum numai în Coreea de Nord poţi întâlni, unii exersau paşii de dans, în timp ce alţii stăteau pe margine şi practic dormeau în şezut. Feţele multora erau aproape descompuse de oboseală. Citisem că, pentru astfel de spectacole, dansatorii se antrenează multe săptămâni la rând. M-am dus pe margine şi am început să-i fotografiez pe cei care furau câte-un pui de somn.

— Adelin, nu e frumos! m-a admonestat ghidul.

— Ce-i rău în a face fotografii, Ri?

— Fă şi tu cu cei care dansează!

— Dar de ce e aşa de rău să dormi? Apropo, de câtă vreme se antrenează aici? l-am întrebat pe ghid, încercând să-i abat atenţia de la fotografiile mele.

— Cred că de două-trei zile, mi-a spus Ri, dar se vedea pe faţa lui că nici el nu crede ce zice.

— Hai, măi, Ri… două-trei zile? Păi, uită-te la ăştia! Sunt crăcănaţi de somn. Poate ai uitat româna şi ai vrut să zici două-trei săptămâni, a rânjit Grasu'.

Undeva în dreapta pieţei era un bloc de beton cu o înălţime de 1-1,5 metri. Am încercat să mă urc pe el pentru un cap-sincron în care să am în spate întreaga piaţă. Din cauza rucsacului greu, am căzut şi mi-am julit destul de tare un genunchi. Sute de tineri cărora prezenţa noastră le atrăsese, oricum, atenţia au izbucnit în râs şi au aplaudat. Mă uitam la pantalonii sfâşiaţi şi plini de sânge şi am izbucnit în râs. M-am ridicat, am făcut o reverenţă şi le-am făcut cu mâna. Dansatorii au continuat să mă aplaude zgomotos.

— Petre, tu-ţi dai seama că ăştia au aplaudat doar doi oameni în viaţa lor? Pe lider şi pe tine! s-a hlizit Grasu'.

— Ştiu. Nici nu zici că-s din Buzău, am încercat eu să glumesc.

— Adelin, Adelin! Te-ai lovit rău? a exclamat Ri, venind în fugă să vadă dacă sunt teafăr.

— Sunt în regulă! l-am liniştit pe ghid.

— Poate trebuie să mergem la spital. Ce zici?

— Aş merge, Ri, dar nu ca să-mi oblojesc rana, ci ca să filmez, să văd cum sunt spitalele voastre.

— Aaa, deci eşti bine, înţeleg. Nu mai trebuie să mergem, a schimbat Ri tonul în momentul în care a auzit de filmare.

— Ziceai că suntem liberi să vorbim cu oamenii. Hai să vorbim! şi i-am făcut semn ghidului să mă urmeze, încercând să nu-i dau timp să reacţioneze.

M-am apropiat de o fată de vreo 20 de ani, despre care am aflat că este studentă. Am întrebat-o cât de greu e ceea ce face, dacă sărbătoarea merită efortul, cum e noul lider. Ri mi-a tradus răspunsurile ei în română, folosind doar sintagme mari, sforăitoare, pe care nu le mai auzisem din timpul comunismului: conducător iubit, dragoste eternă, conducere înţeleaptă etc.

În ţară, când am retradus sincronul, aveam să descopăr tot felul de surprize. Lui Ri i se păruse că

fata nu pupase destul de mult în fund regimul şi cam 25 la sută din traducere reprezenta, de fapt, vorbe puse de ghid de la el. Ca la fiecare contact cu un localnic, după filmare, Ri a notat grijuliu numele fetei şi am plecat mai departe prin oraşul aflat în febra pregătirilor. În maşină, în drum spre hotel, am profitat şi l-am întrebat pe ghid despre mâncarea pe cartelă.

— Ri, pe vremea comunismului, şi noi aveam mâncarea pe cartelă, am încercat eu un *captatio benevolentiae*.

— Aşa, şi?

— Voi aveţi la fel, nu e aşa?

— Da, alimentele se dau în baza cartelei! mi-a zis scurt ghidul.

— Şi nu vrei să-mi spui ce primiţi, în ce cantităţi? am continuat să-l descos.

— Ba da! a zis Ri şi a început să-mi înşire.

Potrivit spuselor lui, într-o lună, un nord-coreean are dreptul la cinci kilograme de cartofi şi un kilogram şi jumătate de carne de pui. Eu cred că, de fapt, a umflat cât a putut cifrele.

Să explic. Situaţia alimentară în Coreea de Nord este aproape dezastruoasă. Potrivit Naţiunilor Unite, aproape trei milioane de oameni sunt dependenţi de ajutorul alimentar extern. Un raport al Programului Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie (WFP), făcut în colaborare cu UNICEF şi dat publicităţii anul trecut, arată că 4% dintre copiii nord-coreeni suferă de malnutriţie gravă, iar 28% sunt subnutriţi cronic. WFP pompează anual în jur de 100 de milioane de dolari în programul de combatere a foametei din Coreea de Nord.

Se spune că mulţi dintre cetăţenii ţării nu au mai văzut carne de multă vreme. În zonele rurale, nu puţine au fost cazurile de canibalism, cazuri despre care au vorbit cei ce au reuşit să fugă. Într-un reportaj al BBC, doi refugiaţi nord-coreeni, Chanyang Joo şi Yu-sung Kim, fugiţi din ţara lui Kim în 2011, au relatat lucruri incredibile. Prima dintre surse, o femeie, le-a declarat reporterilor britanici că auzise zvonuri despre bebeluşi omorâţi şi vânduţi pentru carne, însă iniţial a refuzat să creadă că sunt posibile asemenea orori. Asta până când socrii unui bărbat pe care-l cunoştea au fost condamnaţi la moarte şi executaţi în public pentru că vindeau carne umană.

De altfel, colega mea de la TVR, Magdalena Moreh, corespondent la Bruxelles, a reuşit să stea de vorbă cu un azilant nord-coreean. Omul i-a mărturisit că foametea era atât de mare, încât, la un moment dat, a fost obligat să-şi mănânce păduchii. Nici măcar nu-mi pot imagina aşa ceva… Din nefericire, aceste mărturii cutremurătoare nu pot fi verificate la faţa locului. Regimul abia permite câtorva jurnalişti străini, într-un mod controlat, eufemistic vorbind, să vadă Phenianul. Despre vizitarea unor zone izolate, cu probleme, nici nu poate fi vorba. Pe noi nu ne-au lăsat să filmăm într-un magazin sau în casa unui cetăţean obişnuit, deşi insistaserăm mult să o facem.

Sătul de discuţia despre alimente, convins că Ri nu făcea altceva decât să-mi vândă gogoşi, am început să fotografiez. La un moment dat am văzut cum o patrulă de poliţie controla un bărbat ce fusese oprit pe stradă. Mi s-a părut interesant şi am tras o rafală. Ţăcănitul nervos al camerei a spart liniştea ce se lăsase în microbuz. Toate capetele s-au întors spre noi. Ri s-a înfiinţat imediat lângă mine.

— Adelin, de ce faci asta?

— Păi, cam ce am făcut, Ri? Am fotografiat nişte soldaţi.

— Dă-mi să văd! a zis el şi a întins mâna după aparat.

S-a uitat puţin şi, pe un ton şoptit, mi-a zis:

— Şterge asta! Repede, te rog. Mai dă înapoi.

I-am arătat mai multe fotografii şi, cu ostentaţie, am început să-i explic:

— Uite, ăsta e un răsărit, ăsta e liderul…

— Ştiu, ştiu…

— Hai, uită-te, sunt vreo 350 de fotografii, am zis cu falsă amabilitate şi i-am întins aparatul.

Mi-a întors spatele şi s-a dus pe scaunul lui. Grasu', care stătea lângă mine, a înregistrat pe ascuns discuţia, care a fost introdusă în reportajul nostru.

M-am întrebat dacă e corect să filmez pe ascuns. Deontologia jurnalistică nu recomandă aşa ceva, cu excepţia cazurilor în care informaţiile de interes public nu pot fi obţinute altfel. Dacă ar fi fost după regulile impuse de regimul de acolo, am fi venit acasă cu o casetă aproape goală. Am fi putut să fotografiem şi să filmăm doar statuile gigantice, blocurile înalte, luminate, dar goale, spaţiile verzi şi cam atât.

M-am consultat cu Grasu' şi cu câţiva şefi pe linie editorială. Răspunsul a venit de la sine, destul de uşor… Cum aş fi putut să vă arăt altfel nivelul de nebunie şi paranoia din Coreea de Nord? M-aţi fi crezut pe cuvânt dacă v-aş fi spus că oamenii de pe stradă se tem de noi, că ghizii sunt nişte cerberi, care mint şi traduc intenţionat aiurea, că străzile sunt aproape pustii? Unii poate m-ar fi crezut, alţii nu. De aceea am preferat să filmăm chiar şi atunci când nu am avut voie. A fost un risc calculat. Singura mea teamă a fost, este şi va fi că, fără să intenţionăm, le-am făcut rău unor oameni: cei intervievaţi, ghidul şi alţii care au apărut în reportaj.

Regimul e neiertător. Aruncă uşor oamenii în lagăr. O legendă urbană spune că, dacă mama intră gravidă în închisoare, copilul pe care îl naşte împărtăşeşte soarta ei până îşi ispăşeşte femeia pedeapsa. Da, ştiu, e o legendă urbană, însă, după ce-am respirat atmosfera din Phenian, ceva îmi spune că legenda nu poate fi prea departe de adevăr…

Paşte la Phenian

Cred în Dumnezeu, însă ajung destul de rar la biserică. Sărbătorile pascale, Crăciunul sunt însă foarte importante pentru mine. Sunt momente în care ne reunim în familie, cu ai Mariei, cu ai mei. Am mai ratat astfel de evenimente, fiind plecat prin diverse războaie. A fost greu, dar acum, de când Smaranda a apărut în familia noastră, parcă e şi mai complicat să fiu departe.

Da, sărbătorirea a 100 de ani de la naşterea lui Kim Ir Sen m-a făcut să-mi petrec Paştele la Phenian. Nu tu familie, nu tu ouă roşii, nici măcar puţin cozonac. În schimb, am avut parte de o mâncare dubioasă, mult nechezol şi o atmosferă greu respirabilă într-una dintre cele mai dure dictaturi din lume. La un moment dat, ocupat cu ştirile din ţara lui Kim, aproape că am şi uitat că este Paştele.

Noroc cu un diplomat al ambasadei noastre din Phenian, care m-a ajutat să-mi reamintesc. De obicei, când mă duc într-o ţară cu probleme, dacă ambasada noastră nu-i evacuată, sun şi îmi anunţ prezenţa. Las datele de contact, în caz că va fi nevoie. Nu m-a obligat nimeni, dar mi se pare un gest de bun-simţ cetăţenesc şi totodată o măsură dictată de instinctul de conservare. Nu de puţine ori, eu şi operatorul am fost ajutaţi de diplomaţi români. S-a întâmplat şi recent, în Egipt, în Libia.

În Coreea de Nord nu am avut nevoie de ajutor consular. Dar, deşi nu am cerut ajutor, am primit unul… creştinesc. Cred că prin a doua zi de şedere acolo am rugat-o pe centralistă să-mi facă legătura cu reprezentanţa diplomatică a României. Un diplomat mi-a răspuns politicos şi l-am anunţat că eu şi Grasu' suntem în oraş. I-am spus cât vom sta, la ce hotel şi în ce cameră. Atât. După vreo câteva zile am primit un telefon în cameră. Era diplomatul căruia îi anunţasem prezenţa noastră. Numele lui este Adrian Bianu şi era însărcinat cu afaceri.

— Ce faceţi, aveţi vreo filmare azi? m-a întrebat el.

— Aş vrea să ştiu şi eu, însă, de obicei, aflăm programul abia cu puţin timp înainte de plecare. Nu ştiu dacă sunt secretoşi sau doar prost organizaţi, am încercat să glumesc. Probabil că vom avea ceva în a doua parte a zilei.

— Atunci aş vrea să vă invit la prânz, dacă puteţi şi vreţi, bineînţeles.

— Cu mare plăcere, vă mulţumim, însă avem o problemă. Nu ne putem deplasa. Abia reuşim să găsim o maşină când suntem cu ghidul. Taxiuri nu există.

— Aaa, nu, voi veni eu să vă iau de la hotel. Mergem în oraş, mâncăm şi vă aduc înapoi.

Grasu' a primit cu mare bucurie vestea că vom mânca în altă parte. Ne săturaserăm de mâncarea de provenienţă… incertă din restaurantele hotelului în care stăteam.

— Nu te bucura prea tare, Grasule! Vom mânca tot în Phenian. Eu zic că nu ar trebui să ai aşteptări prea mari, am încercat să-i mai tai din elan.

— Petre, nu-i nimic, măcar ne mai plimbăm, mai vedem lume nouă. M-am săturat să văd aceleaşi feţe.

Am coborât în holul hotelului şi-am încercat să dăm de Ri. Nu voiam să plecăm fără să-i spunem. Ultimul lucru pe care-l doream era să-i fac probleme. L-am căutat fără succes pe ghid până la venirea diplomatului. Eram foarte curios cum arată reprezentantul României. La telefon părea tânăr şi, mai

ales, foarte amabil.

Avusesem tot felul de experienţe cu reprezentanţii statului român. Niciodată nu m-am bazat pe conexiunile ambasadei, însă au fost momente în care am fost obligat să le deschid uşa. Vizitasem reprezentanţe româneşti de pe mai multe continente. Întâlnisem de la diplomaţi aroganţi care, iniţial, nici măcar nu mi-au permis să calc pe pământ românesc, cum a fost în 2005, la Bagdad, până la reprezentanţi plini de solicitudine, ca un ministru consilier din Cairo, care m-a ajutat să-mi recuperez camera confiscată de autorităţi.

Ca în toate breslele, şi în diplomaţie găseşti oameni de toate felurile. Eram curios în ce categorie se încadra însărcinatul cu afaceri de la Phenian. Nu avuseserăm nevoie de niciun ajutor, însă omul se oferise să ne scoată la masă, să mai schimbăm două vorbe. Stăteam împreună cu Grasu' pe o bordură la intrarea în hotel şi fumam o ţigară, când un bărbat îmbrăcat *casual* a venit aţă spre noi. Avea în jur de 45 de ani.

— Bună ziua! ne-a salutat diplomatul şi ne-a strâns mâinile. Gata de plecare?

— Ar fi o singură problemă… Nu-l găsim pe ghid ca să-i spunem că plecăm cu dumneavoastră. Nu vrem probleme nici pentru el, nici pentru noi, i-am spus eu.

— Staţi liniştit, ne întoarcem repede! Oricum, Coreea de Nord este singura ţară de pe planetă în care nu ai cum să te pierzi. Ştiu ei mai bine ca tine unde te afli, a glumit însărcinatul cu afaceri. Vom merge, oricum, la restaurantul unui alt hotel destinat străinilor. Nu vă imaginaţi că am putea să mergem să mâncăm, aşa, oriunde.

Ne-am urcat în maşină şi am plecat spre restaurant. La un moment dat, diplomatul ne-a arătat casa pe care controversatul reverend Moon o primise de la regimul nord-coreean.

Sun Myung Moon este liderul religios coreean care a fondat Biserica Unificării şi s-a autointitulat Mesia. Moon a murit în septembrie 2012, la 92 de ani. Liderul religios a fost şi om de afaceri şi proprietar de ziare. A deţinut o fabrică de automobile în Coreea de Nord, spitale, şcoli, hoteluri, dar şi ziarul american conservator *The Washington Times*.

Cum traficul nu e niciodată o problemă, în maximum zece minute am ajuns la destinaţie. Hotelul era la fel de obosit ca al nostru, însă mult mai mic. Diplomatul român susţinea că restaurantul este mai bun şi că, de multe ori, aici se organizează diverse sindrofii oficiale. De asemenea, locul era frecventat de potentaţii locali, oamenii de frunte ai regimului. Când ne-am aşezat la masă, diplomatul ne-a dat o sacoşă.

— Vă rog să primiţi asta! Sunt câteva felii de cozonac şi două ouă roşii… Suntem şi dumneavoastră, şi noi departe de casă şi m-am gândit…

— Vă mulţumim frumos! am îngăimat eu, emoţionat de gestul însărcinatului cu afaceri.

M-aş fi aşteptat la multe, dar în niciun caz să primesc aşa ceva în Phenian. Am stat la masă în jur de o oră. Politicos şi rezervat, Adrian Bianu ne-a povestit despre viaţa de diplomat într-una dintre cele mai apăsătoare capitale din lume. Nu sunt multe ţări din UE care au reprezentanţi aici, sunt doar şapte: Bulgaria, Polonia, Cehia, Marea Britanie, Germania, România şi Suedia.

Oricum, în general, la Phenian nu sunt multe ambasade. În total sunt 24 de reprezentanţe

diplomatice. Viaţa este complicată chiar şi pentru străinii acreditaţi în capitala nord-coreeană. De obicei, aprovizionarea şi-o fac lunar din China. Relaţia cu autorităţile nu e întotdeauna uşoară. De exemplu, sunt legi ale ţării pe care diplomaţii nu le pot citi. Cum poţi să respecţi ceva, când nici măcar nu eşti lăsat să citeşti legea?

L-am întrebat pe însărcinatul cu afaceri dacă se pot plimba prin ţară, lucru imposibil pentru noi. A zâmbit reţinut şi mi-a zis că, probabil, noi suntem ceva mai privilegiaţi decât ei. I-am înţeles reticenţa: nu putea vorbi cu un jurnalist despre relaţia cu regimul, atât timp cât el era acreditat acolo.

Ulterior, Isidor Urian, fost ambasador la Phenian, mi-a mai dezvăluit unele informaţii despre viaţa de diplomat în Coreea de Nord. Autorităţile te cheamă la acţiuni propagandistice şi cam atât. Fostul diplomat îşi amintea că a fost invitat odată să participe la un fel de serbare a unor pionieri. Se aştepta să-i audă cântând şi spunând poezii patriotice. De fapt, a fost un concurs: cine asamblează şi dezasamblează mai repede un pistol-mitralieră kalaşnikov. Da, am simţit şi eu asta pe pielea mea. Nord-coreenii ştiu foarte bine să te lase mască.

După masă, însărcinatul cu afaceri ne-a dus la hotel. În faţa intrării, ne-am mai oprit pentru o ţigară. Când să ne strângem mâinile şi să ne spunem la revedere, lângă noi a apărut, ca din pământ, Ri.

— Adelin, ce faceţi? Cum a fost masa? Mai bună ca aici? a întrebat el şi mi-a făcut cu ochiul.

Ri lucra în Ministerul Afacerilor Externe de la Phenian pe zona România şi se ştia aşadar foarte bine cu diplomatul nostru. După o discuţie de complezenţă între cei doi, ne-am luat la revedere de la domnul Bianu. Până la următoarea vizită organizată de Ri şi ai lui, eu şi Grasu' am urcat în cameră, am zis „Hristos a înviat!“, am ciocnit ouăle vopsite, am mâncat cozonac făcut de soţia unui diplomat şi ne-am gândit la cei de acasă, aflaţi la aproape 8.000 de kilometri distanţă. Nu am avut însă timp să devenim melancolici. Nişte bătăi destul de puternice în uşă ne-au întrerupt „masa de Paşte“. Era Ri. Gâfâia şi părea destul de agitat.

— Adelin, hai repede, că plecăm!

— Uşurel, prietene, unde mergem? am zis şi i-am făcut semn lui Grasu' să pregătească echipamentul.

— Într-un loc unde va veni şi liderul. Hai, hai!

— Ri, nu vrei tu să ne calmăm un pic? a intervenit colegul meu. Dacă vine liderul înseamnă că trecem prin filtrul de securitate, deci vor mai trece trei-patru ore până când autocarele se vor pune în mişcare.

— Totuşi, unde mergem, Ri? am insistat eu.

— Vom vedea un superb foc de artificii. Vei vedea, va fi frumos de filmat!

Am coborât în holul hotelului şi, aşa cum prevăzuse Grasu', am mai stat câteva ore bune. Îmbătat de succesul de data trecută, colegul meu nu s-a mai ostenit să ascundă câteva ţigări şi a pus în rucsac un pachet întreg. Am avut timp şi de nechezol, şi de tutun. Nu avea rost să trecem primii de securitate şi să stăm în autocar. Am intrat în filtru printre ultimii. Cei mai mulţi dintre corespondenţii străini erau deja îmbarcaţi în maşini şi aşteptau. Unii moţăiau, în timp ce alţii citeau sau sporovăiau. Ca jurnalist, înveţi să treci cu graţie peste timpii morţi, nu puţini. Tocmai trecusem de cel cu detectorul de radiaţii şi mă pregăteam să arăt camera foto unui alt securist când l-am auzit pe Ri.

— Oooooo, Cotolin. Ce e asta? Nu îţi e ruşine! l-a certat el pe Grasu'.

Un securist ţinea triumfător în mână pachetul de ţigări şi bricheta şi se răţoia în coreeană la ghid. Măcar de ochii lumii, ghidul era şi el obligat să-l admonesteze pe Grasu'. Era ca la cascadorii râsului. Fiecare ţipa la fiecare într-o altă limbă.

— Aşa, Ri! Acu' o arzi oficial şi sever, dar când fumezi de la mine e bine! l-a apostrofat şi colegul meu pe ghid.

După ce Ri a parlamentat vreo zece minute cu securiştii, ne-au lăsat să plecăm, dar ne-au confiscat ţigările. În autocar, lumea ne-a primit cu aplauze. Ajunseserăm ţinta băşcăliei colegilor de breaslă, care nu ne-au mai scos din „atentatorii cu ţigări".

Am ajuns undeva vizavi de marele monument Flacăra Juche, pe celălalt mal al fluviului. Mii de oameni erau masaţi acolo şi aşteptau sosirea lui Kim Jong Un.

La un moment dat, cameramanul de la BBC a observat că mulţi dintre oamenii aduşi de autorităţi se uitau plini de uimire la noi şi ne arătau cu mâna. Cel mai probabil, ne-am gândit noi, nu mai văzuseră albi. După cum erau îmbrăcaţi, se vedea că erau mai săraci decât cei pe care-i văzuserăm până atunci la diverse demonstraţii şi, probabil, fuseseră aduşi dintr-o zonă rurală. Oricum, la cât de controlată e ţara, nu m-aş mira ca majoritatea locuitorilor să nu aibă ocazia să întâlnească un străin nici măcar o dată în viaţă. Am încercat să intervievăm câţiva dintre spectatori, însă ghizii ne-au mânat ca pe oi până în apropierea tribunei unde urma să vină liderul.

Acolo, lumea arăta altfel. Bărbaţii erau îmbrăcaţi în costume frumoase, femeile erau îngrijite şi purtau hainele tradiţionale. Erau, ca să-i numesc aşa, spectatorii de protocol. Doar cu ei am putut sta de vorbă, bineînţeles, respectând tipicul: ghidul i-a pregătit mai întâi, explicându-le ce şi cum, le-a notat numele şi abia apoi a venit rândul interviului.

Am întrebat o femeie aflată chiar lângă tribuna oficială dacă este mulţumită de nivelul de trai. S-a blocat pur şi simplu. A urmat o discuţie de vreo două minute cu ghidul, discuţie pe care, fireşte, Ri nu a tradus-o, dar pe care am putut-o înţelege acasă, după ce am retradus absolut tot ce era pe bandă. Lucrurile au stat cam aşa: Ri a întrebat-o dacă e mulţumită de nivelul de trai. După o pauză semnificativă, doamna a spus că nu ştie ce să zică. Ghidul i-a sugerat să vorbească despre ea, despre locul de muncă. I-a spus să ne declare că e foarte fericită. În continuare, femeia a tot repetat că nu ştie ce să spună. „Să zic ceva despre familie?", l-a întrebat ea pe ghid. Până la urmă ne-a declarat că „totul e bine".

Am rămas pe malul fluviului încă vreo oră, până s-a înserat. Evenimentul era transmis în direct de televiziunea de stat nord-coreeană.

— Petre, fii atent ce bine e să lucrezi la stat în dictatură! a glumit Grasu'. Uită-te ce car de transmisiuni HD au ăştia… Trebuie să mai treacă un deceniu ca TVR să-şi permită unul la fel.

Timpul a trecut relativ repede. Am făcut fotografii şi, la un moment dat, am auzit în difuzoare o piesă instrumentală patriotică. Deja o învăţaserăm: ştiam că doar pe aceste acorduri îşi făcea apariţia liderul. Deodată, oamenii au început să aplaude frenetic şi să-i strige numele. Kim Jong Un a trecut la câţiva metri de locul în care eram. Aproape că nu i-a băgat în seamă pe supuşi. S-a dus direct şi s-a

instalat comod într-un fotoliu la tribuna oficială.

Acesta a fost semnalul pentru începerea spectacolului. Preţ de 30 de minute am asistat la un superb joc de artificii şi lasere. Flacăra Juche a fost, practic, îmbrăcată în lumini. Un pod de peste fluviul care străbate Phenianul s-a aprins şi el, pur şi simplu. Impresionaţi, spectatorii nu conteneau cu aplauzele. Dacă v-aş prezenta imaginile, sunt sigur că aţi crede că e focul de artificii de revelion de la Opera din Sydney, Australia.

Imediat după spectacol, liderul a plecat, acompaniat, fireşte, de necontenitele urale ale mulţimii. După aceea, am fost duşi şi noi la autocare. Spectacolul a fost frumos, însă, în opinia mea, a fost un gest mai mult decât deplasat. Nu cred că greşesc când spun că a fost o bătaie de joc să cheltuieşti sute de mii de dolari pentru aşa ceva, în condiţiile în care produsul intern brut al ţării este de 1.800 de dolari pe locuitor, iar mulţi oameni continuă să moară de foame pentru că nu-şi permit un bol de orez…

Pe stadion

E limpede că dictatorii au o pasiune pentru stadioane. Oricum, toţi au tendinţa să le schimbe destinaţia. Unii organizează execuţii publice, în timp ce alţii pun în scenă spectacole groteşti care să le gâdile egoul oricum supradimensionat. Cei mai pricepuţi tirani le folosesc şi pentru una, şi pentru alta. Chiar eram curios să văd stadionul din Phenian, arhicunoscut nu pentru meciurile de fotbal care se desfăşoară aici, ci pentru demonstraţiile nebuneşti care se organizează întru cinstirea liderilor nord-coreeni. Cum credeţi că se numeşte stadionul? Aveţi trei încercări, dar sigur toţi veţi ghici din prima: Kim Ir Sen. Cu o capacitate de 70.000 de locuri, este al doilea ca mărime din Phenian, dar cel mai folosit.

Într-una din zile, Ri ne-a spus că vom merge pe acest stadion.

— Să nu-mi spui că vom bate mingea împreună! a glumit Grasu'.

— Nu, nu, Cotolin! Liderul se întâlneşte cu reprezentanţii Armatei Populare, a zâmbit ghidul.

— E de belea! a continuat Grasu' pe acelaşi ton. Iar stăm patru ore ca să ne controlaţi de bombe. Aaa, şi trebuie să ascund mai bine ţigările, pentru că – bănuiesc – recidiva se pedepseşte.

— Cotolin, te rog, lasă ţigările acasă! Ştii că e interzis…

— Ri, să-mi zici asta şi când îţi va arde buza şi eu voi fuma fix lângă tine, da? a spus Grasu' punând capăt discuţiei.

Controlul antiterorist s-a desfăşurat în acelaşi ritm de melc. După ce s-au asigurat că nu avem cu ce să atentăm la viaţa lui Kim Jong Un, oficialii nord-coreeni ne-au dus în sfârşit la stadion. În momentul în care coboram din maşini, prin dreptul nostru a trecut în fugă un grup mare de soldaţi. Oamenii îşi aranjau uniformele din mers. Pe margine, un ofiţer ţipa şi le făcea semne să se grăbească.

— Grăbiţi-vă, tată, ca să mai stăm câteva ore până vine jupânul! i-a îndemnat Grasu' în timp ce-şi aduna echipamentul.

Am intrat în tunelul prin care intră de obicei echipele. M-am uitat de jur-împrejur, gata-gata să-mi rup gâtul. Stadionul era arhiplin. Erau masaţi oameni până şi pe teren. Cu excepţia unei porţiuni de la peluză, unde erau demonstranţi în costume tradiţionale, în rest, toţi, dar absolut toţi purtau uniforme militare. Totul era kaki. Ca de obicei, deşi era atâta popor, nu se auzea nici pâs.

— Petre, da' ăştia n-or putea să se adune şi în grupuri mai mici, de o sută-două? a întrebat colegul meu în timp ce-şi fixa camera pe trepied.

Nu m-am obosit să-i răspund la glumă. Priveliştea era, într-adevăr, impresionantă şi mă apucasem să fac fotografii. Undeva în apropierea noastră, pe gazon, erau foarte mulţi ofiţeri superiori şi generali. Cei mai mulţi aveau pieptul blindat de decoraţii, unii chiar pe ambele părţi ale vestonului. Oare ce au făcut ca să primească atâtea? Vestoanele ultraîncărcate dau străinilor impresia că, în Coreea de Nord, decoraţiile se câştigă la kilogram.

După ce am făcut mai multe portrete, am constatat, ca şi la celelalte demonstraţii faraonice la care asistasem, că oamenii erau foarte obosiţi. Unii stăteau cu capul în mâini, încercând să fure câteva clipe de somn. Cu siguranţă, cei mai mulţi fuseseră aduşi cu ore bune înainte de venirea noastră. Am

continuat să fac fotografii cu obiectivul de 200 mm. Era o bună ocazie să studiez feţele. Am dat peste multe femei-ofiţer. Erau amuzante cu chipiurile lor supradimensionate, confecţionate după modelul chinezesc.

Probabil că pe stadionul Kim Ir Sen, cu tot cu cei de pe gazon, erau 100.000 de oameni. Toţi stăteau cuminţi şi aşteptau venirea comandantului suprem. Nu se fâţâiau, nu fumau şi nici măcar nu vorbeau între ei. Vegetau pur şi simplu, aşteptând să treacă timpul, să se încheie demonstraţia şi să plece acasă.

Trebuie spus că armata populară este foarte importantă în Coreea de Nord. *Songun* înseamnă „armata pe primul loc“ şi nu este o vorbă-n vânt, ci este un principiu care guvernează administraţia nord-coreeană.

— Armata este în tot şi-n toate. Mereu este pe primul loc, pentru că ne protejează de imperialişti, cam aşa a rezumat Ri politica Songun.

— Păi, şi e bine sau rău ca armata să absoarbă toate resursele când sunt atâtea probleme legate de alte domenii? am încercat eu marea cu degetul.

— Poftim? E bine, Adelin. E foarte bine! a zis apăsat ghidul, uşor speriat de întrebarea mea.

— Ri, dacă cei mai mulţi bani se duc în armată, ce mai rămâne pentru educaţie, pentru sistemul sanitar? am continuat să pun sare pe rană.

— Rămân bani, Adelin. Ţi se pare că o ducem rău? a ripostat ghidul.

— Ri, chiar nu contează ce mi se pare mie. Eu vorbesc pe cifre. Aveţi unul dintre cele mai mici PIB-uri din lume? Nu prea e mare lucru de împărţit…

Ri nu mi-a mai răspuns. S-a răsucit pe călcâie şi a şters-o pur şi simplu. Nu încercasem să-l provoc, ci chiar vrusem să înţeleg cum văd ei lucrurile, însă frica e, pare-se, prea mare pentru ca subiectul să poată fi abordat deschis. Am profitat de noncombatul ghidului şi am plecat să-l caut pe Grasu’, care filma. Am făcut câteva cap-sincroane având în fundal tribunele înţesate de militari.

— Petre, băgăm o ţigară până vine micuţul? m-a întrebat Grasu’ şi, până să-i răspund, a şi aprins una.

Eram chiar în mijlocul gazonului unui stadion umplut până la refuz.

— Bă, eşti nebun? Nu vezi că nimeni nu fumează? Toţi stau cuminţi… Vrei să fim daţi afară-n şuturi? l-am admonestat pe colegul meu.

— Vrei sau nu? E simplu, mi-a zis Grasu’ şi mi-a întins ţigara.

Aşa am stat noi în mijlocul terenului şi am fumat, încercând să ne ocupăm timpul până la venirea tânărului Kim Jong Un.

În momentul în care liderul a apărut la tribuna oficială am crezut că stadionul va face implozie. O sută de mii de oameni s-au ridicat deodată în picioare şi au aclamat minute-n şir numele comandantului. Relaxat, acesta le-a făcut cu mâna şi s-a aşezat pe scaunul din centrul tribunei. L-au urmat mai mulţi comandanţi ai armatei şi importanţi lideri ai Partidului Muncitorilor.

Ca la un semn, militarii s-au potolit şi a început să vorbească Kim Yong Nam, preşedintele Parlamentului nord-coreean. În dreapta mea era Ri, care mă ajuta cu traducerea. Bineînţeles că

preşedintele Adunării Supreme a Poporului l-a ridicat în slăvi pe fondator, Kim Ir Sen. A început să-l laude pe „preşedintele etern“ pentru lupta împotriva japonezilor, a trecut apoi la perioada de după ’48, la războiul cu Sudul şi a ţinut-o tot aşa până în 1994, când a murit Kim Ir Sen. Kim Yong Nam nu a uitat să-i preaslăvească şi pe Kim Jong Il şi pe fiul său.

Începusem să nu mai fiu atent la traducerea lui Ri. Mă uitam prin lentila aparatului foto la actualul lider. Stătea prăbuşit în fotoliu. Nici el nu părea prea prins de panegiricul rostit de preşedintele Parlamentului. Privea în gol şi, la un moment dat, a început chiar să bată darabana în masa de prezidiu. Kim Jong Un mai tresărea doar când îşi auzea numele. Atunci făcea cu mâna, fără prea multă tragere de inimă. Preşedintele Parlamentului se oprea respectuos şi tribunele izbucneau în urale. Liderul nici măcar nu se ostenea să se ridice din fotoliu. Stătea într-o rână chiar şi atunci când făcea semne zecilor de mii de militari.

— Petre, ia vino până la mine! l-am auzit pe Grasu’.

M-a pus să mă uit în vizorul camerei. Era o fată-soldat care adormise pur şi simplu.

— Frate, sunt o groază care dorm! Numai eu am filmat vreo zece. Uite, e unul chiar aici lângă noi, la câţiva metri, mi-a arătat colegul meu un ofiţer superior de aviaţie care numai că nu sforăia.

Am început să periez tribunele cu obiectivul de 200 mm. Da, erau foarte mulţi care moţăiau, iar cei care nu o făceau se uitau în gol. Mi-am adus aminte de ce-mi povesteau ai mei despre plenarele şi congresele Partidului Comunist, când singura grijă a celor din sală era să nu adoarmă şi nimeni nu era atent la ce spuneau cei de la tribună. Cred că tot aşa era şi aici. Prea puţini cred că ascultau laudele pe bandă rulantă lansate de la tribuna oficială de preşedintele Parlamentului.

Grasu’ a tras nişte imagini senzaţionale. De câteva ori a surprins chiar momentul în care cei care dormeau erau pur şi simplu speriaţi de uralele colegilor de lângă ei: tresăriri, feţe buimăcite, cârpite de somn. Deşi imaginile ar putea părea amuzante, dacă ai puţin suflet, nu poţi decât să simţi milă pentru acei oameni chinuiţi de propriii lor lideri. Şi în cazul demonstranţilor care dormeau în timpul discursurilor am stat şi m-am gândit împreună cu redactorul-şef şi editorii de la TVR dacă nu cumva îi punem în pericol difuzând imaginile. Foarte posibil, mai ales că erau cadre strânse. Pe de altă parte, acele imagini certificau sadismul de care dă dovadă regimul faţă de cetăţenii de rând.

Preşedintele Parlamentului a vorbit ca televizorul fix o oră. În momentul în care s-a terminat discursul lui, toţi cei de la tribuna oficială s-au ridicat şi au plecat. Se înţelege de la sine că tribunele l-au ovaţionat îndelung pe Kim Jong Un, care, ca şi la dezvelirea statuilor predecesorilor săi, nici măcar nu s-a ostenit să spună două vorbe. Fix în secunda în care oficialii au dispărut de la tribună a început frenezia plecării. Militarii aproape se călcau în picioare în drum spre ieşirile stadionului. Nu exagerez, dar cred că arena a fost evacuată în maximum 15 minute. Când am ajuns noi la autocare, folosind o altă ieşire, pe stadionul Kim Ir Sen nu mai rămăsese picior de militar.

— Petre, poţi să-mi spui şi mie de ce dracu’ i-au chinuit autorităţile pe oamenii ăştia aici? a întrebat enervat Grasu’. Pe ăla micu’ l-a durut fix în cur. Nu le-a zis nici măcar „hai, noroc!“.

— Doar pentru că pot, prietene! i-am replicat, nedorind să intru în detalii.

Ri era lângă noi şi ciulise urechile ca să culeagă impresii pentru raportul pe care urma, fără doar şi poate, să-l scrie.

Eram convinşi că ghizii toarnă absolut tot ce aud de la noi. În fiecare seară aveau şedinţe cu şefii lor. Nu am probe, însă am avut sentimentul că telefoanele, discuţiile din camere erau, şi ele, monitorizate non-stop. Doar gândul că se chinuiau să traducă înjurăturile noastre mă amuza teribil. În rest, atmosfera în care eram obligaţi să trăim era, vă rog să mă credeţi, mult mai viciată decât cea din cele mai sângeroase războaie la care asistasem ca jurnalist.

Aveam să mai aud discursul preşedintelui Parlamentului de multe ori: pe stradă, în megafoane, în metrou şi, de câteva ori, la televiziunea oficială. Aceasta ar putea fi explicaţia pentru felul în care propaganda i-a depersonalizat pe mulţi. Gândiţi-vă că această picătură chinezească funcţionează în Coreea de Nord de prin 1948, adică de vreo şase decenii şi jumătate. Sigur, vor fi existând oameni care nu cred o iotă din minciunile vândute de regim, însă aceştia pot fi ţinuţi în frâu prin teroare.

O altă legendă urbană spune că unul dintre marii comandanţi ai armatei a încălcat legea şi, după moartea lui Kim Jong Il, a băut alcool în cele 100 de zile de doliu. A fost executat la ordinul lui Kim Jong Un, şi nu prin împuşcare, spânzurare sau otrăvire. Nu. Potrivit presei sud-coreene, generalul a fost încuiat într-un coteţ care a fost lovit cu artileria… Mai sunt curajoşi prin zonă?

E de luat în considerare un alt aspect care a ajutat regimul să supravieţuiască şi puterea să treacă prin mâinile a trei membri ai aceleiaşi familii. De mai bine de jumătate de deceniu, Coreea de Nord este practic sigilată. Cei dinăuntru, mai puţin, probabil, demnitarii, securiştii şi diplomaţii, habar nu au ce se întâmplă în afara graniţelor. Internet nu există, antene de satelit nici atât. Specialiştii serviciilor secrete occidentale susţin că, în ultimii ani, a crescut numărul de DVD-playere aduse ilegal din China. În rest, cei mai mulţi dintre nord-coreeni ştiu DOAR ce vrea regimul să se ştie.

Ne-am întors la hotel fără niciun chef. Eram obosiţi, dar şi daţi peste cap de demonstraţia la scară mare de pupat în fund liderul. Ri a găsit că trebuie să ne înveselească dându-ne o veste bună.

— Adelin, vă dăm paşapoartele, deşi nu plecaţi încă, a râs ghidul. Eee, nu-i asta o dovadă că avem încredere în voi?!

— Ri, unde dracu' să fugim? De la hotel nu aş putea să plec nici dacă aş vrea. Stăm pe o insulă şi noaptea se încuie poarta! i-am replicat zâmbind.

— Petre, eşti nebun? s-a băgat şi Grasu'. Ăştia deja ne-au pus ştampila de ieşire!!!

Da, nu mai păţisem aşa ceva şi credeam că văzusem destul de multe până atunci. Cu vreo două-trei zile înainte, nord-coreenii ne ştampilaseră paşapoartele cu data la care urma să plecăm. De obicei, acea ştampilă se aplică în momentul în care treci prin vamă şi te urci în avion. Coreea de Nord, mereu surprinzătoare…

— Hai să luăm cadouri pentru acasă! a zis Grasu' şi m-a luat de braţ.

Am crezut că a fost doar un pretext ca să mă scape de Ri.

— Unde mergem?

— Te duc la librărie, fraiere, să-ţi ridic nivelul de cultură!

Da, marele hotel pentru străini avea şi o librărie în care nu călcaserăm nici eu şi nici Grasu'. Pe pereţi erau citate mari, în engleză, din înţelepciunea „preşedintelui etern", Kim Ir Sen. „O carte e un profesor tăcut şi un prieten pe viaţă." Nu e ceva… deosebit? Sau: „Cărţile sunt o comoară, casa

cunoaşterii“ – Kim Jong Il. Plin de miez, nu? Am intrat în librărie şi am început să mă uit pe rafturi. Erau doar cărţi despre lideri sau cărţi scrise de lideri. Nu am văzut nimic scris de Kim Jong Un şi m-am gândit: aşa cum l-au făcut general peste noapte, nu puteau să-i pună şi semnătura pe o carte? Poate încă nu venise vremea. Era la putere de doar câteva luni. Librăria avea şi o secţiune de CD-uri.

— Petre, sper că vei cumpăra muzică, să ai şi tu ceva în maşină, la drum lung, a râs de mine Grasu'.

El a râs, dar eu chiar am cumpărat un CD. Normal că piesele erau despre tovarăşii Kim Ir Sen şi Kim Jong Il. Toate, vreo 20 la număr. Am ieşit din librărie cu o carte, cu un CD şi cu gândul la copilărie. Şi la noi, pe vremea lui Ceauşescu, puteai găsi cuvântările tovarăşului, zeci de cărţi despre congrese şi plenare, cărţi pe care nu le citea nimeni… Copaci tăiaţi aiurea!

Noi am avut noroc şi în 1989 am scăpat. Da, nici capitalismul nu e perfect, însă este departe, mult mai departe de nebunia unui regim care-şi înfometa, urmărea şi teroriza cetăţenii. Nu de puţine ori am stat şi m-am gândit cum ar reacţiona nord-coreenii dacă mâine regimul s-ar vaporiza pur şi simplu. Cred că cei mai mulţi ar muri de foame. Chiar nu ar şti ce să facă, pentru că, decenii de-a rândul, au fost obişnuiţi să facă doar ceea ce au vrut conducătorii.

Norocul Nordului l-ar putea reprezenta Sudul. În cazul unei schimbări de regim, fraţii de la sud i-ar ajuta. Probabil că asta ar provoca un recul economic cumplit, oricât de bogat este Sudul. Însă pe termen lung nord-coreenii ar fi salvaţi.

În prezent, cetăţenii Nordului mănâncă ce li se dă, dacă li se dă, se îmbracă cum li se spune – vezi uniforma poporului – şi până şi prin ţară se plimbă doar dacă li se permite. Nu cred că poate cineva să uite imaginile cu cetăţenii care-şi smulgeau hainele şi părul la aflarea veştii că liderul lor, Kim Jong Il, a murit. Sau imaginile cu mii de demonstranţi isterici care-i mulţumeau noului lider, de această dată pentru că le-a dat peşte congelat…

La operă

Într-una din zile, spre finalul şederii noastre la Phenian, dis-de-dimineaţă, ghidul a venit să ne invite la un nechezol. Era ceva neobişnuit: până atunci, eu şi Grasu' îi plătiserăm tot, mese, cafele.

— Ri, de ce ne faci cinste? E cumva ultimul nechezol înainte de expulzare? l-am tachinat eu.

— Adelin, ce glumă e asta? Vreau să vă povestesc despre o filmare frumoasă pe care o vom face azi.

Nu-mi făceam iluzii că ar fi ceva interesant. La Ri, tot ce era legat de regim nu putea fi decât frumos, minunat, senzaţional, extraordinar sau, de ce nu, toate acestea la un loc. Cred că o putea ţine în stilul ăsta zile-n şir. Nici măcar nu-l puteai acuza. În Coreea de Nord respecţi politica de stat sau dispari. Curajoşii şi revoluţionarii de ocazie să-şi aducă aminte de perioada comunistă a României sau, dacă nu au apucat-o, să pună mâna să citească.

Pe lângă teamă, Ri avea şi alte motive să respecte regimul. Era unul dintre puţinii lui privilegiaţi. Ce-i drept, nu avea maşină de serviciu pentru că nu ajunsese ministru adjunct, însă avea apartament în Phenian fiindcă lucra în Ministerul Afacerilor Externe, ceea ce însemna că putea ieşi în lume, putea vedea şi altceva în afară de griul ţării sale. Şi asta nu era puţin lucru.

— Aşa, Ri, am spus după ce am luat o gură din cafeaua execrabilă, ia spune, ce facem? Uimeşte-ne!

— Adelin, veţi participa la un concert aniversar la operă. Sigur e ceva ce nu aţi mai văzut.

— Ri, iar ai uitat că noi nu suntem americani. L-am avut pe Ceauşescu şi poate că am mai văzut câte ceva, măcar la televizor, i-am spus zâmbind subţire.

— Vei vedea, va fi impresionant! Ne vedem la prânz în hol. Ştii, controlul şi… restul.

Între filmări chiar nu aveai ce să faci la Phenian. Nu aveai voie să pleci singur prin oraş, iar prin hotel nu prea aveai ce face. Uneori stăteam într-un fotoliu în hol şi urmăream oamenii sau mă duceam în parcare şi fotografiam şoferii demnitarilor. Îmbrăcaţi în uniforma poporului, stăteau şi-şi aşteptau şefii, precum câinele soldatului. Mai sporovăiau între ei, îşi lustruiau pantofii, îşi mai ştergeau maşina. Era foarte interesant să stai şi să te uiţi la nord-coreenii din jur. Toţi, dar absolut toţi erau extrem de serioşi. Nimeni nu gesticula, nu râdea, nu era exuberant. Gesturile erau reţinute, feţele lipsite de expresie.

În acea zi nu am avut timp de urmărit oamenii din hotel. Noaptea urma să am primul direct în *Telejurnalul* de la ora 20. Trebuia să merg la AP să verific la ce oră, ce poziţie de direct am. Mă gândeam cât de obositor va fi. Diferenţa de fus orar faţă de Bucureşti era de şase ore. Asta însemna că, pentru a transmite în direct la ora 20, ora României, eu trebuia să fiu treaz la două dimineaţa. La Associated Press, totul a mers foarte uşor. Băieţii erau profesionişti. Ciaran m-a lăsat să intru puţin pe internet, să mai citesc presa. Am navigat o vreme pe internet ca să treacă timpul şi ca să pot suna în redacţie.

Când la Bucureşti era de-acum o oră decentă, am luat legătura cu un producător şi am stabilit ce va fi cu directul, despre ce vor să vorbim, ce imagini vor pune în fereastra de lângă mine, cu cine intru.

La miezul zilei, împreună cu Grasu', am luat în piept coada de la filtrul antitero. Eram ca nişte roboţei, totul era rutină: treci prin filtru, pune aparatura la raze X, întinde mâinile ca să te controleze de explozibili şi substanţe radioactive, porneşte camera foto şi camera video, mergi la autocar şi… aşteaptă până ce toţi corespondenţii străini vor fi fost verificaţi. Până atunci fumează palmat ţigările trecute ilegal de Grasu'.

Perioada de aşteptare nu era întotdeauna grea. Puteai să mai stai de vorbă cu colegi de presă. Aşa l-am cunoscut pe Damian Grammaticas, corespondentul BBC în China. Îl ştiam de la televizor: fusese corespondent al prestigioasei companii de televiziune în Hong Kong, Moscova şi Delhi înainte să ajungă la Beijing. Spre deosebire de alţi reprezentanţi ai unor mari puteri media, care pot fi extrem de, hai să le zicem scorţoşi, Damian era un tip modest şi prietenos. Era cu vreo cinci ani mai mare ca mine, avea deci 42 de ani. Am stat la taclale vreo două ore. Am povestit de Guantánamo, războaiele mele, iar el mi-a spus câteva lucruri despre provocarea de a fi corespondent în China.

— Oricum, e mult mai relaxată treaba ca aici, la Phenian…

— Da şi nu, mi-a spus franc Damian. E clar, sunt diferenţe mari, dar să ştii că în relaţia cu presa sunt cam ca aici, stricţi şi intruzivi. Nu de puţine ori mi-au spart e-mailul, am primit telefoane de ameninţare. E complicat…

China arăta altfel şi m-am gândit că, în ultimii ani, şi autorităţile au învăţat să lucreze altfel cu presa străină. Prin 2008 fusesem şi eu la Beijing şi Shanghai pentru câteva reportaje. Nu primisem viză de jurnalist pe motiv că trimisesem cererea prea târziu şi am fost obligaţi să ne folosim, atât eu, cât şi operatorul meu, Dan Gecui, de vize turistice. Din punctul de vedere al autorităţilor chineze, noi am fost acolo oarecum clandestin, pentru că am filmat şi am difuzat la Realitatea TV reportaje despre sărăcia lucie de dincolo de zgârie-norii Beijingului, despre drama celor care au norocul sau nenorocul să aibă mai mulţi copii şi să plătească impozite uriaşe statului, despre piaţa falsurilor, despre operaţiile cu celule stem, care costau enorm şi nu prea dădeau rezultate. În momentul în care am ajuns la Bucureşti, Ambasada Chinei a trimis redacţiei o scrisoare de protest. Da, mă aşteptam la ceva mai multă deschidere din partea guvernului chinez, însă Damian îmi arătase că autorităţile rămăseseră la fel de dure în relaţia cu corespondenţii străini.

— Adelin, hai, am ajuns! l-am auzit pe Ri, chiar în momentul în care uşile autocarului s-au deschis cu un fâsâit puternic.

Eram în parcarea unei săli uriaşe de spectacole. Până ne-am strâns echipamentul şi ne-am regrupat, am putut observa chiar lângă autocarele noastre câteva zeci de Mercedesuri negre, noi-nouţe. Cele mai multe erau clasa C, însă găseai şi destule din clasele E sau chiar S, limuzine. Mai că am crezut că sunt în parcarea reprezentanţei Mercedes din Phenian, deşi ştiam că nu există aşa ceva.

— Ri, cine dracu' se plimbă cu maşinile astea? Sunt câştigătorii voştri la loto? l-am întrebat pe ghid în glumă.

— Adelin, maşinile sunt ale statului, deci ale poporului. Cu ele merg oameni foarte importanţi din Partidul Muncitorilor şi din Armata Populară, a zis Ri.

— Păi, şi asta e dreptate, Ri? s-a băgat şi Grasu'. Tu-ţi distrugi genunchii de atâta mers pe jos şi

ăştia se dau cu limuzine?

— Cotolin, ce glume sunt astea? s-a burzuluit ghidul şi ne-a întors spatele.

— Nu sunt glume, prietene! a continuat Grasu', deşi ghidul nu-l mai auzea.

Am intrat în şir indian în clădirea impunătoare ce semăna cu o casă de cultură de la noi, însă mult mai mare. În faţă erau câţiva ghizi după care ne ţineam. După ce am urcat şi am coborât mai multe scări, am ajuns fix în faţa fosei. De acolo am putut vedea sala în toată splendoarea ei. Uaaau! Pe scaunele gălbui pluşate, uşor tocite, stăteau câteva mii de oameni. Cei mai mulţi purtau uniforme militare. Probabil că erau pe poziţii de foarte multă vreme, pentru că se simţea un miros greu, de transpiraţie. Ne-am apucat să ne montăm trepiedele, când un ghid a venit în fugă şi, în engleză, a început să se răţoiască la noi.

— Ce faceţi? Nu aveţi voie să staţi aici! Veniţi imediat după mine! a strigat nord-coreeanul aflat în pragul unei crize de isterie.

Fireşte că ne-am mutat în mare viteză. Alte scări, alte holuri interminabile, altă alergătură cu rucsacul şi cu trepiedul în spate. Lac de transpiraţie, gâfâind, am ajuns undeva pe la jumătatea sălii. Eu şi colegul meu am ajuns printre ultimii. Buuuf! s-a auzit o uşă grea trântită-n urma noastră. M-am întors, intrigat de zgomot, şi am observat cum un soldat, cu un kalaşnikov atârnându-i de gât, a ferecat intrarea-n sală.

— Petre, ăştia ne-au închis aici. Crezi că se pregătesc să ne dea foc? s-a amuzat colegul meu în timp ce-şi ştergea transpiraţia de pe frunte.

— Grasule, stai liniştit, nu strică ăştia o canistră de benzină pe noi! Acum, după sprintul ăsta, înţelegi de ce pute-n halul ăsta a transpiraţie?

Am mai stat aşa şi-am fiert în suc propriu preţ de o oră. În scaunele din jurul nostru, oamenii moţăiau în aşteptarea spectacolului. Aflaserăm că liderul nu va veni.

— Atunci ce dracu' mai aşteptăm? a întrebat nervos colegul meu. Să murim deshidrataţi, să ne omorâm ficatul cu mirosuri?

— Calmează-te, prietene! Spectacolul va începe şi vei avea timp berechet să te enervezi!

La un moment dat, tocmai când ne pierduserăm orice speranţă, s-a stins lumina în sală.

— Grasule, să-ţi închizi mobilul, ca să nu deranjezi lumea! l-am tachinat pe colegul meu.

— Ha, ha, ha! Ai umor fix ca ăştia! m-a taxat operatorul meu, care suporta din ce în ce mai greu căldura şi mirosurile grele.

Când s-a luminat scena, aproape ne-a stat inima. Pe scenă erau mai mult de 1.000 de oameni, cor şi orchestră. La un moment dat, pentru că ne plictiseam cumplit, eu şi Grasu' am numărat artiştii. Oamenii din cor erau aşezaţi pe cinci gradene uriaşe. În total erau 850 de corişti. În spatele lor era un ecran uriaş pe care, timp de două ore, s-au proiectat imagini cu „preşedintele etern".

Atmosfera din sală a fost de-a dreptul hilară. Pe scenă, sutele de solişti intonau cântece patriotice, în timp ce în sală, unde lumina era stinsă, se dormea pe rupte. Nu ca la discursul de la stadion despre care v-am povestit. Nu, la o cu totul altă scară. Practic, mi-a fost greu să zăresc în jurul meu spectatori care nu dormeau. Cei cu somnul mai uşor mai tresăreau când începeau aplauzele. La un moment dat, Grasu' s-a amuzat teribil pentru că, la un metru de locul în care stătea, a descoperit un militar căruia îi

curgea şi saliva din gură.

— Petre, ăştia ar trebui să dea şi baveţele la spectacolele astea de marcă! Dacă aveau aer condiţionat în sală, dormeam şi eu, dar, în sauna asta… s-a plâns colegul meu.

Cam după jumătatea programului de cântece patriotice am vrut să ieşim din sală. Cerberul de la uşă ne-a împins pur şi simplu şi a început să ne certe în coreeană. Era ca în filmele cu proşti. Soldatul cu kalaşnikovul atârnat de gât gesticula şi ne toca în coreeană, în timp ce Grasu', care era mai înalt cu două capete şi mai greu cu vreo 50 de kilograme, se împingea în el şi-l înjura în română.

— Prietene, eşti bou? Plec când vreau. Mă duc la budă. Ce treabă ai tu? aproape ţipa colegul meu.

— Grasule, stai mai uşor! Aici nu eşti la film la mall, ca să ieşi când te taie capul. Hai că mă duc să-l caut pe Ri să ne scoată din rahat, am încercat să-l liniştesc.

Ri a venit fără să-l mai caut eu. Scandalul de la uşă atrăsese atenţia sălii mai mult decât o făcea spectacolul însuşi. Ghidul nu a reuşit nici el să-l calmeze pe colericul soldat. Atunci s-a dus şi a căutat un securist mai mare-n grad, în costum, şi l-a adus la locul faptei. Bărbatul, un tip pe la 50 de ani, a scuipat printre dinţi câteva cuvinte-n coreeană. L-am văzut pe soldat cum se albeşte la faţă şi, cu mâini tremurânde, a deschis uşa.

— Puteţi să mergeţi la toaletă, Adelin. Vă vor escorta aceşti doi domni, a zis ghidul şi mi-a arăt doi tineri în costume negre şi cu căşti în urechi.

— Păi, Ri, de ce dracu' avem nevoie de escortă? Crezi că nu ajungem să ne urcăm pe colac? l-a întrebat Grasu' aflat în pragul unei crize de nervi.

— Cotolin, linişteşte-te, te rog! Va fi bine! a spus Ri şi a încercat un zâmbet, care însă nu îi prea ieşea.

Flancaţi de doi securişti cu căşti, ne-am dus la toaletă, aflată la un alt etaj. Gărzile ne-au aşteptat la uşă, în timp ce noi am fumat liniştiţi o ţigară. După aceea am fost escortaţi până în sală, unde parcă şi spectacolul era acum mai digerabil. Excursia în afara sălii păzite de soldaţi înarmaţi l-a ajutat pe Grasu' să supravieţuiască celor două ore. La final, miile de militari au aplaudat vreo zece minute. Nu am înţeles dacă aplauzele erau pentru cor şi orchestră, pentru Kim Ir Sen sau doar pentru că acel calvar luase sfârşit. În drum spre ieşire, Grasu' l-a luat uşor de cot pe Ri.

— Dragul meu, ce trebuie să fac ca să mă ajuţi cu două bilete la următoarea reprezentaţie?

— Cotolin, se rezolvă! a spus ghidul făcându-se că nu a înţeles gluma.

Seara, în camera de hotel, eu şi Grasu' am dat televizorul la maximum şi, preţ de vreo zece minute, am… urat regimului… mai multe lucruri. Am folosit doar cuvinte mari, aşa cum s-au obişnuit liderii în mai bine de şase decenii de dictatură. Nu am putut noi să răzbunăm în acest fel cele aproape 25 de milioane de oameni tăcuţi şi supuşi, dar măcar ne-am răcorit.

Deşi se făcuse târziu, nu puteam merge la culcare. Aveam de făcut directul pentru *Telejurnal*. Pe la ora unu, ora Phenianului, am plecat spre poziţia de direct a Associated Press, care era în holul hotelului. Am avut noroc: Ciaran avea nes şi ne-a făcut cinste. Urăsc nesul, însă atunci, sătul de nechezolul nord-coreean, mi s-a părut foarte bun. Am fumat o ţigară, am folosit calculatorul de la AP

pentru internet şi mi s-a părut că sunt mai aproape de ţară.

Pe la două fără un sfert, ora Phenianului, am mers la poziţia de live. Grasu' a pus lumina şi a făcut cadrul. Eu mi-am aranjat în ureche casca cu ajutorul căreia urma să-l aud pe prezentatorul *Telejurnalului*. Tehnic, această legătură audio este extrem de simplă. Acea cască e legată la un telefon la care sunau cei din regia TVR. Pe la fără două minute, aud în cască vocea unei colege de la biroul care se ocupă de transmisiuni internaţionale. Ea trebuia să apese un buton şi eu l-aş fi auzit pe prezentator. Cum colega mea era nouă, a apăsat din greşeală butonul hold şi eu am auzit o muzică enervantă care se repeta în buclă. Asta s-a întâmplat de vreo cinci-şase ori. Suna, mă punea pe hold, închidea şi tot aşa. Deja începusem să fierb de nervi. Intrasem pe spaţiul de satelit, care costa o căciulă de bani, şi, mai mult, eram pe cale să ratez o premieră naţională: transmisiune în direct de la Phenian.

— Grasule, fugi până la birou (era la câteva zeci de metri de locul de live) şi sună de pe alt telefon la producătorul jurnalului! Asta mă pune pe hold şi nici măcar nu-şi dă seama. E varză cu carne.

Până să plece Grasu', colega mea a sunat a n-a oară şi tehnicianul de la AP i-a explicat politicos ce greşea: în loc să comute în emisie, ea apăsa hold. În sfârşit l-am auzit pe prezentator. Cu o întârziere de câteva minute, am intrat în direct. Transmisiunea în sine nu a fost complicată. Prezentatorul m-a întrebat, eu am răspuns.

Mi se pare foarte simplu să transmiţi în direct la ştiri dacă înţelegi subiectul şi ai citit poveşti în copilărie. Până la urmă asta faci tu, le povesteşti oamenilor. Dacă ai înţeles ştirea şi l-ai citit pe Petre Ispirescu, succesul e garantat. După transmisiune le-am mulţumit colegilor de la AP şi, împreună cu Grasu', m-am dus să mai beau un nechezol ca să cinstim reuşita şi să ne calmăm. Era aproape trei dimineaţa.

Încă o zi, ce-i drept, lungă, în ţara lui Kim era pe punctul de a se încheia.

Şi nu era deloc rău…

Marea paradă

După eşecul lansării rachetei, centrul de greutate al activităţilor dedicate sărbătoririi centenarului naşterii lui Kim Ir Sen se mutase pe parada militară. Phenianul dorea să transmită lumii mesajul că are o componentă militară redutabilă. Dar specialiştii militari ştiu că de fapt Armata Nord-coreeană este doar mare. Dotarea lasă de dorit, cea mai mare parte a tehnicii fiind depăşită fizic şi moral. Prin anii ’80, „preşedintele etern“ şi-a dat seama că nu va putea să ţină pasul în veci cu Sudul sprijinit de americani şi s-a hotărât să joace cartea nucleară.

Da, o bombă nucleară sperie pe toată lumea, inclusiv pe cei mai bine înarmaţi decât tine. În urmă cu câţiva ani, armata regimului de la Phenian era cotată a cincea din lume ca mărime. Pentru o ţară foarte săracă, bugetul alocat militarilor este ameţitor. Armata Populară consuma nu mai puţin de 25 la sută din produsul intern brut şi avea peste 1,1 milioane de soldaţi activi. Peste 8 milioane de nord-coreeni, aproape o treime din populaţia ţării, sunt rezervişti care pot fi mobilizaţi în caz de război. Gândiţi-vă că militarii activi şi rezervişti luaţi la un loc reprezintă aproape 40% din cetăţenii nord-coreeni.

Da, cu cifre de acest gen încerca regimul să-şi sperie vecinii. Dacă te uiţi însă mai atent la tehnică, vei descoperi că o cantitate, oricât ar fi de mare, nu poate să ascundă absenţa calităţii. În cazul de faţă este vorba de dotarea armatei, în general de provenienţă sovietică şi chinezească.

Coreea de Nord are în jur de 2.500 de transportoare blindate, peste 4.000 de tancuri şi mai bine de 400 de avioane de vânătoare.

Vecinii din sud sunt foarte speriaţi mai ales de cele peste 10.000 de piese grele de artilerie masate la frontieră. Acestea pot lovi lejer capitala Seul. Încercaţi să vă imaginaţi ce ar însemna ca toate acestea să tragă măcar o salvă.

Phenianul ştie că important e doar elementul-surpriză. Dar şi că, după şocul atacului neaşteptat, Armata Populară ar fi sortită distrugerii. În 1984, armata americană calculase în cât timp ar putea distruge flota aeriană a ţării lui Kim: 100 de ore, adică puţin peste patru zile.

Astăzi, probabil că timpul ar fi şi mai scurt. Desigur, pierderile ar fi foarte mari de ambele părţi. O proiecţie a Pentagonului arăta că, în cazul unui conflict la scară mare, ar fi sute de mii de victime. De altfel, în războiul din 1950-1953 au murit 1,5 milioane de nord-coreeni, 1,3 milioane de sud-coreeni, 900.000 de chinezi, dar şi 34.000 de americani.

În ciuda provocărilor din ultimii ani – bombardarea unei insule, scufundarea unui vas sud-coreean –, analiştii occidentali susţin că Phenianul nu are niciun interes să iniţieze un atac serios, pentru că asta ar însemna sfârşitul Dinastiei Kim. În schimb, noul lider va continua să ameninţe, să testeze rachete şi să organizeze parade militare uriaşe. Pe scurt, să joace la cacealma.

Aşadar, retorica agresivă are altă menire decât de a ameninţa Occidentul. Conducerea ştie foarte bine cât poate Armata Populară. Destinatara mesajelor agresive este nimeni altcineva decât populaţia nord-coreeană, care trebuie să vadă cât de puternici sunt liderii săi. De altfel, unii dintre refugiaţi s-au declarat uimiţi de ce se întâmplă în lume. Cât fuseseră în marele lagăr numit Coreea de Nord, ei chiar

crezuseră că ţara lor e cea mai puternică de pe glob.

În aceste condiţii, vă imaginaţi cât de importantă era pentru regim parada militară la care urma să asistăm. Dis-de-dimineaţă a început controlul antiterorist. După această rutină cronofagă am fost urcaţi în autocare şi am plecat spre centrul oraşului. Am fost debarcaţi la câteva sute de metri de locul în care urma să aibă loc parada.

Ca o turmă în dezordine, am plecat spre zona din care nord-coreenii ne lăsau să filmăm. Am descoperit cu surprindere că, spre deosebire de alte dăţi, oficialităţile ne pregătiseră cel mai bun loc, chiar în faţa tribunei oficiale. Lupta pentru poziţia cu cea mai bună vizibilitate a început imediat. Am alergat să pun trepiedul Grasului unde mi se părea că e cel mai bine. M-a ajutat şi Ri şi s-a certat cu un angajat al televiziunii de stat care nu mă lăsa să-mi aşez echipamentul în locul pe care-l alesesem. În câteva zeci de secunde, după ce a strigat şi a gesticulat copios, l-a determinat pe acesta să plece şi să mă lase-n pace.

— Adelin, sunteţi prietenii mei. Va fi frumoasă parada şi trebuie să o vedeţi din cel mai bun loc, mi-a zis el, bucuros ca un copil care tocmai a făcut o faptă bună şi aşteaptă laudele.

Sunt convins că Ri chiar era un om bun. În ciuda tuturor constrângerilor, ne-a ajutat atât cât a putut, s-a străduit. A organizat până şi ieşiri în Phenian doar pentru mine şi Grasu', tratament de care nici reprezentanţii marilor televiziuni nu au beneficiat. S-a umilit pentru a obţine maşina doar pentru noi. Am văzut cu ochii mei cum şoferii partidului îl flituiau în parcarea hotelului, însă el nu s-a lăsat şi a rezolvat problema.

Da, probabil că raporta zilnic ce vorbeam, ce făceam, ce filmam, care era atitudinea noastră faţă de regim. Da, a adăugat de la el vorbe frumoase despre regim în traducerile pe care ni le făcea, le-a indicat intervievaţilor ce să spună, dar asta era fişa postului său.

Oricum, întotdeauna se nasc legături între jurnalişti şi ghizii unor regimuri totalitare. Este un fel de sindrom Stockholm (răpitul începe să simpatizeze cu răpitorul).

Am păţit asta în Irak, în războiul din 2003. Abu Noor (în traducere înseamnă „tatăl lui Noor“) a fost securistul în grija căruia fuseserăm daţi de regimul lui Saddam. El ne „fezanda“ intervievaţii şi se asigura că vor zice doar ce trebuie, ne însoţea peste tot. În cele peste trei săptămâni în care am lucrat, cea mai lungă perioadă sub bombele americanilor, între mine, Abu Noor şi cameramanul Florin Dobre s-au creat legături trainice, am devenit amici.

Când, din cauza războiului, în Bagdad nu prea se mai găsea mâncare, securistul nostru se descurca şi, zilnic, ne cumpăra un pui la rotisor şi un litru de lapte. Tot el ne-a cumpărat ţigări şi, mai mult, a aranjat cu un prieten să ne scoată din Bagdad, când rămăseserăm fără bani şi fără cameră. La plecare, în faţa hotelului Palestina, Abu Noor a venit să-şi ia la revedere. Capitala irakiană era zguduită de bombe şi rachete Tomahawk şi el plângea, urându-ne să reuşim să trecem de zona de lângă aeroport, unde se dădeau lupte crâncene.

Da, îi dăduserăm bani, însă fuseseră firimituri. Lucram pentru o televiziune din România, nu pentru CNN, deci sigur nu o făcuse pentru că era plătit. Chiar îi păsa. Cred că tot cam aşa a fost şi cu Ri, omul pus de regimul nord-coreean să ne păzească. Într-un fel, ghidul ne-a fost şi amic.

În uriaşa piaţă din centrul Phenianului erau deja zeci de mii de oameni care ţineau în mâini un fel de sorcove albe şi roşii. Erau frumos aliniaţi, în faţa tribunei oficiale, la distanţă totuşi, pentru a le permite blocurilor de paradă să treacă fără probleme. Ne-am instalat bine, ne-am făcut câteva fotografii şi, deodată, ca la un concert rock, lumea a luat-o razna. Zeci de mii de oameni au început să strige cu simţ de răspundere, la unison, numele lui Kim Jong Un. Ca de fiecare dată, startul a fost dat de aplauzele de pe bandă.

M-am întors spre tribună şi l-am văzut pe micul şi dolofanul dictator cum zâmbea şi saluta poporul. Părea mai conectat la ce se întâmpla decât în celelalte situaţii în care l-am văzut. Dădea energic din mâini, apleca urechea spre generalii de lângă el, zâmbea condescendent după ce aceştia îi spuneau câte ceva. Era mult mai prezent şi mult mai vioi.

La acea demonstraţie uriaşă l-am şi auzit vorbind pentru prima dată. A fost un discurs de peste 20 de minute. Ri a stat lângă mine şi s-a străduit să facă o traducere simultană. Kim Jong Un a vorbit, desigur, despre „iluştrii săi predecesori“ şi despre puterea militară a ţării sale. Nu a fost nimic notabil, era aceeaşi retorică războinică, însă era primul discurs al noului lider şi jurnaliştii străini putuseră asista la el de la doar câţiva metri. Ideea discursului a fost că singura şansă a ţării sale este întărirea armatei şi că tehnologia de ultimă oră nu trebuie să mai aparţină doar imperialiştilor, referire clară la testele balistice şi nucleare ale Phenianului. Nu trebuia să fii analist ca să înţelegi că tânărul tiran va continua politica lui Kim Jong Il pe toate planurile.

Finalul discursului a fost punctat, minute în şir, cu aplauze frenetice şi urale aproape isterice de zecile de mii de oameni adunaţi în faţa tribunei oficiale. Putea să înceapă defilarea. Întotdeauna parada este deschisă de însuşi comandantul ei, care trece şi îi salută pe demnitarii participanţi.

Când am văzut maşina în care se afla comandantul paradei nord-coreene, m-a buşit râsul. Era un Mercedes S600 modificat. În urma comandantului au început să vină blocurile de paradă. Soldaţii erau aliniaţi la milimetru, picioarele se mişcau sincron şi, fără să exagerez vreun pic, pământul vibra pur şi simplu. Din punct de vedere vizual, parada a fost impresionantă.

Prin faţa liderului, care zâmbea mulţumit, au trecut şi câteva detaşamente de femei. Pasul lor de defilare nu a fost cu nimic mai prejos decât al bărbaţilor. În ultima parte, aşa cum era normal, a fost prezentată tehnica militară. În afară de preţioasele rachete, au trecut prin faţa noastră transportoare blindate, tancuri, sisteme antiaeriene şi tunuri autopurtate. Cele mai multe erau modele foarte vechi, de provenienţă sovietică. La un moment dat am observat nişte drone, avioane fără pilot, de producţie nord-coreeană. Arătau de parcă ar fi fost făcute pe vremuri la Casa Pionierului.

— Petre, uită-te la drona asta! Ce nituri are… m-a atenţionat Grasu’.

— Ce te miri? După cum arată, pare făcută din tabla vreunui MiG-15 casat, m-am amuzat şi eu.

După soldaţi, în planul secund veneau zecile de mii de civili care, aşa cum vă spuneam, agitau nişte sorcove roşii şi albe. Nu ştiu ce rezistenţă aveau oamenii aceia, dar au dat din mâini ore în şir. La un moment dat, Grasu’ a strâns cadrul pe o tânără femeie care mişca sorcovele… mai fără vlagă. Imediat, din stânga cadrului a apărut un bărbat în costum, a împins-o brutal pe femeie în rândul din spate şi a tras în faţă un tânăr care-şi mişca braţele mult mai energic. Secvenţa mi se pare definitorie

pentru regim: întotdeauna eşti supravegheat. Întotdeauna!

Cireaşa de pe tort a reprezentat-o trecerea unei formaţii de aparate MiG-29. Avioanele au survolat piaţa şi au aruncat contramăsuri, acele capcane luminoase menite să păcălească rachetele cu detector de căldură.

Pe toată durata paradei, liderul a fost foarte atent. A aplaudat mult şi, din când în când, a arătat cu mâna spre diverse blocuri de paradă şi şi-a consultat generalii. Comandantul suprem a părut mulţumit de ceea ce vedea. Imediat după ce ultimul detaşament a trecut prin piaţă, civilii înarmaţi cu sorcove au năvălit pur şi simplu spre tribună şi s-au oprit la un metru în faţa noastră. Au început să strige şi să aplaude aproape isteric. Femei şi bărbaţi deopotrivă au plâns şi şi-au înălţat mâinile spre tribuna oficială. Kim Jong Un s-a aplecat uşor peste balustradă, le-a zâmbit şi le-a făcut cu mâna, prietenos. După câteva zeci de secunde s-a întors cu spatele şi dus a fost. În clipa în care liderul a plecat, oamenii care până atunci erau în pragul isteriei şi păreau că nu vor rezista fără Kim s-au calmat brusc şi au dispărut imediat şi ei.

— Eeeeee? Ce zici, Adelin? l-am auzit pe Ri.

— Mda, impresionant. Nu am mai văzut un astfel de pas de defilare decât la televizor, la ruşi şi la chinezi… Tehnica însă nu m-a dat pe spate. E la fel de veche precum cea a Armatei Române. Şi voi, şi noi putem să o ducem direct la muzeul militar, i-am zis franc ghidului.

— Ooooo, cred că nu e aşa! şi-a apărat Ri armata.

— Ri, lasă-i, frate, nu le mai lua tu apărarea soldaţilor, că nu-ţi măresc ăştia leafa! a glumit Grasu’.

Pe drumul de întoarcere, de-a lungul bulevardelor, am văzut sute de mii de oameni cu steaguri şi pancarte. Salutau militarii care se îndreptau spre unităţile lor.

— Ri, cam câţi oameni au ieşit şi azi pe străzi? l-am întrebat pe ghid, care stătea pe scaunul de lângă mine.

— Aaaa, cam un milion de oameni, Adelin.

Da, un milion de oameni, adică o treime din populaţia capitalei nord-coreene. Cei mai mulţi nu i-au văzut nici măcar pe militarii care se retrăgeau în cazarmă. Pe mine m-a şocat rapiditatea cu care dispăreau în momentul când demonstraţia se termina. Regimul le-a cerut să vină, ei s-au conformat, acum puteau pleca să-şi vadă de vieţile lor complicate.

După paradă, pentru Grasu’ şi pentru mine a urmat o nouă noapte albă. Am mai făcut un direct pentru *Telejurnalul* de la ora 20, ora două dimineaţa la Phenian. De această dată nu am mai avut probleme cu casca în care auzi emisia. Am povestit despre parada faraonică şi despre primul discurs al noului lider.

Am adormit târziu, când soarele se pregătea să răsară peste fluviul Taedong. Cum spun anumiţi colegi de breaslă, foarte preţios, alături de Grasu’, fusesem din nou martorul unui eveniment istoric.

Aşa, şi?

De fapt, mai exact, aşa cum spune un băiat simplu din Buzău, a fost o altă zi la slujbă… Da, am poate cea mai frumoasă slujbă de pe faţa pământului. În afară de cea de tată al Smarandei, bineînţeles.

Epilog

Imediat după paradă, a doua zi, toţi jurnaliştii şi artiştii străini care erau în Phenian au fost trimişi acasă. Air Koryo şi-a pus la bătaie puţinele aeronave şi, în prima parte a zilei, a efectuat cel puţin şapte zboruri spre Beijing. A fost ceva de genul: am avut străini, a fost puţină deschidere, gata, acum acasă, se închide iarăşi ţara.

Noi eram programaţi pentru zborul de la 10.30. Ne-am trezit pe la 7, ne-am băut nechezolul şi ne-am cărat bagajele în hol.

— Adelin, eşti trist că pleci? l-am auzit pe Ri.

Ghidul nostru era, ca întotdeauna, pus la patru ace, în costum şi cu cravată. Un zâmbet larg îi dezvelea toată dantura.

— Ri, aş mai fi stat, poate făceam un interviu cu liderul, aşa cum ne-ai promis…

— Adelin, n-am zis eu aşa ceva niciodată. E greu…

— Glumeam, Ri! l-am liniştit pe ghid.

— Sper că v-aţi simţit bine, a continuat Ri.

— Se putea şi mai bine, a intervenit Grasu'. Acum te aşteptăm noi în România. Când vii la ambasada voastră de la Bucureşti, te scoatem noi la o bere în Herăstrău. Nu te ducem departe, că voi n-aveţi voie să vă îndepărtaţi prea mult de reprezentanţa diplomatică.

— Ha, ha, ha, Cotolin, ce glume faci! a râs Ri şi m-a mirat că, de această dată, chiar părea sincer.

Probabil că, într-un fel, ghidul se bucura că a scăpat de noi. Nu cred că am fost cei mai comozi jurnalişti. Mai ales glumele legate de regim nu cred că l-au făcut pe Ri să se simtă prea confortabil.

— Mergi cu noi la aeroport să te asiguri că ne urcăm în avion, aşa-i? l-a luat colegul meu din nou în primire.

— Cotolin, v-am luat de la aeroport, vă duc la aeroport!

Cu vreo oră şi jumătate înainte de decolare eram deja la intrarea în modestul terminal al aeroportului internaţional din Phenian. Aerogara era mai aglomerată ca niciodată. Sute de străini se înghesuiau să se urce la bordul unor avioane spre Beijing care, după cum arăta tabela, decolau unul după altul. Controlul de securitate a fost mai superficial decât mi-am închipuit.

— Vezi, Grasule? Ăştia te controlează serios când vii, ca să nu aduci ceva în ţară. Când pleci sunt fericiţi, nu mai eşti problema lor.

— Da, la mine, securistul nici nu se uita la ecran când am trecut echipamentele prin scaner.

În zece minute am terminat cu controlul. Ri a trecut şi el cu noi în zona sterilă. Ne-am luat telefoanele din cutiuţele în care fuseseră încuiate.

— Aşa, Ri! Crezi că ne-au copiat ăştia agenda, ne-au verificat e-mailurile? l-a tachinat Grasu' pe ghid.

— Nuuu, Cotolin! Cum să facă una ca asta, s-a apărat nord-coreeanul.

— Nuuu, Ri, că le este ruşine de se cacă pe ei! Cum să facă una ca asta? Ce măgar am fost că m-am gândit… a râs în hohote colegul meu şi l-a băut pe umăr pe ghid.

Ri a mai stat cu noi vreo 10-15 minute, după care, oarecum emoţionat, şi-a luat la revedere.

— Drum bun şi poate ne mai vedem! şi-a luat el rămas-bun.

— Ri, mulţumim pentru ajutor! Sunt sigur că ai fi făcut mai mult dacă ai fi putut! am zis eu şi i-am strâns mâna.

— Ai grijă de tine şi de familie, Ri! i-a urat şi Grasu'. Te rog să nu plângi acum, că nu va da bine la CV-ul tău! n-a ratat el ocazia să-l mai înţepe puţin pe nord-coreean. Hai, pa, ne vedem când ne-om vedea!

După ce a plecat Ri, m-am uitat la ceilalţi ghizi care-şi duseseră la avion echipele. Pe feţele multora aproape că se citea invidia că noi putem zbura afară şi ei nu. Cred că e cumplit să trăieşti într-o ţară în care conducerea îţi controlează absolut totul în viaţă.

Mă simţeam un fel de Angelina Jolie, aş fi înfiat fără discriminare toţi oamenii pe care-i întâlnisem, doar ca să le ofer şansa să plece… Într-un fel, eram bucuros că ies dintr-o ţară-colivie. Pe de altă parte, îmi părea rău că nu mai puteam sta să documentez nebunia unui regim care reuşise să pună botniţe celor 25 de milioane de cetăţeni.

Un amic m-a întrebat dacă nord-coreenii chiar cred tot ce lansează propaganda sau doar se prefac de frică. Cred că sunt mulţi care iau de bune gogoşile livrate non-stop de propagandă, însă sunt şi oameni care înţeleg că trăiesc într-o mare minciună, dar se tem să spună sau să facă ceva. Care sunt procentele fiecărei categorii e foarte greu de spus. Imaginaţi-vă că, în peste şase decenii de campanii agresive ale unui aparat de propagandă performant, e relativ uşor să depersonalizezi, să timorezi oamenii, mai ales dacă ne raportăm la mentalitatea asiaticilor, mult mai obedienţi decât suntem noi, europenii, de exemplu.

Cu câteva zeci de minute înainte de decolare, la difuzoarele vechi, care pârâiau groaznic, s-a anunţat îmbarcarea pentru zborul nostru. Însoţiţi de câţiva angajaţi ai aeroportului, am plecat pe jos spre avion.

— Petre, dar ăştia nu ne mai verifică paşapoartele? a întrebat contrariat Grasu'.

— De ce le-ar mai verifica, prietene? ne-au pus ştampila de ieşire încă de acum câteva zile. Fii atent cu ce avion vom zbura! Să faci pe tine, nu alta… De frică, am zis eu, ştiind că operatorul meu a avut experienţe neplăcute legate de zbor.

În urmă cu mai mulţi ani, la decolarea de la Bangkok, a luat foc unul dintre motoarele avionului A330 cu care zbura spre Istanbul. Grasu' îmi povestise momentele de groază trăite la bordul aeronavei: isterie, plânsete, ţipete, rugăciuni. Piloţii au golit în aer rezervoarele şi au aterizat de urgenţă. Cu foarte mari emoţii pentru pasageri, care, la un moment dat, au văzut flăcări uriaşe întinzându-se pe fuselaj…

— Mamă, dar avionul ăsta arată bătrân rău! a exclamat operatorul meu, îngrijorat de-a binelea.

— Nu doar arată, Grasule! Este un Il-62 cu patru motoare pe coadă. A început să zboare prin şaizeci şi ceva, cu foarte mult timp înainte să ne naştem noi. Azi nu prea-l mai foloseşte nimeni. Dacă te linişteşte cu ceva, din cauza aparatelor de acest gen Air Koryo nu are voie să opereze în UE.

Când am urcat la bord, am avut senzaţia că ne-am întors în timp. Scaunele sărăcăcioase şi bătrâne

fuseseră împodobite cu nişte macrameuri. Cabina mirosea şi arăta groaznic.

— Ce zici, Petre, ne ţine până la Beijing? m-a întrebat Grasu' fără urmă de glumă.

— Ce să zic? Sper, că aş vrea să apucăm să difuzăm reportajul acela mare! am glumit, încercând să-l liniştesc.

Avionul a decolat şi am putut, pentru câteva minute bune, să revăd satele cenuşii, sărăcăcioase, brăzdate de drumuri bătătorite, din jurul capitalei nord-coreene. M-am gândit că nu mă voi întoarce aici prea curând. În primul rând, regimul nu mi-ar mai da viză şi, în al doilea rând, cu familia Kim la putere, nici n-ar mai fi interesant. Mi-am dat seama că aş vrea să mă întorc la Phenian imediat după plecarea de la putere a clanului Kim.

La un moment dat, regimul va cădea. Inevitabil, că doar nimic nu durează la infinit. Şi e oricum putred. Când va cădea e o întrebare căreia nu i-au găsit răspuns nici cei mai buni analişti sud-coreeni, japonezi, ruşi sau americani. China, deşi în ultima vreme uşor deranjată de testele nucleare ale Phenianului, are tot interesul să menţină o zonă-tampon în peninsulă. Să nu uităm că în Sud staţionează câteva zeci de mii de soldaţi americani şi asta nu prea e pe gustul Beijingului.

Zborul până în capitala Chinei a fost scurt şi a decurs fără probleme. La Beijing, Grasu' mi-a mărturisit că, după experienţa de la Phenian, se simte ca-n inima capitalismului. Am stat o noapte în tranzit, după care, în urma unui zbor lung, dar liniştit, am ajuns în Istanbul, la o aruncătură de băţ de casă. Tot timpul m-am gândit la experienţa nord-coreeană şi mi-am dat seama că trebuie să aştept câteva zile pentru ca toate trăirile să se sedimenteze.

Nu am fost în pericol, nu am fost într-o zonă de război, nu am auzit bombe sau mortiere, însă fluxul de adrenalină, stresul, încordarea au fost comparabile cu cele din Bagdad sau Kabul. Cunoscusem sentimentul ăsta ciudat doar în vizită la închisoarea Guantánamo, la fel, o zonă crepusculară a omenirii. În baza navală din Cuba, Statele Unite îi ţin pe suspecţii de terorism, oameni cărora „cea mai mare democraţie a lumii“ le refuză multe drepturi fundamentale. Încă de la primul său mandat, preşedintele Barack Obama a încercat să închidă închisoarea de la Guantánamo, fără succes însă.

Ajuns la Bucureşti, m-am apucat să vizionez imaginile. Aveam aproape două ore de material brut. Ajutat de domnul ambasador Isidor Urian, am retradus toate interviurile şi am găsit inadvertenţe (eufemistic vorbind) în traducerea lui Ri. M-am apucat să scriu reportajul. Până să-l montez, într-una din zile m-a sunat ambasadorul nord-coreean la Bucureşti, Kim Son Gyong.

— Cum a fost? m-a întrebat diplomatul.

— Foarte… diferit, i-am răspuns fără să-l mint. Sincer, nu am mai văzut aşa ceva.

Ambasadorul dorea să ne vedem la reprezentanţa nord-coreeană. I-am propus să vadă mai întâi reportajul şi abia apoi să discutăm. I s-a părut corect şi a rămas să ne auzim după reportaj. La aproximativ o săptămână după discuţia telefonică, materialul nostru, *Coreea de Nord, nimic de invidiat*, a fost difuzat la rubrica „Reportajele Telejurnalului“. A avut 20 de minute.

A doua zi l-am sunat fără succes pe ambasador. M-am gândit că e ocupat şi i-am scris un e-mail. Neprimind niciun răspuns, am mai încercat de câteva ori la telefon, pe mobilul diplomatului. Nimic. Cum spun militarii, linişte-n eter.

Îmi închipui că ambasadorul a fost nemulţumit de reportaj şi, în loc să vorbim despre asta faţă-n faţă, a preferat să întrerupă orice legătură cu mine. Mi-am amintit cum, înainte de plecare, Kim Son Gyong mi-a spus că dacă voi transmite lucruri frumoase, vizele ulterioare nu vor mai reprezenta o problemă pentru mine. Am presupus deci că am intrat pe lista neagră a ambasadei nord-coreene. Se pot întâmpla lucruri mai rele.

Eram cu sufletul împăcat: nu minţisem, nu trucasem imagini, nu răstălmăcisem vorbele intervievaţilor. Fusesem un simplu observator. Am văzut frica oamenilor în momentul în care sunt abordaţi de străini, am văzut cum ghidul traducea aiurea doar pentru ca regimul să iasă bine, cum îi dăscălea pe oameni, spunându-le ce să declare. Am văzut şi am filmat cum dormeau demonstranţii în timpul discursurilor oficiale pentru că erau rupţi de oboseală, fiind aduşi cu multe ore înainte de începerea manifestaţiilor. Am văzut cum securiştii îi înlocuiau pe cei care aplaudau mai apatic. Cam ce aş fi putut spune pentru ca ambasada să fie mulţumită?

În vizita în Coreea de Nord am încercat să fiu obiectiv. Obiectivitate sută la sută nu există. Toţi suntem tributari măcar propriului bagaj de cunoştinţe. Nu am avut ce să-mi reproşez. Cum am mai spus, mi-a fost frică să nu-i expun pe cei intervievaţi, pe ghid, pe cei care dormeau la demonstraţii. Nu aş fi putut să nu difuzez ceea ce am văzut şi am filmat, pentru că altfel nu aţi mai fi avut dovada durităţii regimului Kim.

Am strâns vreo două sute dintre fotografiile din Phenian în albumul *Coreea de Nord, un lagăr cât o ţară*, editat tot de Polirom, la sfârşitul anului 2012. Cu cinci dintre imaginile de aici am participat la un prestigios concurs foto din Statele Unite ale Americii, International Photography Awards. În total au fost jurizate acolo peste 10.000 de fotografii. Eu am câştigat categoria „Editorial Non-Pro“ şi am fost nominalizat la „Discovery of the year“.

Am fost la Gala de la Beverly Hilton, în Los Angeles, şi am purtat pentru prima dată papion. Una dintre fotografiile din Coreea de Nord a fost publicată pe site-ul National Geographic.

Albumul a fost lansat la Bucureşti, la târgul Gaudeamus, la Iaşi şi la Târgu-Mureş. M-au bucurat întâlnirile cu studenţii la jurnalism din mai multe universităţi mari din ţară, cu care am vorbit despre regimul brutal din Coreea de Nord. Am fost măgulit că, de fiecare dată, amfiteatrele au fost arhipline. Am încercat să-i conving pe mai tinerii mei viitori colegi de breaslă că e foarte important să citească istoria comunismului, să nu-i creadă pe cuvânt pe nostalgici. Cei mai mulţi dintre ei habar nu au de demenţa regimului de dinainte de 1989. Nu ştiu că oamenii găseau greu mâncare, nu aveau căldură, aveau apă caldă cu program, mâncarea era cartelată şi, peste toate acestea, românii trăiau cu frica-n sân că vor spune ceva ce va supăra regimul şi vor putrezi în puşcărie.

Există foarte multe asemănări între dictatura lui Ceauşescu şi cea a familiei Kim. În Coreea de Nord am avut sentimentul că, dacă nu ar fi fost momentul 1989, aşa ar fi putut arăta şi România. Povestea ţării lui Kim trebuie să ne dea fiori şi să ne facă şi mai conştienţi de faptul că greşelile de dinainte de revoluţie se pot repeta oricând. Da, mă uit la diverşi politicieni, mai tineri sau mai puţin tineri, de stânga sau de dreapta, şi îmi dau seama că ne-ar putea duce la un moment dat spre dictatură. Sper din tot sufletul ca Uniunea Europeană şi NATO să ne ţină pe linia de plutire şi să ne ajute să fim

ceea ce nu am fost niciodată cu adevărat, o democraţie.

Nu de puţine ori, atunci când m-am întors din diverse războaie, i-am mulţumit lui Dumnezeu că m-am născut în Europa. Da, a fost foarte bine, chiar şi în partea de est a bătrânului continent. Ca jurnalist, sper din tot sufletul să trăiesc ziua în care regimul Kim se va prăbuşi. Mi-ar plăcea să stau din nou de vorbă cu toţi cei pe care i-am întâlnit. În Irak am avut şansa să mă duc şi în plină eră dictatorială, şi după aceea. În Libia şi Egipt, la fel. De ce n-ar fi posibil şi în Coreea de Nord? Da, sper ca întrebarea asta să-l macine şi pe „marele“ Kim Jong Un, să-i ardă creierul şi viscerele, să nu-i dea nicio secundă pace!

Măcar atât…

Un bătrân avion Il-62 al companiei Air Koryo cu care am zburat de la Phenian la Beijing

Drumul care leagă aeroportul internaţional de capitala Phenian

Duty free-ul din cel mai mare aeroport nord-coreean

Cătălin Popescu (zis Grasu’), în faţa tribunei oficiale,
înainte de începerea paradei militare

Hotelul Yanggakdo, destinat exclusiv străinilor

Kim Jong Un salutând mulţimea adunată la parada militară

Magazinul pentru străini din hotelul Yanggakdo

O bătrână garnitură a metroului din Phenian

Un grup de paradă al armatei nord-coreene

Phenian – zona nouă, vedere de la etajul 47 al hotelului Yanggakdo

Phenian – zona veche, vedere de la etajul 47 al hotelului Yanggakdo. De obicei, nord-coreenii nu te lasă să fotografiezi această zonă

Poziţia de live a Associated Press

Ri, ghidul nostru, angajat al Ministerului de Externe nord-coreean

Câţiva soldaţi adunând apa de pe un bulevard din centru,
înainte de venirea liderului Kim Jong Un

Nord-coreeni înclinându-se în faţa statuilor
lui Kim Ir Sen şi Kim Jong Il

Centrala telefonică a hotelului Yanggakdo, singurul loc de unde poţi suna în afara ţării